

The Project Gutenberg eBook of Köyhää kansaa; Salakari, by Minna Canth

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Köyhää kansaa; Salakari

Author: Minna Canth

Release date: November 8, 2004 [EBook #13976]

Most recently updated: December 18, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KÖYHÄÄ KANSAA; SALAKARI ***

Produced by Tapio Riikonen

KÖYHÄÄ KANSAA; SALAKARI

Kirj.

Minna Canth

Otava, Helsinki, 1917.

KÖYHÄÄ KANSAA

I.

Anni oli kipeänä. Hän ei koko yönä silmiään ummistanut, vaikeroitsi vaan ja tuskitteli. Äiti valvoi kätkyen ääressä, tuuditteli ja lauloi. Koetti aina toisin vuoroin ottaa häntä käsivarrelleenkin ja siinä

hiljaa hyssyytellä, koetti tarjota rintaa, koetti painaa hellästi itseään vasten, koetti hyväilyillään saada rauhoittumaan. Kaikki turhaan. Hän väänteli ja itki; suu oli kuuma, ruumis poltti, ja huohottaen hän hengitti. Eikä ollut edes valoa; pieni talikynttilän pätkä paloi jo iltayöstä loppuun; sydän porahti alas piippuun ja sammui. Mustaan pimeyteen Mari jäi kipeän lapsensa kanssa. Pari kyyneltä herahti silmään, mutta hän pyyhki ne pois ja koetti niellä karvaan palan kurkustaan. Eihän itkusta kumminkaan apua lähtenyt, sen hän entuudeltakin tiesi. Vähäksi aikaa helpotti tosin mieltä, mutta mitäs siitä, kun silmiä sen sijaan rupesi kolottamaan.

Yö oli pitkä, siitä ei tahtonut loppua tullakaan. Huone tuntui kolkolta; sängyn laidalla hän istui, pieni hameriekale ympärillä. Jalat roikkuivat paljaina alhaalla; niitä palelsi, mutta ei hän huolinut nousta sukkaa hakemaan, sillä hän oli tottunut pahempaa kärsimään, eikä pitänyt tänvertaista minään. Mielellään hän tosin olisi tahtonut oikaista väsynyttä ruumistaan sänkyyn, vaan sitä hän ei Annilta saanut.

Mies makasi seinän puolella ja kuorsnasi. Ei herännyt koko yönä, vaikka lapsi kitisi. Vasta aamun valjetessa hän käänsi kylkeä ja raoitti samassa vähän silmiään.

»Mikä sitä vaivaa?» hän kysyi.

»Eikö liene kipeä.»

Vastausta mies tuskin kuuli; hän oli nukkunut uudelleen. Raskasta unta vetivät vanhemmat lapsetkin lattialla, Hellu, Petu ja Ville. Ohkainen peite niillä oli; äiti levitti nuttunsa lisäksi nuorempain päälle, Petun ja Villen. Ei hän raahinut vielä Helluakaan herättää, meni ennemmin itse liiteristä puita noutamaan saadakseen valkeata uuniin ja jätti Annin siksi aikaa omille hoteilleen. Mutta kun hän palasi, oli Hellu jo polvillaan kätkeyn vieressä, taputteli käsiään, lirkutteli ja teki tuhansia konstia Annille, joka siitä huolimatta huusi, että oli menehtymäisillään. Äiti paiskasi halot uunin eteen ja otti lapsen syliinsä. Käski Hellun laittamaan tulta. Mieskin oli hereillä taas. Katseli, kuinka äiti teki työtä, ennenkuin vihdoin viimein sai lapsen vähän tyyntymään.

»Eiköhän sinun pitäisi mennä sen kanssa tohtoriin?» sanoi hän.

»En tiedä», vastasi äiti väsyneesti, »lieneekö noista rohdoistakaan apua.»

»Olishan koettaa, yhtäkaikki.»

»Ja välittävätkö ne sen verran köyhän lapsesta, että edes antavat oikeita kunnollisia.»

»Hyvänluontoiseksihan sitä Wialénia kiitetään.»

Vaimo ei vastannut mitään; tuo karvas pala oli taaskin noussut kurkkuun ja runsaita kyyneliä valui alas poskille.

»Minä lähden pyytämään lippua piiritarkastajalta, niin pääset jo aamusta käymään tohtorin luona.»

»Tee tuo», vastasi vaimo hiljaa ja pyyhki vedet kasvoiltaan riepuun, joka oli lapsen ympärillä.

Hellu puhalteli uuniin eikä tahtonut saada syttymään, sillä puut olivat märkiä. Äiti meni häntä auttamaan, lapsi käsivarrella.

Sitten otti hän nurkasta pienen mustan kahvipannun ja kaasi vähän vettä entisten porojen päälle.

»Elä lähde ulos, ennenkuin juot pisaran kahvia», sanoi hän miehelle, joka oli pukeutut päälleen.

Mies ei virkkanut mitään, heitti vaan pitkän silmäyksen pannuun.

»Ettäkö on paljasta vettä?» sanoi vaimo, joka huomasi katseen. »Ei niinkään, siellä on poroja pohjalla, ja sikuria pannaan lisäksi.»

Hellu lämmitteli itseään uunin edessä. Ojensi pieniä, laihoja käsiään valkeata kohden ja hieroi niitä aina välillä yhteen. Hän oli surkean näköinen, tyttöparka, silmät kipeät, toisella vielä vähän näki, toisella ei ollenkaan. Kaulassa oli suuri arpi, ja ruumiiltaan hän oli niin onnettoman kuihtunut, ettei olisi luullut häntä kuin viisivuotiaaksi korkeintaan, vaikka oli jo kahdeksan täyttänyt. Mutta hiljainen hän oli aina ja tyytyväinen; hoiti pikku Annia päivät päätään ja oli äidille kuin oikeakäsi. Siksipä ei voinut häntä lasarettiinkään viedä, sillä hän oli kotona tarpeen; äiti ei olisi päässyt lapselta mihinkään ilman häntä.

Kahvipannu jo kiehui; Mari laski Annin kätkeyn ja pyysi Hellua tuutimaan. Lapsi oli mennyt uneen; koetettiin olla hiljaa, ettei hän heräisi.

Sillaikaa kuin kahvi selvisi, haki äiti esiin sokurijäännöksen; oli sitä niin paljon, että tuli rippuinen

kullekin. Hän löi sen palasiksi sängyn pehmeällä päänalustalla, ettei Annin korviin kolahtaisi. Itselleen valitsi pienimmän osan, antoi miehelle suurimman. Sitten hän kaasi kuppiin, ja he joivat kaikki kolme. Olihan se kuumaa kuitenkin ja teki hyvää; Hellun pienet, ruskeat silmät loistivat pimeydessäänkin tyytyväisyydestä, siinä kun hän kyykkysillään lattialla joi ja vasemmalla kädellään kätkeyttä liikutteli. Pikkuruikkuisen hän vaan haukkasi sokuria kerrallaan ja hyvin se riitti, vaikka sulikin tuota pikaa suussa.

Mies veti nutun päälleen, otti lakkinsa naulasta ja läksi. Vaimo katsoi hänen jälkeensä, näki kuinka housut olivat hajonneet takaa ja huokasi. Mistä saisi hän niihin taas paikkaa, ja mistä lankaa. Silmäneulastakin oli kärki poikki, mutta antaisi se ehkä Tiina Katri hänelle lainaksi omistaan. Tiina Katri oli paremmin varoissaan kuin moni muu. Hänellä oli vain yksi lapsi ja tavattoman hankkivainen mies. Kyllä Holpainenkin huolehti joukostaan eikä hän viinaan tärvännyt, kun pennin sai. Mutta hän oli hidasluntuinen ja myöhästyi tavallisesti, kun joku työpaikka oli tarjolla. Toiset ehtivät aina ennen häntä, varsinkin nyt kun joka ihminen oli ansion puutteessa. Vaimo siitä usein tuskittelee itsekseen; mutta ei hän miehelle sentään hennonut juuri mitään sanoa, kun tuo poloinen ilmankin oli harmissaan. Ja minkä hän sille voi, kun parastaan koetti eikä sittenkään onnistunut.

Petu ja Ville heräsivät; ne olivat molemmat terveitä, iloisia poikia, vaikka tosin vähän liian vallattomia; toinen viiden vuoden, toinen kolmen. Mutta paljon ne söivät, ei tahtonut mikään riittää. Aina niillä oli nälkä ja aina ne kiristivät leipää. Eikä äiti helposti saanut niitä tottelemaan; isää sentään vähän pelkäsivät. Hän kun tiuskasi kovan sanan, ei pojat uskaltaneet henkeä vetää; istuivat vaan kauniisti syrjään ja katsella muljottivat hetken aikaa altakulmin.

Äiti oli pitänyt pannun varina uunin suussa; hän kaasi heille pisaran kahvia ja antoi molemmille sokuri-osansa. Pojat kinasivat keskenään kummanko oli suurempi; mittailivat ja vertailivat palasia toisiinsa. Mutta tuli heille sitten kiire, kun Hellu muistutti, että kahvi jäähtyi.

Äiti kokoili sänkyä ja siisti huonetta, pojat nousivat pukemaan päälleen. Pian tulivatkin valmiiksi, sillä heillä ei monta vaatekappaletta ollut. Petulla ei muuta kuin pormestarinnan antama vanha tytön leninki, rimsuteltu ja laiteltu, mutta haalistunut kovin. Napit olivat poissa takaa; äiti pani nuppineulalla ylhäältä kiinni, eikähän se mitään tehnyt, vaikka pitkästä halkoimesta paita tuppasi esiin. Petua ei nyt kukaan olisi pojaksi tiennyt, mutta siitä hän viis välitti; olipa koristuksia hameen helmassa, joita hän mielikseen katseli. Vilellä sen sijaan oli housuntapaiset, nekin erään rouvan lahjoittamat, ja niissä oli taskut, joissa Villen kädet erinomaisen hyvin viihtyivät.

Heti kuin pojat olivat vaatteissaan, he melkein yhteen suuhun rupesivat tahtomaan leipää. Mutta äiti heitä torui.

»Tuskin saatte silmänne auki, ennenkuin teillä jo on nälkä», hän sanoi. »Menisitte edes tieltä pois vähäksi aikaa tuonne pihalle, siksi kuin olen huoneen siivonnut.»

Pojat tottelivat tällä kertaa; vetivät vanhat kenkärajat jalkoihinsa ja läksivät kuin kiltit lapset ainakin nurkumatta pellolle.

Äiti lakasi lattian, korjaili uunia, järjesteli ja laitteli. Anni nukkui nyt levollisesti, Hellu istui ääressä ja tuuditti uskoa. Kun Anni liikahtutti kättä tai käänsi päätä, hän alkoi laulaa: »hss-s, hss-s, aa-a, aa-a», ja Anni kohta raukesi takaisin uneen. Pojat viipyivät melkoisen kauan ulkona, mutta Mari ei sitä ehtinyt vielä kummastua, ennenkuin Tiina Katri lensi huohottaen sisään.

»Missä sinun poikasi ovat?» huusi hän, hyvää huomenta sanomatta.

»Pihalla, kuinka niin?»

»Kun veivät minulta leivän, melkein kokonaisen leivän, jonka juuri uunista otin ja laskin porstuaan jäähtymään. Pienen kannikan olin vaan syrjästä leikannut.»

Hän taukosi hengästyneenä.

»Herra siunaa!» sanoi äiti ja löi kätensä yhteen.

»Pitäisit sentään lapsiasi paremmin kurissa», pitkitti Tiina Katri. »En minä olisi välittänyt pienemmästä palasesta, mutta kun sieppasivat koko leivän.»

»Haetaan pojat käsiin; eihän nuo vielä liene ehtineet tuota syödä.»

He menivät yhdessä ulos, äiti edellä, Tiina Katri jälessä. Ja äiti kohta älysi Petun, joka juoksi nurkan taakse piiloon, kun kuuli oven käyvän.

»Tuletkos sieltä», hän ärjäsi. »Ja heti paikalla!»

Pojan täytyi astua esiin. Kasvoissa vaihteli pelko ja pelastuksen toivo. Kädet olivat seljän takana.

»Missä leipä? Näytä tänne kyntesi.»

Petu veti kädet eteen, ne olivat tyhjäät.

»Kyllä minä sinun opetan», uhkaili äiti ja meni katsomaan nurkan taakse. Mutta sieltäkään hän ei leipää löytänyt.

»Entä Ville? Minnekä se on mennyt?»

Petu osoitti sormellaan puuliiteriin ja vaimot menivät sinne kumpikin. Tähystelivät ympärilleen, vaan eivät nähneet mitään.

»Ville!» huusi äiti.

Vastausta ei kuulunut. Mutta nyt, kun silmät olivat tottuneet hämärään, eroittivat he pojan nurkasta. Riidellen kiipeili äiti halkojen yli hänen luokseen.

»Vai et sinä vastaa, junkkari, vaikka huudetaan.»

Villellä oli suu täysi. Levollisesti hän katsoi tuleviin ja söi. Kädessä oli vielä kappale nuorta leivänsisustaa.

»Tuossa se nyt on», sanoi Tiina Katri.

Äiti ryösti pojalta saaliin ja löi sormille.

»Mistä sinä sait? Petuko antoi? Elä itke, sano kauniisti, kun äiti kysyy, sano lapseni. Petuko antoi?»

»Petu, yhyy.»

»Mihinkäs Petu pani lopun?»

»Tuonne, yhyy.»

Hän osoitti sormellaan kumoon kaadettua korvoa ja rupesi vielä kovemmin itkemään, kun muisti kakkunsa, joka jäi äidin käteen.

Korvon alta löytyi leipä; mutta pelkkä kuori vaan oli jäljellä; sisusta kaikki kaivettu pois. Tiina Katri heitti siihen ylenkatseellisen silmäyksen.

»Olkoon», hän sanoi, »ehken tuosta sen köyhemmäksi tule».

Vihaiselta hän kumminkin näytti, kun kääntyi menemään.

»Kyllä minä tämän sovitan, niinpian kuin vaan leipomaan pääsen», puhui Mari hänen jälkeensä.

»Milloinkahan se päivä valkenee», mutisi Tiina Katri astuessaan liiterin ovesta pihalle.

Mari ei oikein kuullut, mitä hän sanoi, mutta arvasi jotenkin. Näkyipä käynnistä ja koko olennosta, ettei Tiina Katri hyvällä mielellä ollut. Vaikealle tämä hänestä tuntui; Tiina Katrielta hän monta kertaa puutteessaan oli avun saanut; nyt siitä varmaankin tuli loppu, kuinka hän enää uskaltaisi mennä pyytämäänään.

Hän pani leivänkuoren kainaloonsa, sieppasi luudasta vitsan ja tarttui Villen käsivarteen. Poika yhä parkui; pelkäsi hänelle annettavan.

»Oletkos hiljaa», sanoi äiti ja vei häntä sisään.

Petu istui lattialla uunin luona, selkä seinää vasten nojautuneena. Näki heti vitsan äidin kädessä ja alkoi itkeä. Oikein arvattu, äiti tuli vakavalla muodolla suoraa päätä häntä kohden. Eikä auttanut vaikka poika potki, väänteli, heitti pitkäkseen ja huusi niin paljon kuin kurkusta läksi. Vielä oli äidillä voimia sen verran, että pyörähytti hänet kauniisti vatsalleen, nosti leningin helmat ylös ja huiski vitsalla paljaasen ihoon.

»Elkää, hyvä äiti, elkää», ennätti Hellu rukoilla.

Mutta pikku Anni heräsi hätään ja Hellulle tuli täysi työ. Molemmiin käsin täytyi tuudittaa, ja laulaa yhtä kovaa kuin Petu kirkui. Pikku Anni herkesikin vihdoon kuuntelemaan toisten ääniä, kun ei jaksanut omaansa saada voitolle. Mutta ei hän nukkunut enää, käänteli vaan päätään, valitteli ja katseli

levottomasti ympärilleen.

Äiti otti hänet syliinsä ja antoi rintaa. Vitsa oli seinän raossa. Äidin silmät kävivät siihen ensin, siirtyivät sitten poikiin, jotka rauhallisina taas nököttivät uunin luona, ja vihdoin tuohon pieneen raukkaan hänen käsivarrellaan. Siihen ne jäivät; raskaita ajatuksia pyrki mieleen. Mikä noiden onnettomain osaksi tulisi elämässä? Entä jos hän vielä näkisi heitä vankina ja raudoissa?

Happamat kyynelet valuiivat virtanaan alas ja tipahtelivat Annin päälle. Uudelleen hän pujoi nyrkkiään Petulle.

»Muista, muista! Jos kerran vielä menet koskemaan kenenkään omaan, niin minä sinut vaivaiseksi pieksän.»

Petu vilkaisi pelokkaasti ylös vitsaan ja kääntyi sitten äitiin. Silmät suurina hän odotti ja tarkasti, oliko vaara jo tällä hetkellä tarjonna, vai annettiinkö hänen olla rauhassa vastaiseksi.

Äiti muisti leivän kuoren ja taittoi siitä suuren kappaleen Hellulle käteen. Itse ei hän voinut sitä syödä, mutta Hellu haukkasi ja puri suurella mielihalulla.

»Tämä on niin makeata, äiti», hän sanoi.

Siitä olikin viikkoja vierinyt, kun hän nuorta leipää oli saanut. Kerjuun kautta kootuilla kuivilla leipäkannikoilla ja kylmillä perunoilla he pitkän aikaa olivat eläneet. Siksipä se niin hyvälle nyt maistui. Äiti antoi hänelle vielä toisenkin palasen ja käski panemaan loput kaappiin isää varten.

Jalan kopse kuului samassa porstuasta; he luulivat hänen jo tulevan. Ovi aukeni, mutta sisään astuikin Heikura, talon isäntä. Marille sävähti veret kasvoille, hän aavisti pahaa.

»Hyvää huomenta!» lausui Heikura.

»Jumal' antakoon», vastasi Mari.

»Eikös Holpainen olekaan kotona?»

»Ei ole; mutta istukaa, ehkä hän pian tulee.»

Heikura istui tuolille pöydän päähän ja poltteli piippuaan. Vähän ajan kuluttua hän taas alkoi:

»Lienee yhdentekevä, jos puhun teille asiani. Meidän, näet, pitäisi päästä selville siitä hyyrystä. Tässä on kohta toinen kuukausi lopussa, enkä minä vielä ole saanut penniäkään viimeisestä.»

»Ettehän te ole, kyllä sen tiedän», kuului Marin hiljainen vastaus.

»Itsekukin, näettekös, tarvitsee omansa. Ja vaikeammaksi tulee teidänkin maksaa, mitä enemmän velkaa karttuu.»

»Kun pääsisi edes kesään», huokaili Mari.

»Minä en voi niinkauan odottaa, se on mahdoton asia. Ellen saa viime kuusta tiliä, täytyy minun panna teitä kovalle. Ei tässä auta muu kuin totuus.»

»Hyvä Jumala, kuitenkin, mihin me poloiset joudumme, nämä pienet lapsi raukat vielä ympärillä. Armahtakaa edes niitä, isäntä kulta.»

Hellu oli laskenut kakkunsa syrjään ja seurasi tarkkaan keskustelua. Kasvoista näkyi, että hän täydellisesti ymmärsi sen merkityksen. Mutta pojat leikkittelivät toistensa kanssa nurkassa, eivätkä tienneet murheesta mitään.

Heikura vetäisi muutamia savuja.

»Kyllähän se ikävää on», hän taas puhui, »mutta minkä sille voi. Niinkuin jo sanoin: itsekukin tarvitsee omansa.»

Mari itki.

»Eikö Holpainen ole vielääkään saanut mistään työtä?»

»EL»

»Kumma paikka! Onhan nyt kovat ajat, mutta pitäisi sitä sentään joskus pääsemän ansioon, kun vaan olisi tointa.»

»Huolesta mies parka on vallan tympistynyt, eikä hän tosin alkuaankaan ole noita rohkealuontoisia.»

»Niin, en minä häntä moittia tahdo; tiedän hyvin, että köyhän on työläs elää parempinakin aikoina, saatikka sitten tämmöisinä.»

»Jos ottaisitte isäntä, meiltä tuon sängyn ja tyynyn, joka on siellä peitteen alla, viime kuun hyyristä. Pitäisi niiden toki olla kymmenen markan arvosta.»

Heikura poltteli piippuaan ja silmäsi sänkyä.

»Kun tuumaan vaimoni kanssa. Kyllähän minä ennemmin olisin rahaa tahtonut; mutta koska se tuntuu teillä kovin ahtaalla olevan, niin täytyisi kai tyytyä noihinkin.»

Hän läksi omalle puolelleen; mutta hetken päästä hän tuli takaisin toisen miehen kanssa viemään sänkyä pois. Mari tyhjensi vaateriekaleet ja vanhan matrassin tapaisen nurkkaan. Seinä jäi autioksi; koko huone tyhjää kolisi. Ei ollut puukaluja muita kuin tuoli, pöytä ja kätkyt. Pojat muuttivat uunin luota entiselle sängyn sijalle; he olivat saaneet uuden ja avaramman leikkipaikan.

Mari vetäisi luudalla hämähäkin verkkoja seinästä, korjasi kenkärajat, joita sängyn alla oli säilytetty, nurkkaan ja kuiskasi sitten Hellulle:

»Soudata nyt hyvin lasta, ettei herää; minä käyn kuulemassa, eikö rouvasyhtiöltä jo alkaisi saada käsitöitä.»

»Viivyttkö kauan?»

»En kuin siunaaman hetken.»

Hellu istui entiselle sijalleen ja äiti lähti kaupungille. Tuli semmoinen tyhjiys ja turvattomuus huoneesen, kohta kun hän oli sulkenut oven jälkeensä. Hellu tuuditti molemmin käsin, että kätkyt liikkuisi tasaisesti. Ja lakkaamatta hän tarkasti Annin kasvoja, ruvetakseen heti laulamaan, kun hän silmiään pikkuisenkaan raoittaisi. Pojat olivat jotenkin hiljaa; kaikki tuntui käyvän hyvin alkaapäin.

Mari sillä välin oli tullut portille ja alkoi kulkea katua alas. Hänellä oli pitkä matka, sillä he asuivat kaukana yläkaupungin syrjässä. Kuin unessa hän ensimmältä astui; ei jaksanut oikeastaan mitään ajatella, eikä pienintäkään toivon kipinää hänellä enää ollut. Viimeiseen asti täytyi kumminkin koettaa, sen hän vaistomaisesti vielä käsitti.

Eteenpäin käveli; tie tuntui tavallista pitemmältä.

Voimat olivat heikot; hän vasta muisti, että olisi pitänyt vähän haukata leipää, ennenkuin läksi ulos. Kaiken yötä hän oli valvonut ja lapsi lisäksi tavan takaa vetänyt tyhjää rintaa, levottomuudessaan paremmin kuin nälissään. Siksipä hän nyt olikin niin huono, ettei tahtonut pystyssä pysyä.

Pääsi vihdoon sentään kamreerin talon kohdalle. Kadulle vievälle kiviportaalle oli mukava istua lepäämään. Tässä hän juuri ennen nuorena ollessaan oli palvellut monta herran vuotta. Kuinka ne ajat olivat muuttuneet siitä. Terve hän oli ja roteva työhön, vaikka minkälaiseen. Tarttui kiinni kuin mies joka paikkaan, eikä kesken uupunut. Mutta toisin nyt. Huolet ja murheet, monet lapsivuoteet ja elämän raskas kuorma olivat ruumiin riuduttaneet. Ei kestäisi enää puoleksikaan niinkuin silloin. Kamreerska häntä kyllä olisi mielellään pitänyt ja koetti parhaamman mukaan estää naimiseen menemästä. Kuinka hyvin hän tiesikin jo edeltäpäin sanoa, minkälaista siitä tulisi. Mutta eihän siinä mikään auttanut, mennä täytyi vaan. Tottapa se lienee ollut hänelle niin sallittu. Ja osaansa täytyi ihmisen tyytyä, olipa sitten kuinka kovaa tahansa.

Kuului puhetta ja astuntaa sisältä. Hän siirtyi syrjään, tieltä pois. Ovi avattiin ja ulos kadulle laskeutui nuori neiti ensin ja heti jäljessä pitkävärtaloineen kaunis herra. Neidin Mari tunsu; se oli Helena, kamreerin nuorin tytär, jota hän pienenä oli hoitanut ja jonka jälkeen Hellu sai nimensä; herra sitä vastaan oli aivan outo. He pysähtyivät hetkiseksi portaiden eteen ja puhelivat keskenään, mutta ruotsiksi, ettei Mari ymmärtänyt. Helena veti hansikkaita käsiinsä ja heitti pitkän silmäyksen sivullepäin, häneen. Ei tuntenut, eikä tervehtinyt; pois kääntyi ja pitkitti puhettaan tuon oudon herran kanssa. Marin huulet menivät surulliseen hymyyn. Kuka olisi uskonut ennen, että pikku Helena noin kulkisi hänen ohitsensa. Niinkuin he olivat rakkaita silloin; hänen sylissänsä istui, käsi kaulassa ja tarinoitteli. Ja vakuutti aina, ettei hän kestäisi niin pitkänyt kuin omasta kulta Maristaan. Tuossa sen nyt näki; ei tuntenut enää. Mutta semmoinenhan oli maailman meno, eikä Helenaa siitä voinut syyttää; monta palvelijaa oli talossa ollut, jaksoiko hän niitä kaikkia muistaa. Kuinka sievästi hän tuolla astui herran rinnalla. Lieneekö sulhanen, vai muutenko tuttu vaan.

»Jumala, rakas isä, pientä Helenaa siunatkoon», huokaili Mari itseksensä, »herran enkeli hän on niinkuin lapsenakin...»

Ei tuntenut enää häntä, mutta oliko se kumma. Vuosia oli kulunut siitä kuin viimeksi näki ja varmaankin hän mahtoi olla kauheasti muuttunut. Nälkä ja puute kyllä jälkensä muotoon jättävät.

Hän nousi taas kävelemään; väsynyt hän tosin vielä oli, mutta eihän auttanut iänkaiken siinä portaallakaan viipyä. Ja liikkuvatpa nuo jalat sentään, kun kerran alkuun pääsivät...

Vanhan, keltaiseksi maalatun puurakennuksen yläkerrassa hän asui, tuo hyväntahtoinen leskirouva, kaikkien köyhien ystävä ja turva. Hänen luokseen aina avun tarpeessa ensiksi mentiin ja harvoin sieltä ilman lohdutusta palattiin. Saihan hyvän neuvon kumminkin ja rakkaan sanan, ellei muuta. Sinne Marin askelet nytkin kääntyivät, sillä rouva Hiller tavallisesti tiesi parhaiten antaa selkoa rouvasyhtiön toimista.

Kotona hän oli; pienen hellan ääressä seisoi päivällistään laittamassa. Huone oli siisti ja puhdas; iloinen tyytyväisyys loisti vastaan joka kulmasta. Kanarialintu sirpatteli häkissään ikkunan luona; valkoisenkirjava, lihava kissa venytteli sängyllä. Rouva katsoi häneen ystävällisesti, teki hyvän päivän ja kysyi mitä kuului. Mari selitti hänelle asiansa; kertoi kaikki huolensa ja puutteensa. Niin kertoi kuin lapsi äidilleen tai ystävä ystävälleen. Sydäimestä sanat tulivat, sydämeen ne myöskin menivät. Rouva kuunteli häntä osan ottavaisella hellyydellä, mutta seuraavalla viikolla vasta hän sanoi annettavan käsitöitä ulos; eikä niitä riittäisi paljoa, ainoastaan markan edestä viikossa.

»Apuahan sekin on», lausui Mari, »ehkei minulta juuri enempää tulisikaan nyt, kun Anni on sairaana».

Köyhiä oli karttunut kovin paljon; rouvasyhtiön varat olivat verraten pienet. Senvuoksi täytyi tehdä rajoituksia ja antaa töitä ainoastaan niille, jotka pahimmassa hädässä olivat ja joilla oli suurin perhe, useampia lapsia kotona, mies kuollut taikka sairaana ja niin pois päin. Piirinaiset kävisivät kaikkein luona tarkastamassa ja antaisivat lipun niille, joita ensi kädessä tuli auttaa. Rouva lupasi puhua Marin puolesta ja ilmoittaa hänen nimensä, että tietäisivät käydä hänen kotonaan. Kyllä rouva hänen tilansa tunsikin, mutta järjestyksen vuoksi täytyi kuitenkin määräyksiä noudattaa.

Kuinka lämpimältä Marin sydän tuntui, kun hän huoneesta läksi. Astuessaan portaita alas hän hartaasti rukoili Jumalalta siunausta kaikille hyvälle ihmiselle, mutta varsinkin hänelle, joka tuossa yksinkertaisessa vinnikamarissa asui, ja maailman silmiltä huomaamatonta elämänsä vietti alttiiksiantavan rakkauden töissä. Ei hän täällä palkkaansa saisi, mutta haudan tuolla puolen Jumala totisesti häntä muistaisi; siitä Mari oli aivan varma.

Hän oli tullut valkoisen nurkkarakennuksen kohdalle, jossa oli jauhankauppa. Hän pysähtyi. Tiina Katrin limppu juohtui mieleen. Jos antaisivat tuosta puodista velaksi jauhoja, niin saisi hän sen heti sovitetuksi. Uskaltaisiko mennä koettamaan? Pian hän ne maksaisi sitten, kun käsitöillä pääsisi ansaitsemaan. Hän rohkaisi mieltään ja meni sisään. Oli vähän tuttu puotilaisen kanssa, joka oli kaupungin lapsia, Hanna Pitkänen nimeltä. He olivat istuneet samalla luokalla kansakoulussa yhden vuoden, ehkä tuo nyt siitäkkin syystä häntä armahtaisi.

Väkeä oli puodissa, Hanna hääri kaupanteossa, Mari seisahtui syrjään odottamaan. Iloisesti puheli Hanna ostajain kanssa, mittaili, antoi rahan ja pisti muutamille konvehdin tai sokuripalan kaupanpäällekin. Kun puoti viimein tyhjeni, pääsi Mari esittämään asiansa.

Turha vaiva; ei tullut mitään. Epäävän vastauksen hän sai.

»Mari kulta, minä niin mielelläni antaisin», sanoi Hanna, »mutta, näettekös, minä en uskalla. Pyytäkää rouvalta, ehkä hän lupaa, kyllä minä sitten punnitsen ja panen kirjaan.»

»Enhän minä edes oikeinpäin tunne teidän rouvaanne», lausui Mari.

»Semmoinen se on lihavanlainen, kookas ihminen.»

»Ja pääsisiköhän tuon puheille? Ettei tykkäisi pahaa.»

»Eikös mitä. Menette vaan suoraan sisään, portista oikealle ja sitten ensimmäisestä ovesta.»

Mari läksi. Tuli pihaan; näki rappuset, joita hänen oli nouseminen, ja oven, ja huoneiden ikkunat. Sydän rupesi lyömään eikä jalat tahtoneet liikkua eteenpäin. Seisoi hetken seinänvieressä ja koetti tyyntyä. Sitten pakoitti hän itseään kulkemaan Hannan neuvomaa tietä. Pyyhki tarkasti jalkojaan havuihin portaiden edessä, astui verkalleen ylös ja meni sisään. Jonkunmoinen porstua se oli, valkoinen käytävämatto lattialla. Taas täytyi viivähtää hetken; peloitti niin, että tuskin uskalsi hengittää. Ja vapisutti kovin. Veri sykki jokainoassa suoneissa, hakkasi kuin tuhansilla vasaroilla. Kuinka hän sanoisi? Sitä hän ei vielä tullut ajatelleeksikaan. Koetti miettiä, mutta ei saanut mitään alkua. Tuskan hiki nousi hänelle otsaan. Mennä hänen täytyi sisään yhtäkaikki, kävi sitten kuinka hyvänsä.

Kaksi ovea oli porstuaan. Onnen toukoa hän lähestyi toista, tarttui lukkoon ja aukaisi, hiljaa hyvin ja arastellen. Tuli kamariin, jossa oli piano, pöytä ikkunan alla ja tuolia. Molemmiin puolin ovea riippui päällysvaatteita seinällä. Ei näkynyt eikä kuulunut ketään. Tuo vieras tavara ympärillä peloitti, se ikään kuin uhkasi häntä ja tuntui kuin koko huone ankarasti olisi vaatinut häntä poistumaan. Mari aikoikin jo lähteä takaisin, mutta huomasi samassa perällä oven, joka oli raollaan. Hän rykäisi...

Kuului pehmeätä astuntaa; kynnykselle ilmestyi mustaan puettu rouva, kookas ja lihava. Hän kait se oli. Mari alkoi; ei tiennyt oikein, mitä puhui, mutta näytti rouva sentään ymmärtäneen tarkoituksen, koska astui likemmäksi, ja alkoi häntä katsella tutkivin silmin kiireestä kantapäähän. Mari koetti vielä sopertaa, että hän kyllä maksaisi, ei huolinut rouvan epäillä. Mutta hänellä oli hyvin hajallinen nuttu, rouvan silmät näyttivät löytävän kaikki reiät. Ja niistä mahtoi tulla toinen vakuutus maksun suhteen, sillä rouvan kasvot synkistyivät. Varmalla, päättävällä äänellä hän lausui:

»Ei minun käy antaminen. Tähän aikaan joka toinen ihminen tahtoo ostaa velaksi, tavara hajaantuu ympäri maailmaa eikä tule rahaa sisään, millä maksaa. Joutuu sitten itse pulaan.»

»Kyllä minä ihan varmaan rouvalle toimittaisin. En toki olisi tullut pyytämäänkään, ellen sitä vissisti tietäisi.»

»Ehkä hyvinkin sen tekisitte. Mutta minä en teitä tunne ja minua on niin usein petetty, että olen vähitellen oppinut epäilemään. Sitä paitse», rouva suoristui ja otti muutaman askeleen takaisin oveen päin, ikäänkuin merkiksi, että hän tahtoi keskustelun lopettaa. »Sitä paitse minä en kenellekään mielelläni anna niin kuranttia tavaraa velaksi kuin jauhot ovat. Voitto kun on peräti pieni, ei silloin kannata myydä muuta kuin käteistä rahaa vastaan.»

Mari pyysi anteeksi, että oli tullut vaivaamaan, sanoi jäähyväiset ja läksi pois. Selkä oli tavallista enemmän kumarassa, kun hän astui portaita alas. Mitä varten hän oli yrittänytään. Olisi hänen pitänyt arvata tuon noin käyvän. Suotta vaan oli menettänyt aikaa; siellä Anni jo ehkä itki kotona.

Hän alkoi ottaa oikein kiireitä askeleita; mutta portilla tuli vastaan eräs laiha ja onnettoman näköinen vaimo parka, kantaen kahta lasta käsivarsillaan, sillä välin kuin toista kaksi rinnalla juoksi. Lapset juonittelivat hänen sylissään; millä oli raukoilla paha ja vaikea olla. Marin kävi sääli vaimoa, joka selvästi pani viimeiset voimansa liikkeelle.

»Kuinka te jaksatte noita molempia kantaa, eikö se ole liian vaivaloista?» hän kysyi.

»Mitäs kun täytyy», vastasi vaimo. »Eipähän tässä liene armoa, vaikka katkeaisi tuohon paikkaan.»

»Antakaa suuremman kävellä. Riskiltä pojaltahan se näyttää.»

»Sillä on kurjalla ohimovika, ettei kestä astua kuin pienen matkaa aina kerrallaan.»

»Ohho! No, tule sitten tänne, niin minä kannan. Mihinkä teillä on meno?»

»Tuonne ajattelin, piispaan. Kuuluvat olevan hyviä köyhille.»

»Ehkä minä saatan. On tuo vähän kierrosta, ja kotiin pitäisi joutua minunkin, mutta tulemmahan yhtäkaikki. Koetetaan astua vähän sukkelammin.»

»Kiitoksia paljon. Oikein tuntuu helpolta nyt.»

»Mistä olette kotoisin?»

»Karttulasta.»

»Elääkö teillä mies?»

»Eläähän se; mutta jalkaansa on potenut toista vuotta. Eikä mahda enää kalua tulla, kun polvea myöten on jo syönyt sen ihan pieneksi ja kuivaksi.»

Vaimon silmistä tulvasi vesi. Hän pyyhki huivinsa kulmalla kasvojaan.

»Eikö teillä ole apua kunnalta?»

»Kaksi kappaa jyviä antavat viikossa miehelle leiväksi; minulle ei mitään eikä lapsille. Nuori olet, tee työtä, sanovat. Mutta herra siunaa, kun ei saa työtä, ei vaikka polvillaan rukoilisi. En minä kesken mieron tielle lähtenyt; koetin ennemmin kärsiä ja pysyä yhdessä kohden, riihessämme siellä salolla. Ja panin iltasilla lapsineni maata jokapäiväisen nälän kanssa. Vaan kun sitten rupesi jo ihan kuolema tulemaan, niin täytyi viimein pesästänsä irtaantua.»

Lapsi hänen käsivarrellaan kävi levottomaksi. Vaimo pysähtyi, antoi sille rinnan suuhun ja kulki sitten eteenpäin taas Marin seurassa. Suuremmat lapset, poika ja tyttö, pahanpäiväisissä ryysyissä molemmat, olivat juosseet kappaleen matkaa edelle. Vaimolle tuli hätä; hän huusi heitä odottamaan. Ja vasta heidän luokseen ennätettyä, hän taas rauhoittui. Torui heitä kuitenkin ja varoitteli.

»Ihmettä, kun ei pidä totella. Minkä minä teille voin, jos eksytte, tai ajavat päällemme. Pysykää nyt lähellä. Sinä, Sere, ota minua hameesta kiinni.»

Sitten hän jatkoi puhettaan Marille:

»Olen minäkin parempia päiviä nähnyt, ei sitä tämmöistä kurjuutta ole aina kärsitty. Tässä tuonaiseen aikaan kun mieheni sai kolme ja neljäkin markkaa päivässä, niin kelpasi vain syödä ja laittaa vaatetta. Mutta niistä on nyt viimeisetkin riekaleet myöty ja pantu ruokaan tämän talven ajalla. Mikä lienee ollut rouva tuolla rannalla, joka antoi tään täkin lapsen ympärille. On niitä arvon vielä hyviäkin ihmisiä maailmassa. Jumala heille vaan lisätköön voimia toista hankkimaan, että olisi jakamista muillekin, ei minulle ainoastaan.»

»Yksinkö jäi miehellenne sinne riiheen?»

»Ihan yksin; se minua juuri pahimmasti surettaa. Mutta eihän meillä ollut mitään muuta neuvoa. Jalka vuotaa semmoista visvaa, että löyhkää kuin myrkky, kuka häntä huoneesensa ottaisi. Koetin minä pyytää yhtä ja toista sinne toveriksi, vaan eipä noita saanut.»

»Tässähän se nyt on, piispan asunto.»

Mari laski pojan sylistään maahan.

»Jaksat kai sinä jo kävellä pihaan», hän sanoi.

»Tuhansia kiitoksia vaivoistanne. En tullut kysyneeksi edes nimeänne.»

»Holpaisia minä olen.»

»Vai Holpaisia. Niin kiitoksia vaan vielä kerran.»

»Ei kestä.»

He erosivat. Mari astui nyt kiiruusti kotiapain. Kuta lähemmäksi hän tuli, sen ahtaammaksi kävi rinta. Jaksoiko hän taaskin mennä katselemaan sitä kurjuutta, sitä sairautta ja alastomuutta ja kaikenpuolista puutetta. Oli juuri kuin joku voima olisi pakoittanut häntä ennemmin karkaamaan kauas pois. Mutta lapsi raukat! Mikä tulisi heille eteen. Hellu siellä uskollisesti Annia hoiti; jopa hän olisi oikea peto, jos raahattaisi heitä jättää. Mari pitkitti matkaa perille saakka, eikä tuntenut edes nälkäänsä eikä voimainsa vähyyttä.

Kaukaa näki hän jo Petun seisovan portilla häntä odottamassa ja arvasi siitä, ettei nyt ollut oikein laita. Poika värisi vilusta ohkaisessa hameessaan. Avopäin hän seisoj ja paljain säärin; jaloissa oli vanhat kenkärajat. Mari koki rientää; viittasi kädellään Petua menemään sisään, mutta ei poika malttanut.

»Anni kuolee», hän huusi.

»Herra siunaa!»

Äiti sieppasi pojan mukaansa ja meni juoksujalkaa kamariin. Siellä itkivät molemmat, Hellu ja Anni, Hellu sentähden, ettei saanut Annia taukoamaan. Kauan oli lapsi parka jo huutanut, sen kuuli äänestä, joka vähän vaan kähisi enää. Äiti otti hänet syliinsä; tulinen hän taaskin oli, niinkuin yöllä; suu oikein poltti rintaa. Mutta hän oli väsyksiin asti itkenyt, ja silmät vaipuivat tuota pikaa kiinni. Hän sai lapsen sylistään kätkeyeen, pyysi Hellua taas tuudittamaan ja meni hakemaan itselleen palasta pöytäkaapista. Ei siellä ollut muuta kuin pari kylmää perunaa ja Tiina Katrin leivänkuorta. Hän koetti sitä nyt kumminkin haukata, sillä sydänalassa tuntui niin outo kouristus. Mutta, mikä lienee ollut, ei pala mennyt alas kurkusta, ei vaikka hän vettäkin ryyppäsi päälle. Ja takaisin tahtoi tulla, kun hän väkisen nieli. Samassa rupesi kamari huojumaan hänen silmissään ja hämäräksi löi näön. Unettomuuden tähden varmaan; täytyi päästä levolle. Horjumalla hän meni nurkkaan sängystä kasatuille vaatteille pitkäkseen, ja pyysi lapsia olemaan hiljaa, että saisi hiukan nukahtaa. Kun hän laskeutui alas ja painoi silmät umpeen, tuntui hänestä juuri kuin olisi hän vaipunut syvälle maan poveen. Joka vaan pääsisikin maailman vaivoista pois rauhaan ja lepoon, ajatteli hän. Mutta enempiä hän ei jaksanut tietää, sillä hän meni kummalliseen tilaan. Ei valvonut eikä nukkunut, ei pyörtynyt eikä ollut selvä. Ei hän ajatellut eikä tuntenut, mutta outoja näkyjä syntyi eteen. Ja vaikka hän koetti niitä karkoittaa, sillä himmeästi hän kumminkin ymmärsi niitä hulluiksi, eivät ne hävinneet, vaan kasvoivat yhä ja rupesivat häntä

kiusaamaan. Kaiken tämän ohessa hän ikäänkuin kaukaa kuuli Hellun äänen ja sen hän tiesi todeksi, tiesi että Hellu lauloi Annille.

Näin tulivat sanat hänen korviinsa:

»Tule rakas Jesu tänne,
Korjaa meitä maasta pois.
Tule rakas Jesu tänne,
Ota kaikki taivaasen.»

Laulu eteni ja eteni. Vienosti ääni vaan enää kuului, ei erottanut sanojakaan. Viimein kaikki hiljeni; kuvatkin hälventyivät edestä, rauhaan ja lepoon hän uupui...

Hellu tuuditti ja varoitti aina vähän väliä poikia, jotka tahtoivat telmiä liian kovasti. Ei sillä, että se äitiä olisi häirinnyt; hän nukkui niin sikeästi, että varmaan olisi huoneen saanut kaataa, ennenkuin hän siitä havahti.

Oli kaiketi noin puoli tuntia kulunut, kun ovi aukeni ja kaksi rouvaa astui sisään.

»Äiti, äiti!» huusi Hellu.

Mutta äiti ei herännyt. Hän jätti kätkyen ja juoksi nykäisemään.

»Äiti, täällä on rouvia. Nouskaa ylös!»

Hän pudisteli äitiä siksi, että sai hänen nostamaan päätään.

»Täällä on rouvia, äiti, täällä on rouvia.»

Viimeinkin näytti hän sen tajuavan. Hieroi silmiään, pyyhki otsaansa, siunaili ja koetti päästä istumaan. Sitten hän äkkiä huomasi, että ne varmaankin olivat piiritarkastajia; ja nyt näkivät hänen makaamassa keskellä päivää. Luulivat häntä laiskaksi, eivätkä antaisi ehkä töitä. Entä kahvipannu, vielä esillä! Mitä he siitä arvelisivat? Ettei täällä puutetta ollutkaan, koska kannatti vielä kahvia juoda.

Salaman tavoin nämä ajatukset risteilivät Marin mielessä. Ja hän peljästyi niin, että alkoi puhua sekaisin, peljästyi uudelleen sitä ja hämmentyi vielä enemmän.

»Rupesin tuohon levolle, mieheni kun meni hakemaan niitä rohtoja, taikka sitä lippua, en minä siinä kauan maannut, mutta pääni oli niin hirveästi kipeä, eikä meillä ole kahvia ollut, sikuria vaan tänäkin päivänä pantiin pannuun...»

Hän oli hätäntynyt ja pahensi asiaansa, kuta kauemmin puhettaan pitkitti. Sen hän lopulta itsekin huomasi, eikä voinut sitten enää muuta kuin puhjeta itkuun. Hellunkin alkoi kyönelet tippua pitkin poskia. Ne tulivat aina itsestään, kun hän vaan näki äidin olevan pahoilla mielin.

Rouvat kuuntelivat Marin puhetta, katselivat ympärilleen huoneessa ja kiinnittivät viimein silmänsä lapsiin. Mutta Mari oli onneton. Hän pelkäsi, että vielä päällepäätteeksi uskoisivat hänen olevan humalassa. Ja hän koetti taas, eikö jo osaisi selvemmästi ajatuksiaan lausua.

»Tämmöistähän se on köyhän kodissa. Ei ole iloa kellään; kipua ja nälkää saa vaan kärsiä lapsesta saakka. On tuo vanhin tyttökin jo tarpeeksi asti maailman kovuutta kokenut. Pienestä pitäen ei, muuta kuin sairautta. Yksi tauti kuin jätti, niin toinen otti. Mutta siinäpäähän vaan jaksaa elää yhtäkaikki. Moni kukoistavampi lapsi on hautaan mennyt tuossa ympärillä; hän vaan ei pääse pois, vaikka on huonoin kaikista. Elä edes itke, poloinen, menee viimeinenkin näkösi.»

Rouvien kasvoissa ilmaantui sääli; toinen heistä taputti Hellua päähän ja otti taskustaan kuparirahan, jonka painoi hänen käteensä.

Petu ja Ville olivat tähän saakka yhtämittaa katselleet vieraita. Ville seisoivat heitä aivan lähellä. Silmät olivat pojan seljällä ja kätet housuin taskussa. Ja hän oli totinen kuin vastarannan kiiski. Petu meni ja nykäisi häntä takaa. Mutta Ville ei ollut millänsäkään; suorana hän vaan törötti eikä kääntänyt päätään. Petu nykäisi toisen kerran. Ei sittenkään. Vielä kolmannen ja niin kovaa, että poika huiskahti muutaman askeleen eteenpäin ja oli kaatua rouvan helmoille. Jo nyt parkaisi ja töyttäsi päin. Petu kiiruusti pakoon, että hame viuhkasi. Äiti heitä hillitsi ja tarttui Villeen kiinni. Petu pääsi kiusoittelemaan:

»Ähä, kutti, ähä, ähä!» Ja hän pisti lopuksi kielensä pitkälle ulos.

»Mikä sinun nimesi on, tyttö?» kysyi rouva.

»En minä ole tyttö, vaikka minulla on hame.»

Rouva nauroi.

»Lieneehän sinulla sentään nimi?»

»Petu.»

»Vai Petu sinä olet. No, minä huomenna tuon sinulle housut.»

Kas, se kun oli Petulle mieleistä! Suu meni leveään hymyyn; hän lentää tohahti suoraan äidin luokse ja hautasi kasvonsa hänen syliinsä.

Rouvat antoivat Marille lipun, jolla hän saisi hakea työtä; kahdesti sitä annettaisiin viikossa, maanantaina ja torstaina, viidenkymmenen pennin edestä aina kerrallaan. Mari kiitteli heitä sydämensä pohjasta ja seurasi heitä porstuaan. Palattuaan takaisin kamariin häntä vieläkin harmitti tuo kahvipannu, ja nyt hän sen arvon laittoi näkyvistä pois. Muutenkin hän taas uudelleen siisti huonetta ja torui sen ohessa lapsia, jotka olivat hänen poissa ollessaan roskanneet. Ei muusta niin väliä, mutta rouvat kun sattuivat tulemaan juuri parhaasen siivoon. Ja poikain silmät hän pesi.

»Semmoiset suuret köntit, eivätkä vielä sen vertaa, että osaisivat edes laittaa itsensä puhtaiksi; äidin pitää vaan jokapaikkaan ennättää.»

Näin hän siinä hääriessään riiteli. Arvasi myöskin, mitä rouvat keskenään puhuivat heiltä lähdettyään.

»Kyllä siellä oli kurjaa, mutta on niissä, poloisissa, itsessäänkin syytä. Voisivathan edes pestä lapsensa ja pitää siistiä ympärillään. Vesi el kumminkaan mitään maksa.»

Siihen tapaan hän kamreerissa ollessaan usein kuuli heidän puhuvan; ja mitäpä he muuta ymmärsivät, kun eivät itse olleet köyhän tilaa kokeneet. Eivät he tietäneet, kuinka vähän on kykyä työhön sillä, jonka mieltä alinomainen huoli painaa ja jolta nälkä viimeisetkin voimat vie.

Tuosta hän muisti, ettei heillä täksi päiväksi ollut ruokaa kotona paljon ollenkaan. Hellun täytyi lähteä ulos pussineen.

»Mutta elä viivy kauan», varoitti hän, »eläkä huoli seisotella kyökkiöissä, vaan lähde pois, elleivät tahdo mielellään antaa. Sido tuo villahuivi päähäsi, että korvasi pysyvät lämpöisinä.»

Itse istui Mari kätkyttä heiluttamaan. Kovin häntä vielä uuvutti ja Petu siinä kyllä oli joutilaana, mutta hän ei koskaan tahtonut malttaa, vaan sai lapsen melkein aina hereille. Koetti hän sitten ennemmin pysyä valveilla.

Pallilla hän istui, piti oikealla kädellään kätkyen reunasta kiinni, toiseen hän nojasi poskea ja pani kyynäspään polvea vasten. Kummallisesti häntä painoi, silmät väkisenkin menivät kiinni ja pää nyökkäsi, että tavan takaa putosi kädeltä pois. Silloin tahtoi kätkytkin seisahtua; ja lapsi kohta alkoi vääntää päätään; mutta Mari taas säpsähti ylös ja pani sen kiivaammin liikkumaan, siksi kuin Anni uudelleen meni uneen.

Tukalaksi hänelle istuminen kuitenkin kävi; selkää kolotti ja sivuja eikä hän millään keinolla jaksanut pysyä valveilla.

»Petu, tule pikkuisen soudattamaan, että pääsen pitkäkseni. Tuossa saat kakkua, mutta elä annakaan lapsen herätä. Ville, tule sinä viereeni, niin olet hiljaa sen hetken.»

Hän nukkui kohta kuin vaan heittäytyi alas vaatteille, eikä herännyt, vaikka Ville sormellaan painoi hänen poskeaan ja kuiskasi:

»Äiti, hoi, äiti, en minä tahdo maata.»

Mutta Anni äkkiä parahti huutamaan täyttä kurkkua. Samassa kavahti Mari istumaan.

»Herra siunaa, mikä sille tuli?»

Hän hieroi silmiään ja työnsi molemmin käsin hiuksia otsalta ylös. Anni kirkui, Petu tuuditti ja lauloi.

»Teitkö sinä sille mitään?»

»En.»

Ei Mari saanut häntä millään asettumaan; Tiina Katrikin kuuli huudon omalle puolelleen ja tuli katsomaan.

»Ihan se kuolee», sanoi hän ja otti lapsen Marilta.

Hän heilutti sitä käsivarsillaan, koputteli ikkunaan ja hyssytteli. Kaikki turhaan.

»Oletko tarjonnut rintaa?» hän kysyi.

»Ei se ota.»

»Koposen vaimo on siellä minun puolellani. Kutsupas tänne, ehkä se osaisi tälle jotain.»

»Hukassa nyt ollaan; eikä kuulu sitä Holpaistakaan kotiin», vaikeroitsi Mari mennessään.

Petukin koetti viihdyttää Annia; hyppeli hänen edessään, nauroi, soitti suutaan, löi kahta puupalikkaa yhteen ja vehkeili minkä jaksoi.

»Ole hiljaa, ei se tuosta kumminkaan välitä», sanoi Tiina Katri.

Koposen Lopo neuvoi antamaan lapselle neljä tai viisi tippaa Hokmannia ja sitten heiluttelemaan täkissä; niin oli hän saanut poikansa asettumaan. Tiina Katrilla sitä oli kotona, hän toi pullon ja sanotun määrän he kaasivat lapsen suuhun; se meni väärään kurkkuun ja hän oli vähällä siihen läikähtyä. Täkissä heiluttelemalla he arvon saivat hänet vihdoin talttumaan.

»Mihinkä teidän on sänky joutunut?» kysyi Tiina Katri, jonka silmät jo monta kertaa olivat menneet sen tyhjälle kohdalle.

»Isäntä vei hyyrystä.»

»Ooho!»

Tiina Katri ei puhunut enempää; mutta hän katui mielessään, että aamulla oli nostanut semmoisen tuohakan leivästään. Hän ei siitä kumminkaan sen köyhemmäksi tullut. Ja oliko ihme, jos lapsi raukat ottivat, nälkä heillä varmaan lienee ollut. Nytkään ei näkynyt tuontaivaallista päivällishommaa, hänellä siihen sijaan hyvä keitto tulella. Hän päätti itsekseen tuoda pienen vadillisen pojille, jos suinkin vaan riitti, ja miksei sitä riittänyt, söi itse vähän niukemmin.

»Kyllä se on, tuo köyhän elämä», puhkesi Lopo puheesen, »kyllä se on sitä viimeistä. Ei saa meidänkään ukko enää unta silmiinsä öisillä, valvoo vaan ja tuumailee sinne tänne, että mikä pitää eteen tulla. Kun pääsisi edes kesään, ehkä sitten taas menetteleisi jotenkuten.»

»Siinäpä se on, mutta kun ei useinkaan tiedä, kuinka huomispäivän yli mennään», sanoi Mari, joka lapsi käsivarrella istui kätkyessä. »Sitten tuo alituinen huoli ja ikävä tahtoo niin tympistyttää mielen. En ole moneen yöhön saanut nukkuakaan tältä poloiselta.»

»Itse hyvä Jumala tiennee, mitä hän tekee», lausui Tiina Katri, mutta panee se ihmisen välistä pitkään ajattelemaan, kun on niin kummallinen tää maailman meno. Toisella on yltäkyllin, toinen taas puutteen nääntyy. Eihäntä ymmärrä, mitä varten rakas luoja sen niin on asettanut.»

»Moni kohta meiltä mahtaa epäselväksi jäädä tässä elämässä», huokasi Mari, enemmän niinkuin ajatuksissaan, sillä hän katseli pikku Annia, joka hienosti valitti unissaan.

»Siihen koskee, raukkaan», jatkoi hän. »Oisikohan pistoksia, vai mitä?»

»Kukapa niitä puhumattoman vaivoja tietää», sanoi Lopo. »Mutta hyvin se on kipeän näköinen kasvoiltaan.»

»Siellä arvon taitaa Holpainen nyt tulla», lausui Mari, kun joku jalkojaan kopisteli porstuassa.

Hän se oli ja Heiskanen, Tiina Katrin mies.

»Kylläpä sinä viivyt», sanoi Mari, »saitko edes lippua?»

Holpainen antoi hänelle valkoisen kokoonkäännetyn paperipalasen. Mari aukaisi ja katsoi kirjoitusta sisässä; kun hän ei siitä kumminkaan saanut selvää, antoi hän lipun takaisin Holpaiselle.

»Pistä seinärakoon siksi aikaa», hän sanoi.

Tiina Katri ja Lopo antoivat miehille tuolit, itse istuivat vaatekasalle nurkkaan.

»Nythän se rautatien teko alkaa», sanoi Heiskanen, ottaen taskustaan piipun ja tupakkakukkaron. »Pane piippuun sinäkin Holpainen.»

»Vai jo se alkaa. Sittenhän tästä taas päästänee elämään, Jumalan kiitos», puhui Lopo.

»Elkäähän hyvin ihastuko, ennenkuin kuulette, minkä verran siellä palkkaa maksetaan», sanoi Holpainen.

»Noo?»

»Ei kuin kahdeksankymmentä penniä.»

»Hyvä Jumala, mitä ne ajattelevat. Kahdeksankymmentä penniä, eihän se riitä leipäänkään. Millä ne sitten maksetaan hyyryt, millä ostetaan puut ja millä jalkineita. Niitäkin semmoisessa työssä kuluu enemmän kuin tavallisesti.»

»Niin ja pulskemmin siinä tarvitaan ruokaakin. Kun jouten on, syö puolta vähemmän», sanoi Tiina Katri.

»Ei ne herrat välitä köyhästä enemmän kuin koirasta ja tuskin niinkään paljoa», lausui Lopo. »Tappaisivat edes kerrassaan, mutta kun kiduttavat sillä lailla, että elämä on monta vertaa pahempaa kuin kuolema.»

Heiskanen puhalsi pitkän savun suustansa.

»Mistäpä valtiokaan saisi rahaa virkamiesten palkkoihin ja muuhun. Köyhäin hiellä ja väellä ne kumminkin maksetaan», hän lausui.

»Se on tietty, ei suinkaan millä muulla», intoili Lopo. »Eikä ne herrat sitä kysy, jos moni henkensäkin heittää; tietävät, että jäähän niitä orjia vielä heidän varalleen, koska köyhää kansaa on maassa paljon. Mutta jo minä niille saarnan luin tässä kun kävin henkirahaa maksamassa. Sanoin, että kauluksenkohan otatte hameestani ensi vuonna vai kuoninginko. Taikka luuletteko rahapennin saavanne, kun nyt vihon viimeisen kiskotte. Minun niin kaiveli sydäntäni, kun täytyi ainoa hyvä vaatekertani myödä sen henkirahan tähden.»

»Se, näet, oli miehesi silloin Oulun rautatiellä?»

»Niinhän se oli, ja lapset kaikki minun varassani koko ajan. Pois tuo uhkaa lähteä nytkin, kun ei sano jaksavansa nähdä lasten nälkää.»

»Eivätköhän ne aio tuonnempanakaan korottaa palkkoja?» kysyi Mari.

»Tuskinpa vaan», vastasi Heiskanen. »Mikä pakko niiden on korottaa, työväkeä saavat kyllä kahdeksallakymmenelläkin pennillä tähän aikaan. Ja minä pelkään, että meille on suoraa vahinkoa koko rautatiestä, vaikka se avuksi on olevinaan. Tänne rupeaa sen tiimalta tulvaamaan työväkeä joka haaralta ja palkat pysyvät kesän aikaan yhtä alhaalla kuin nyt. Mitäs yksityiset rupeisivat maksamaan enempää kuin valtiokaan.»

»Entä kun tilalliset juuri kuuluvat käyneen insinööreille puhumassa siitä, ettei millään muotoa pitäisi antaa työvälle suuria palkkoja», tiesi Holpainen kertoa.

»Kies avita!» huusi Lopo, »ne ovat kaikki yksistä puolin meitä sortamassa. Mutta antaahan olla, tulee se vielä kerran niidenkin vuoro, ellei tule tässä elämässä, niin tulee toisessa. Tehköt vain uhalla, minkä voivat, kyllä kosto koituu.»

»Ihan panee kunnat köyhälle väelle, ellei ensi kesänäkään pääse ansaitsemaan enempää kuin kahdeksankymmentä penniä», puhui Tiina Katri. »Monellakin viis' kuus' lasta, siihen hyyryt ja talven aikaan tehdyt velat, jotka pitäisi maksaa. Entä kun sitten on joutunut niin tyhjäksi jo vaatteen ja kaiken puolesta, ettei ole monellakaan enempää kuin taivaan linnulla. Minä tosiaan en ymmärrä, millä lailla ensi talvena eletään.»

»Rupeaa varastamaan, että pääsee linnaan, taikka toimittaa itsensä lasareettiin, kyllä silloin ruunu huolen pitää», sanoi Lopo.

»Herra siunaa niitä puheita», lausui Mari, viihdytellen lasta, joka taas oli hereillä hänen sylissään.

»No, eihän siinä muukaan auta, vai onko parempi mennä hirteen?»

»Kärsii ennemmin ja kituu siksi kuin kuolee.»

Mari pani lapsen vatsalleen ja taputteli selkään; siitä se näytti saavan hetkeksi lepoa, mutta kapalovyö oli takaa aivan märkä.

»Pane, hyvä ihminen, kuivaa sen ympärille», sanoi Tiina Katri.

»Mistäpä panen, kun ei ole. Yöllä likasi kaikki, enkä ole saanut vielä pestyksi. Tuo tänne, Petu, se tikki. Noo, ei lapsi nyt palellu kumminkaan.»

Hän kääri Annin peitteen sisään ja antoi maata samassa asemassa käsivarrellaan.

»Kyllä sitä varmaan puree, koska noin vatsallaan paremmin saa lepoa», sanoi hän.

Heiskanen tyhjensi piippunsa ja pisti sen takaisin taskuunsa.

»Eikös me jo lähdetä?» hän kysyi vaimoltaan.

»Niin, hyvä isä tokkiinsa, kun ihan olen unhottanut keittoni, jonka jätin tulelle.»

»Mitäs meillä syödään?» kysyi Holpainen vieraiden mentyä.

»Ei ole leivän muruakaan kotona. Hellun lähetin ulos äsken pussineen; odotetaan, ei suinkaan hän ihan tyhjänä palaa.»

Holpainen kynsäisi päätään ja heittäytyi seljälleen vaatekasalle.

»Et sinä edes kysy, mihinkä sänky on joutunut.»

»Minä sen jo kuulin isännältä.»

»Kun tuo sitten odottaisi tämän kuun hyryä, ettei pellolle ajaisi. Hiljaa, Ville, Anni nukkuu.»

»Antaa, äiti, leipää.»

»Mistä minä sitä annan, vartoo siksi kuin Hellu tulee. Petu menee portille katastamaan, eikö sitä jo kuulu.»

Petu meni, mutta tuli pian takaisin ja kertoi, ettei Hellua vielä näkynyt.

Ville rupesi uudelleen tuskittelemaan.

»Minulla on nälkä, äiti; kuulee, äiti, minulla on nälkä.»

»Menkää pihalle vähäksi aikaa Petun kanssa. Hakekaa sieltä liiteristä koreita lastuja, että saatte leikkiä, tehdä huoneita ja semmoisia. Menkää nyt, niin olette kilttiä.»

»En minä.»

Ville aikoi ruveta ääneen itkemään, mutta isä äännähti ja silloin hän lakkasi kuin nauaan.

Hellu tulikin hetken päästä kotiin ja leipäpalasia oli pussissa sen päivän varalle. Melkein samassa ilmestyi Tiina Katri ovelle, kantaen vadillista höyryävää perunakeittoa käsissään.

»Toin vähän teillekin, kun jäi yli», hän sanoi

»Herranen aika, Holpainen, nouse syömään. Monta tuhatta kiitosta, Tiina Katri, aina sinä olet hyvä meitä kohtaan. Jumala, rakas isä, palkitkoon. Nyt teidän kelpaa pojat, mutta elköö niin leveästi siinä seisoko, päästäkää Helluakin likelle.»

Holpainen istui pöydän reunaan; pojat asettuivat niin likelle kuin suinkin voivat ja menivät halukkain silmin vadin kimppuun. Hellu syrjästä kurotti lusikkaansa.

»Mene syömään sinäkin, minä soudatan sen aikaa», sanoi Tiina Katri.

Poikien takaa Mari joitakuuta kertoja pisti suuhunsa. Makeata se oli, perunat niin murakoita, että olivat rikki, ei hän muistanut aikaa, milloin semmoista keittoa oli syönyt. Mutta ei hän raskinut sitä kovin paljon ottaa, että muille jäisi, poika parat kun varsinkin niin hapeasti söivät. Hän nuoli lusikkansa alta ja päältä ihan puhtaaksi ja laski sen sitten pois.

»Senkö verran sinä söitkin?» kysyi Tiina Katri, kun Mari taas tuli kätkyen ääreen.

»Eipä minua nyt ruoka maita tällä kertaa.»

Oli se osaksi tottakin, sillä vaikka häntä juuri äsken oli kipeästi hiukaissut ja vaikka keitto kyllä makealle maistui, katosi kuitenkin ruokahalu samassa, kun tuli ajatelleeksi, ettei sitä kuitenkaan mahan

täydeltä heille kaikille riittänyt.

Sen iltapäivää Anni nukkui jotenkin levollisesti. Mari pääsi käymään lääkärissä ja apteekissa; rohtopullo kädessä hän sitten tyynemmällä mielellä palasi kotiin. Toivoi lapsen rohtojen avulla saavan paremmin unta tulevaksi yöksi. Tiina Katri antoi heille pienen läkkisen lampun, jota hän sanoi kitupiikiksi, ettei heidän tarvinnut pilkkoisten pimeässä olla. Ei siinä koko yöksi öljyä riittäisi, jos pikku Anni valvomaan sattuisi, mutta jonkun aikaa kumminkin.

Lienee ollut tuossa kahdeksan tai yhdeksän seutuun, ei sitä niin varmaan tiennyt, kun ei kelloa ollut. Äiti laittoi tiloja, lapsille entiseen paikkaan ja heille itselleen nurkkaan, jossa nuo sänkyvaatteen tapaiset olivat. Hellu soudatti lasta ja Ville oli nukkunut suulleen uunin luokse; äiti riisui housut hänen päältään ja nosti hänet vuoteelle Petun viereen. Sitten hän päästi Hellunkin menemään levolle ja siirti kätkyen oman tilansa viereen. Holpainen jo makasi seinän puolella selkä köyryssä; hänestä näkyi vaan leveät hartiat ja ruunihtava tukka takaraivolta.

Mari asetti kitupiikin ja tulitikut lattialle siihen likelle, sammutti valkean ja siunasi itsensä. Vantiksesta hän liikutti kätkyttä, makasi seljälläan toinen käsi otsalla, ja tuijotti ikkunaan, josta vähän valoa haamoitti. Pian nukkuivat muut, tasaisesta hengityksestä hän sen kuuli. Hiljaista oli ympärillä ja mustaa, ajatukset vaan sihisivät ja risteilivät hänen päässään. Tuli mieleen taas: tuo, kun pojat aamulla sen leivän varastivat. Kuka tiesi minkälaisia pahantekijöitä heistä vielä suurena tulisi. Noin kait ne pienellä olivat alkaneet nuokin, jotka nyt linnassa istuivat. Lapsia olivat hekin kerran olleet ja äidit heitä olivat imettäneet ja holhonneet onnettomaan elämään; murheeksi itselleen ja muille. Jos hänenkin poikansa sinne kahleisiin vielä joutuisivat. Herra Jumala!

Hän näki edessään tuon keltaiseksi maalatun kivilinnan ja yläkerroksen rautaristikkoiset ikkunat, jotka näkyivät maantielle muurin yli. Ja sieltä välistä, suuri Luoja, ennustusko se oli vai mikä, mutta Petun kasvot hän näki selvään. Petun kasvot aikuisena, harmaan kalvakat ja synkät, mutta Petun kasvot! Ennustusko se oli vai mikä? Herra siunaa!

Hän luki »isä meidän» ja »herran siunauksen», mutta värisi yhtäkaikki kiireestä kantapähän saakka. Ei hän muistanut mitään virttäkään ulkoa, vaikka ennen kyllä oli osannut. Mutta »minä vaivainen, syntinen ihminen», sen hän jotakuinkin sai johdetuksi mieleensä ja puristaen kätensä lujasti yhteen, hän kurotti niitä ikkunaa kohden ja luki synnintunnustuksen alusta loppuun saakka. Mitättömäksi hän tunsu itsensä ja kurjaksi maan madoksi, jolla ei rahtuistakaan omaa voimaa ollut, eikä omaa ansiota minkäänlaista, joka auttamatta lapsineen, joukkoineen hukkaan ja kadotukseen joutuisi, ellei Herra armosta heitä pelastaisi.

Pikku Anni väanteli itseään kätkyessä. Mari taukosi rukouksestaan ja alkoi taas soudattaa. Ja kun lapsi siihen raukeni, painoi hänkin silmänsä kiinni ja päätti nukkua. Mitäpä hän sillä voitti, että murheella itseään vaivasi, parempi jättää turvallisesti kaikki Herran huostaan. Holpainen teki viisaammin, siinä kun nukkui raskaasti hänen vieressään. Yhteinen kuorma heillä oli; saattoiko toinen sen tyneesti kantaa, niin miksei toinen? ja mitä auttoi tuommoinen liiallinen huoli? Ihmisen tuli osaansa tyytyä ja nöyrällä mielellä ottaa vastaan kaikki taivaallisen isän kädestä.

Mutta siinäpä se juuri oli, hän sydämessään kumminkin aina nureksi, eikä tahtonut koskaan oppia Jumalaa kiittämään pahoista päivistään. Ehkäpä hän juuri sen vuoksi oli heille lähettänytkin kaiken tämän köyhyden ja kurjuuden, ja ehkäpä hänen lapsensakin saivat hänen tähtensä vaan kärsiä. Hellu parka, tiesipä sen, minkälainen elämä häntäkin odotti, vaivainen ja kivulias kun oli. Sokeaksi hän varmaan päälle päätteeksi tulisi ennen pitkää. Eikä hänestä koskaan semmoista ihmistä varttuisi, että työllään henkeään elättäisi. Köyhäinhuone Hellu paralla oli edessä, siellä hän saisi kitua ikänsä ja aikansa, armottomain ihmisten tyrkittäväenä ja hosuttavana. Hän raukka, joka oli niin pehmeäluontoinen, ei oppisikaan puoliaan pitämään, kyllä häntä saisi maailma mielin määrin polkea ja tallata.

Sitä ajatellessaan Mari kiivaammin kätkyttä liikutti ja silmät taas selkiseljälläan tuijottivat ikkunaan, josta nyt palanen tähtistä taivasta haamotti.

Pahoja ne vaan ihmiset olivat köyhää ja heikkoa kohtaan, silloinkin kun olivat apua tekevinään. Parempi, että veisivät hengen kerrassaan, eivätkä kiusaisi puutteessa ja onnettomuudessa. Mutta köyhän puolta ei kukaan pitänyt, joka ikinen vaan oli valmis sortamaan ja kuormaa kuorman päälle panemaan. Sen hän niin elävästi tunsu, aina kun lastensa tulevaisuutta ajatteli. Kovuutta he tulisivat maailmassa tarpeeksi asti kokemaan, ei heillä ilon päiviä ollut odotettavana. Pikku Annikin tuossa kätkyessä, kuka hänen kohtaloaan saattoi edeltäpäin arvata. Kauniiksi hän ehkä kasvaisi, oikea herran enkeli hän nyt ainakin oli sinisine silmineen ja valkoisine kiharoineen. Mutta siinäpä ehkä juuri pahin vaara olikin tarjonna. Kaunis ja köyhä tyttö joutui pian pahoille teille. Miehet viettelisivät ja kun kerran saisivat lankeamaan, niin pitäisivät kuin luutturättiä. Kurjemmassa tilassa tuommoinen huono nainen kumminkin oli, sylkemättä tuskin kukaan häneen katsoi. Jopa sitten olisi Hellu onnellisempi

hoitohuoneessaan ja melkeinpä Petukin... Herra Jumala, eivätkö he olleetkin suurta syntiä tehneet, kun tänlaiseen elämään lapsia toimittivat. Parempi poloisten olisi ollut syntymättä, kun tulla tänne maailman murheita kokemaan. Olematon ei tuskaa tunne eikä nälkää näe.

Mari painoi taas toisella kädellä päätään. Ajatukset olivat käyneet niin raskaiksi, että jäykistyivät siellä sisässä juuri kuin pönkäksi. Ei hän kipua tuntenut, mutta kummallista kiristystä aivoissa ja samalla hirveätä levottomuutta. Ei syntynyt enää mitään selvää ajatusta, ei hän jaksanut, vaikka olisi tahtonut. Hän koetti rukoilla.

»Elä minua hylkää, rakas isä, armahda, tule avuksi...»

Mutta siltä se tuntui, että Jumala heitti hänet pois kasvojensa edestä, pimeyteen alas...

Sitten joku pahuuden henki otti häntä ahdistakseen, se tuli kuin takaapäin ja uhkasi häntä, mitä se tahtoi?

Pikku Anniako ... tukehduuttamaan ... ja kaulasta kuristamaan ... noita toisia ... ja sitten itse ... hypätä aventoon...

»Herra Kriste, auta minua... Varjele järkeäni...»

Ristin juureen hän oli vajoovinaan, ja siinä hän Herraa avukseen huusi. Mutta niitä pahoja henkiä tuli yhä enemmän hänen ympärilleen, ne repivät ja riistivät ja raatelivat häntä, ja hän puristi molemmat kätensä ristinpuun ympäri ja huusi...

II.

»Mari hoi, kuule, mikä sinun on? Mitä sinä huudat?»

Holpainen pudisteli häntä, mutta kun ei saanut häntä hereille, hapuili hän tikkuja lattialta ja raapaisi tulta. Marin silmät olivat auki, hän oli siis hereillä, vaikka huusi. Holpainen nosti lamppua, katsoakseen häntä tarkemmin.

»Mikä sinun on, kah!»

Hän pudisti häntä hartioista, ja nyt Mari viimeinkin talttui. Mutta peljästyneeltä hän näytti ja silmät levottomasti pyörivät ympäri.

»Mitä sinä huusit?»

»Elä, elä kovasti», hän kuiskasi, »etteivät tule takaisin».

»Ketkä?»

»Ne, ne samat.»

Hän katsoi pelokkaasti taaksepäin perälle huonetta, johon kitupiikin hämärävalo ei ulottunut. Holpainen silmäsi häntä levottomasti, paha aavistus tahtoi nousta hänen poveensa, mutta hän koetti sitä karkoittaa. Niin suurta vitsausta ei Jumala kuitenkaan mahtaisi heille lähettää.

»Sinä olet nähnyt unta. Mitä sinne nurkkaan noin tuijotat, eihän siellä ole ketään. Kuule, Mari, kah, selviä pois.»

Hän pudisteli häntä taaskin. Mari näytti rauhoittuvan.

»Oletko sinä kipeä?»

»En. Kuinka niin?»

»Kun olet ihan vesimärkänä.»

Holpainen hiveli karkealla kädellään hänen kasvojaan.

»Ihan kuin uitettu. Untako sinä näit, kun niin huusit?»

»Unta kait.»

Mari pöyristeli sitä muistaessaan.

»Pannaan maata ja nukutaan herran rauhaan.»

Holpainen aikoi sammuttaa tulen, mutta Mari esteli.

»Ei, anna sen palaa, minua niin peloitaa.»

»Palakoon sitten.»

Holpainen työnsi kitupiikin loitommaksi lattialle ja oikaisi ruumiinsa, valmiina pian jatkamaan unta.

»Onni toki, ettei pahempaa ollut», hän ajatteli, ja veti peitteen päälleen.

Mari kyyristyi hänen selkensä taakse ja painoi otsaansa miehen hartioihin.

»Jos saisi vähän unta», arveli hän itsekseen, »ennenkuin nuo kauheat näyt taas tulevat».

Ei hän ollut nukuksissa, sen hän varmaan tiesi. Ihan selvään hän ne kaikki näki, liekö sitten ollut houreita taikka jotain vielä pahempaa. Ettei hän vaan menettäisi järkeään. Niin kumman raskaalta ja jäykältä hänen päässään tuntui. Ja synkät, hirveät ajatukset tahtoivat väkisen taas tunkea mieleen. Jumala ei rakastanut yhtäpaljon kaikkia ihmisiä, ylhäisiä vaan ja rikkaita, mutta köyhiä ei. Kipua ja tuskaa, vaivaloisuutta ja kurjuutta kaikenmoista hän heille lähetti, painoi heidät niin raskaan ikeen alle, että he nääntyivät. Heikommat murtuivat, joilla enemmän oli elonhalua, heittäytyivät paheisiin ja niin ajallinen kurjuus tuotti heille vielä iankaikkisen kadotuksen. Ei tarvinnut ylhäisten eikä rikkaiden lastensa tulevaisuudesta murheen mieltä kantaa; harvoin jos koskaan heistä rikoksen tekijöitä tuli, eivätkä he vankilassa, ei vaivashoidossa eikä porttohuoneissa lopettaneet.

Niin se oli, Jumala ei köyhästä väliä pitänyt, vaan oli heidät hyljännyt ja pahojen henkien valtaan jättänyt...

Tässä hänen mielensä taaskin meni sekaisin; hän oli näkevinään väijyviä vihollisia, jotka vahtasivat tilaisuutta hyökätäkseen hänen kimppuunsa. Hänen teki mielensä huutaa, mutta kaiken tämän hämmennyksen ja pelvon takana oli hänellä nyt kuitenkin tieto siitä, että hän huutamisellaan herättäisi nuo muut, jotka rauhallisesti nukkuivat. Sen vuoksi hän vaan nyrkkiään heille pujoin ja koetti kyyristyä vielä likemmäksi Holpaisen selkää. Ja hän pakoitti itseään olemaan vaiti, eikä huutanut. Mutta vaikeata se oli, sydän löi ja kaikki suonet löivät ja ruumista viskattiin sinne ja tänne, sullottiin ja survottiin. Hän hengitti puhkumalla, piti toisella kädellään lujasti Holpaisen paidasta kiinni, toisella kädellään hän lakkaamatta hosui ilmaa, peljättäkseen pois noita väijyviä takaansa, jotka lähenivät heti kun hän pikkuisenkaan herkesi heitä uhattelemasta.

Holpainen oikaisi itseään ja työnsi häntä luotaan.

»Menepäs tuonnemmaksi, minulla on ahdasta.»

Mari löi häntä vastineeksi. Holpainen hyppäsi istumaan ja tuijotti häneen sanaakaan virkkamatta. Mari tuijotti vastaan, synkkä tuli paloi hänen silmissään; hiukset olivat pudonneet alas otsalle ja oudolta hänen kasvonsa näyttivät. Holpainen yhä katsoi häneen. Tuo äskeinen kamala aavistus sai ihokarvat nousemaan pystyyn.

»Minkätähden sinä minua löit?»

Mari puristi huulensa yhteen eikä puhunut mitään. Joku voima ajoi häntä uudelleen hyökkäämään päälle, mutta hän hillitsi itseään.

»Minkätähden sinä minua löit? Mari, kuule, olethan sinä hereillä?»

»Olen.»

Holpaisen puhe rauhoitti häntä. Itsetietoisuus taas palasi, hän ymmärsi olevansa hulluna. Mutta sitä ei hän mielellään ilmoittaisi, salassa hän pitäisi sen, salassa niin kauvan kuin voi.

»Niin olet hereillä? Mitäs minua sitten hakkaat?»

»Näin pahaa unta. Pane maata, en minä lyö enää.»

»Oletko sinä kipeä?»

»En. Pahoja unia näen.»

»Siunaa itsesi, hyvä ihminen.»

Holpainen laskeutui alas hänen viereensä, mutta kääntyi nyt toiselle kyljelleen voidakseen pitää häntä varalla.

Mari painoi kätensä ristiin ja rukoili puoliääneen »isä meidän» ja »herran siunauksen». Holpainen kuuli hänen lukevan molemmat oikein, sanasta sanaan. Jokohan mielenvikainen ne noin osaisi, hän ajatteli. Uni oli karkoittunut hänen silmistään, hän tarkasti vaimoan, joka tuntui olevan levoton kovin. Hän yhtämittaa teki äkkinäisiä liikkeitä, nyki peitettä sormillaan ja käänteli päätään, ikäänkuin kuulustaisi hän jotain. Hengitys oli epätasainen ja läähättävä. Ruumis värisi.

»Sinä taidat niin huolia meidän tilaamme?»

Mari ei vastannut. Hän päätti vaieta, ettei Holpainen mitään huomaisi, sillä varmaan hän puhuisi sekavasti, jos vaan suutansa aukaisi. Tuonne pakenivat kauemmas nuo väijyvät henget. Ähä kutti, pelkäsivätpä sentään hänen miestänsä. Hänen teki mielensä ilkkua heille ja härnätä heitä pikkuisen, mutta Holpaisen nähden hän ei sitä uskaltanut, sillä se oli hulluutta. Hän tiesi, että se oli hulluutta, vaikka hän ne niin selvään näki; tuolla olivat kauempana nyt selin heihin, salaa vaan katselivat ja vilkkuivat olkapäänsä yli; hyvä että pelkäsivät hänen miestänsä.

»Elä sinä anna maallisten asiain noin rasittaa mieltäsi, se vaikuttaa pahaa, eikä ne siitä kumminkaan parane. Ihmisen täytyy olla kärsivällinen ja turvata Jumalaan, kyllä hän meistä huolen pitää.»

Holpainen ihmetteli mielessään, että hän osasi näin hyvin puhua; sanat tulivat kuin itsestään hänen suuhunsa.

»Kyllä, kyllä Jumala meistä huolen pitää.»

Mari rypisti otsansa ja puristi huulensa kokoon. Tuhma pökölö, kun uskoi, että Jumala huonommista ihmisistä välitti. Eikö hän selvään nähnyt, kuinka hän päinvastoin vihasi heitä ja lähetti kaikki onnettomuudet, taudit ja ristit köyhille ihmisille ja sitten viimeiseksi nuo häijyt henget kimppuun.

»Etkö sinä saa unta? Pane silmäsi kiinni, ehkä sitten nukut.»

Mari ummisti silmänsä. Hänen täytyi totella, sillä mies katsoi häneen niin vakavasti. Olisi tehnyt mieli lyödä häntä, mutta ei uskaltanut, hän oli niin vahva ja hän pian tukevalla kourallaan tarttui kiinni. Täytyi olla hiljaa ... hiljaa ... mutta jahka hän nukkuisi, Holpainen, silloin hän karkaisi kynsin hänen kurkkuunsa. Jahka hän nukkuisi... Mari raoitti silmiään, mutta ummisti ne kohta jälleen, kun tapasi miehensä rauhallisen ja tutkivan katseen. Täytyi olla hiljaa ... hiljaa...

Täytyi olla hiljaa ... hiljaa...

Ja pitää silmät kiinni. Holpainen valvoi, hengityksestä hän sen kuuli. Ja pikku Anni nukkui niin hyvästi tänä yönä, jokohan lapsi rukka rupesi paranemaan?

Ville potki, lieneekö saanut peitteen pois päältänsä, siellä kun makasi kylmällä lattialla. Ei hän päässyt korjaamaan, Holpainen katsoi häneen, sen hän tunsu luissaan, vaikkei jaksanut enää silmiään raoittaa.

Täytyi olla hiljaa ... hiljaa...

Siihen Marin mielikuvitukset vähitellen raukenivat; hän nukkui.

Holpainen ei enää saanut unta; aamupuolta tuo lienee jo ollutkin. Siinä hän kumminkin ojenteli ruumistaan tilalla ja tuumaili. Ei Marin nyt ollut oikein laita, sen hän kyllä ymmärsi. Mutta ehkä tuo meni ohitse, kun hän sai nukkua vähän. Ylellisestä uupumuksestakin voi heikko ihminen pian mennä sekaisin, varsinkin kun on monet ajat ollut syömätönnä. Mari ottikin itselleen aina pienimmän osan, kun jakoi heille ruokamuruiset, vaikka hänen oikeastaan olisi pitänyt puolta enemmän syödä kuin muut, koska imetti lasta. Pahasti, ettei hän sitä ennen tullut ajatelleeksi. Sitten hän vielä oli valvonut monta yötä Annin kanssa, sekin kysyi voimia. Onni, että hän nyt kumminkin nukkui kätkyessään ilman soutamatta, että Mari sai levätä ... että, että Mari sai levätä...

Eihän se Mari syönyt sitäkään soppaa päivällä, pari kertaa vaan lusikalla pisti. Jos huomenna hankkisi hänelle jostain ... kun ilkiäisi pyytää Tiina Katrielta ... sen hän varmaankin tekisi, ja kertoisi, kuinka pahasti hän tänä yönä oli säikähtänyt, silloin Tiina Katri heitä kyllä auttaisi...

Tässä Holpaisen ajatukset pysähtyivät, sillä pikku Anni rupesi heräämään. Hän koetti nousta niin hiljaa kuin suinkin, ettei Mari havahtaisi, ja astui varovasti hänen ylitsensä lattialle kätkyen luokse.

Annin silmät olivat kiinni, mutta hän väenteli itseään ja uikutti tuskallisesti. Holpainen tuuditti ja koetti laulaa, niinkuin Hellu taikka Mari, mutta hän ei saanut ääntänsä taipumaan, syntyi vaan karkeata murinaa. Anni näytti sitä oudoksuvan; hän repäisi silmänsä auki ja katsoi kummastellen tuodittajaansa.

Kun huomasi isän siinä, missä äiti ennen oli ollut taikka Hellu, meni suu väärään ja uikuttaminen muuttui itkuksi.

Mari sävähti ylös ja tuijotti heihin silmät pyöreinä ja liikkumattomina; hän ei nähtävästi ollut vielä tunnossaan.

»Jaksaisitko sinä nousta antamaan sille rintaa, taikka tuonko sinne viereesi?» kysyi Holpainen.

Mari ei virkkanut mitään, mutta ikäänkuin vanhaa totuttua tapaa hän tuli heidän luokseen ja kumartuen kätkyen yli, asetti hän lapselle rinnan suuhun. Pari kertaa se veti, väänsi sitten päänsä pois eikä huolinut enempää. Kipua ja vaivaa kasvoissa ilmestyi, uikuttava ääni oli heikko ja käheä.

»Eikö sille pitäisi antaa rohtoja?» kysyi Holpainen taas.

Mari näytti ymmärtävän hänen puheensa, vaikkei hän mitään vastannut; nousi vaan tyyneesti ja antoi lusikasta lapselle määrättyt tipat suuhun. Holpainen seurasi häntä tarkkaan silmillään ja koetti vakuuttaa itselleen, ettei Marissa muuta vikaa ollut kuin väsymystä. Kummallinen ahdistus häntä kuitenkin vaivasi, eikä hän tahtonut päästä pelosta vapaaksi. Kun aika kuluisi ja Tiina Katri nousisi ylös, ajatteli hän itsekseen, että saisi kuulla, mitä hän arvelee.

Uudelleen Holpainen heittäytyi vuoteelle, ei nukkuakseen, mutta odottaakseen aamun tuloa. Vanhemmat lapset makasivat vielä sikeässä unessa toisella puolen huonetta. Mari tuuditti uskoa, tasaisesti ja tyyneesti, aivan kuin ennen. Vaatteet vaan riippuivat epäjärjestyksessä hänen päällään ja hiukset putosivat alas silmille, ilman että hän huoli pyyhkiä niitä pois. Ja äsken, kun hän rohtopulloa oli hakenut, astui hän Holpaisen mielestä etukumarassa ja veti jalkoja jäljessään. Mutta tuohan kaikki saattoi olla vaan väsymystä, niinkuin aivan varmaan olikin.

Näin hän koetti painaa alas sitä tuskallista tunnetta, joka rinnassa pakoitti. Mutta ei hän siinä onnistunut, ennenkuin sitten päivemmällä, kun Tiina Katri hänen pyynnöstään oli käynyt Maria katsomassa. Holpainen meni hänen jäljessään porstuaan ja siellä he kuiskaamalla asiasta keskustelivat.

»Ei siinä minun ymmärtääkseni mitään vikaa ole», sanoi Tiina Katri.

»Surusta ja huolesta ihminen aina muuttuu, ehkä hän nyt lisäksi pelkää Annin kuolevan. Onneksi se lapsiraukalle olisikin, mutta eihän niitä mielellään tahtoisi antaa kumminkaan.»

»Mutta kun minä en saanut sitä puhumaan viime yönä, sehän minua pahimmasti peloitti.»

»Oli kai niin lävitse uupunut. Harvasanainen tuo nytkin näyttää olevan, mutta vastasipa sentään.»

»Ette luule sitten olevan mitään pahaa peljättävänä?»

»En.»

»Jumalan kiitos. Oikein tuntuu kuin raskas kivi olisi hartioilta nostettu.»

»Menkää sisään nyt, ettei hän rupea epäilemään, mitä me täällä niin kuiskutteleimme. Iltapäivällä käyn uudelleen katsomassa.»

»Kiitoksia, hyvä Tiina Katri, ja tulkaa pian lohduttamaan taas meitä huonoja.»

»Kyllä, kyllä.»

Tiina Katri ihmetteli mennessään, mikä Holpaisen oli noin muuttanut. Kovaluontoiselta hän ennen oli näyttänyt ja tyyneeltä, mutta nyt hän, tuo roteva, vahva mies, oli peljästyntä kuin pieni lapsi.

Mari istui kaiken päivää melkein liikkumattomana kätkyen ääressä. Anni heikkoni heikkonemistaan, ei jaksanut enää itkeäkään eikä huolinut rintaa, vaikka suu oli aivan kuiva. Hellu korjasi tilat ja lakaisi lattian. Pojat istuivat uunin nurkassa ja söivät leipäpalasia, joita eilisestä vielä oli Hellun pussissa. Mari näki kaikki mitä ympärillä tapahtui niinkuin jonkun kaukaisen unen takaa. Ei mikään häneen vaikuttanut eikä hän voinut mihinkään ottaa osaa, ei tarttua kiinni mihinkään. Käsi hiljaa tuuditti kätkyttä, ei hänen tahdostaan, mutta entisestä tottuneesta tavasta. Pojat aina väliin riitelivät, hän ei voinut heitä kieltää, suu oli juuri kuin naulattu, huulet ja hampaat yhdessä ja kieli paksuna siellä sisässä. Sielu oli ulkopuolella ruumista, niin hänestä tuntui; ei hän elänyt enää eikä ollut siinä huoneessa, ja kuitenkin hän tiesi elävänsä, tiesi olevansa juuri siinä, missä oli; tiesi että tuo oli hänen miehensä ja että nuo lapset olivat hänen lapsiaan. Ymmärsi vielä senkin, että mies levottomasti häntä katseli ja suri, kun ei hän ollut niinkuin ennen. Himmeätä oli kaikki hänen silmissään ja kuitenkin hän näki, korvissa suhisi ja kuitenkin hän eroitti heidän äänensä. Ei hän mitään halunnut eikä mitään toivonut. Jos maailman kaikki aarteet olisivat tuossa hänen edessään olleet, hän välinpitämättömänä

olisi niitä katsellut. Mutta muistelllessaan yöllisiä näkyjä heräsi hänessä kuitenkin vielä joku toivo, viimeinen tässä elämässä. Maan poveen hän olisi halunnut, syvälle mullan alle ikuiseseen lepoon. Eikä häntä surettanut sekään, mikä haudan tuolla puolen vastassa olisi, sillä pahempaa ei voinut tulla, kuin yölliset kärsimiset olivat. Tämäkin olotila, tämä tänlainen sieluton eläminen, unessa tai pyörreksissä horjuminen, oli tukalata kovin, mielellään hän senkin olisi vaihtanut minkälaiseen muuhun hyvänsä, ei kuitenkaan noihin kauhistuttaviin näkyihin. Niitä jos hän tietäisi tulevan, adventoon hän sitä ennen menisi.

Hellu parka katsoi häneen vähän väliä; kummasteli kai hänen puhumattomuuttaan. Mitäpä hänellä oli sanottavaa? Ei mitään, ei kerrassa mitään. Kahvia jos hän olisi voinut keittää, pannussa oli vielä poroja, mutta kahdesti niille jo oli keitetty, mitäs makua niistä enää lähtisi. Menköön kerjuulle, leipäpalasia ja sillinpäitä ja kylmiä perunoita hankkimaan, kumma, ettei Holpainen hoksannut käskeä. Hän ei sitä voinut kun suu oli kuivunut umpeen ja sielu oli poissa.

Mutta Hellu ymmärsi sen itsestään.

»Äiti, kuulkaa, menenkös taas kaupungille leipää pyytämään?»

Mari nyökkäsi päätä. Lapsi rukka, jos menisit ikuisiksi ajoiksi pois tätä kurjuutta näkemästä, hän ajatteli, mutta ei saanut sitä sanotuksi.

Pikku Anni katsoi häneen surkeasti, niinkuin se, joka apua rukoilee, eikä vaivojaan valittaa osaa. Hän koetteli jalkoja ja käsiä, ne olivat kalman kylmät. Mari herkesi soudattamasta, nojasi poskea vasempaan käteen ja kyynäspäätä polveen. Siinä hän katsoi, kun pikku Anni teki kuolemata.

Holpainen huomasi lapsella olevan jotain erinomaista, ja tuli lähemmäksi. Toisella puolen kätkyttä hän seiso ja katseli kuinka tuo pieni rinta kohoili vaivaloisesti viimeisiä tuskia kestäessään. Miehen karkeat kasvot vavahtelivat, silmistä herahti pari kyyneltä nenänpieliin, mutta hän pyyhki ne pois leveällä peukalollaan ja meni takaisin pöydän päähän istumaan. Pitkin päivää hän imeskeli tyhjää piipunnysää, tupakkaa ei ollut, mutta siitä lähti vähän ihven makua kumminkin ja pelkkä imeminen sitä paitse oli jo nautintoa.

Päivällisen aikaan ei Hellu vielä ollut kotona. Mutta pussistaan oli hän jättänyt pöydälle muutamia kylmiä perunoita ja hiiren syömän leipäkannikan. Holpainen löysi kaapista suoloja, joita hän pani veteen. Hiljaa viittasi hän poikia tulemaan ruoalle ja Maria myös; mutta tämä pudisti päätään ja jäi istumaan entiselle paikalleen. Ville ja Petu siihen sijaan kävivät kohta halukkaasti perunain kimppuun, jotka isä tasan jakoi heille kaikille, neljä kullekin, itselleen hän otti ne, joita arveli pahoiksi.

»Elkää syökö vielä perunoitanne, ennenkuin leipää saatte», kuiskasi Holpainen. »Jos sinäkin, Mari, koettaisit sentään haukata, että vahvistuisit, tämä näyttäisi olevan hyvää. Tahdotkos, niin tuon.»

Ei vastausta; pieni, jyrkkä nytkäys vaan päällä.

»Tuossa, pojat, kastakaa suolaveteen.» Petu ja Ville söivät hapeasti, mutta isää ei oikein maittanut. Vaikeasti hän nieli muutamia kertoja, sitten jätti. Kätkyestä kuuluikin yhä surkeampia ohkauksia. Holpaisen sydäntä ne viileksivät kuin veitsellä. Hän toivoi, että pian loppu tulisi lapsen vaivoille.

Mari istui kumarassa niinkuin ennen ja katseli lasta, jonka silmät jäykästi yhteen kohti tuijottivat. Itsekseen hän ihmetteli, että hän lapsen tuskia niin välinpitämättömästi katseli, ikäänkuin ne eivät häneen olisi lainkaan koskeneet. Olisiko hän jo siihen määrään kärsinyt, ettei mikään suru häneen enää vaikuttanut. Kylmästi hän tällä hetkellä olisi saattanut nähdä heidän kaikkien kamppailevan kuoleman kanssa. Eikähän muutamain hetkein kovimmatkaan tuskat olleet mitään verraten pitkän ja vaivaloisen elämän kärsimisiin. Parempi kuin kuolisivat nyt kaikki yksintein, että tulisivat autuaiksi. Tässä taas huomasi päätä ja joku voima tahtoi ajaa häntä lasten päälle, lopettamaan elämän päivät niiltä, joille oli ne antanutkin. Mutta kun hän kohotti päätään ja hiuksien alta loi synkän katseensa mieheen, täytyi hänen luopua tuumasta, kun sai totiset ja tarkastavat silmät vastaan. Samassa hän taas vajosikin entiseen tylsyyteen, näki kaikki, mitä tapahtui, eikä nähnyt, kuuli, eikä kuullut, kärsi eikä kärsinyt, eli kuin huumeessa eikä välittänyt mistään mitään.

Hellu tuli kotiin; toisessa kädessä riippui täyteläinen pussi, toisella hän kurotti avainta vetääkseen ovea kiinni.

»Makuluuta sain keitoksi», hän riemuitsi.

»Hiljaa, hiljaa», kuiskasi isä ja osoitti kätkyeen.

Hellu peljästy; oli kuin jäinen virta olisi pitkin ruumista valahtanut alas jalkoihin saakka. Hän laski pussinsa nurkkaan ja tuli varpaillaan Annin luokse. Ainoa silmäys vaan ja hän ymmärsi kaikki. Pikku

Anni ei enää itkenyt eikä nauranut, ei tarvinnut enää heidän apuaan. Jäykästi ja harvaan hän ohkaili kätkyen pohjassa ja katsoi kattoon silmiä räpäyttämättä, juuri kuin hakijaa odottaen.

Hellu hiipi nurkkaan vaatekasalle ja heittäytyi suulleen. Ruumiin vavahduksista näkyi, että hän itki, vaikkei nyyhkytyksiä kuulunut.

Holpainen istui kumarassa, pää alhaalla, melkein polvien tasalla. Kädet olivat ristissä otsalla. Hän koetti rukoilla, mutta ei voinut, ajatus oli pysähtynyt. Niinpä hän vaan odotti hiljaa, odotti tuon ratkaisevan hetken tuloa. Hän tuskin hengitti, kuoleman raskas ja juhlallinen läsnäolo hillitsi ja painoi alas kaiken elämän huoneessa.

Pojatkin istuivat nyt hiljaa, yhdessä kohden. Ville katseli silmät pyöreänä vuoron äitiä, vuoron kätkyttä. Suupielessä näkyi vielä murenia syömisen jälkeen, posken oli kova leivänkannikka hangannut punaiseksi. Petu piti molemmin käsin paljaasta jalasta kiinni ja ihmetteli, ettei rouva vielä ollut tuonut hänelle housuja, vaikka niin varmasti eilen oli luvannut.

Ja Mari oli kuin kuva, liikkumattomana, äänettömänä ja elottomana.

Anni hengitti harvempaan, sitten korahti pari kertaa rinnassa ja siihen kaikki loppui.

Hetken Hellu odotti, eikö enää mitään kuuluisi; mutta kun kaikki jäi hiljaisuuteen, ymmärsi hän, ettei Annia enää ollut. Ja vaikka hän oli rukoillut, että Herra tulisi korjaamaan heidät maailmasta pois, se nyt kuitenkin tuntui niin tukalalta, kun Anni oli lähtenyt, että tahtoi sydän haljeta. Hän itki ääneen ja silloin rupesi Villeä myöskin itkettämään.

Tiina Katri kuuli itkun omalle puolelleen ja tuli katsomaan.

»Vai niin», sanoi hän hiljaa, »täällä näemmä jo on päätetty. Pianpa se kävikin. Niin, niin, Mari rukka, Herra antoi, Herra otti, Herran nimi kiitetty olkoon.»

Mari istui yhä samalla paikalla ja samassa asemassa.

Tiina Katri painoi ruumiin silmäluomet kiinni ja sitoi huivin leuan alle.

»Mene levolle vähäksi aikaa, Mari, minä pesen pikku Annin ja sitten se kait on saatava pois lämpöisestä huoneesta.»

»Ja minun pitää ruveta kirstua laittamaan», sanoi Holpainen.

Mari, joka tähän saakka ei ollut sanaakaan lausunut, puhkesi nyt äkkiä puhumaan, hätäisesti ja jyrkästi.

»Sininen kirstu ja valkoinen peite, sertinkiä se pitää olla ja kukka käteen. Hanki jostain rahaa, Holpainen.»

»Kyllä, kyllä.»

Holpainen oli niin hyvillään, kun kuuli Marin puhuvan, että olisi luvannut ottaa vaikka kuun alas taivaalta, jos niiksi tuli.

»Eikä sitä saa panna yhteishautaan, mutta erityiseen, ihan erityiseen. Kuuletko, että ei toisten kanssa yhteen.»

»Ei, ei, ole huoletta.»

»Ja myrtinoksista laitetaan ranssi päähän ja kukka käteen, semmoinen markan maksava ja sertinkipaita. Niin, kuulitteko, sertinkipaita ja kukka, käteen ja ranssi...»

Tiina Katri ja Holpainen katsoivat toisiinsa. Tuo äkkinäinen puhetulva teki miehen uudelleen levottomaksi.

Mutta Tiina Katri lausui tyyneesti:

»Pane pitkällesi sinne vaatekasalle, Mari ja koeta nukkua. Olethan ihan lävitse uupunut. Näytäs, minä laitan sinulle päänalusta. Kas noin, rupea tuohon.»

»Etkö sinä jo mene, Holpainen sitä kirstua laittamaan, sitä kirstua, sitä kirstua...»

»Elä puhu enää, se väsyttää sinua. Kyllä Holpainen laittaa kirstun ja me toimitamme kaikki, paidat ja peitteet ja kukat ... ole nyt vaan rauhassa. Paina silmät kiinni, että saat pikemmin unta.»

Mari painoi silmänsä kiinni, mutta huulet kävivät yhä. Toiset eivät kuitenkaan sanoja eroittaneet; koetettiin olla hiljaa. Tiina Katri pesi ruumiin ja haki omalta puoleltaan puhtaan paidan sen päälle.

Mari oli hiljennyt, mutta he eivät varmaan tienneet, oliko hän nukuksissa vai ei. Siinä kun he Holpaisen kanssa jonkun tunnin päästä kantoivat ruumista laudalla ulos, katsoi Tiina Katri taakseen ja näki Marin silmät selkiseljällään seuraavan heitä. Niissä paloi synkkä, uhkaava tuli.

Tiina Katri kiiruhti takaisin heti, kun olivat saaneet ruumiin aittaan. Holpainen aikoi jäädä seisottelemaan, mutta Tiina Katri nykäisi häntä.

»Lähtekää pois», kuiskasi hän.

Eivät olleet vielä portailla, kun sisästä kuului outoa ääntä ja samalla töytäsivät lapset kaikki kolme ovesta heitä vastaan.

»Äiti, äiti...»

Enempää ei saanut Hellu puhutuksi. Holpaisen nousivat hiukset koholle, hän astui heidän ohitsensa kamariin.

»Herra Jumala!» huokasi Tiina Katri hiljaa, pysähtyen hetkeksi ja ottaen sydäimestään kiinni.

»Menkää, lapsi kullat, talon puolelle; menkää ja pysykää siellä. Sanokaa, että minä lähetin.»

Hän työnsi heitä lempeästi portaita alas ja kääntyi itse takaisin. Ääni oli muuttunut huudoksi. Mölisevää se oli, syvää ja karkeata, ei ihmisen valitusta eikä eläimen ulvontaa, mutta kumpaakin yhdessä, ja lisäksi vielä jotain muuta, kamalaa ja kauheata. Oli kuin parkunta kaukaisesta, tunteettomasta maailmasta, jossa henget tuskien tulesta kiemuroivat.

Siellä hän vielä oli pitkällään vuoteella, ei enää tuo entinen hiljainen ja kärsivällinen vaimo, vaan raivoava, mölisevä mielipuoli. Holpainen piteli häntä kiinni molemmin käsin.

»Pappia, pappia!» huusi hän, niin pian kuin Tiina Katri ilmestyi ovelle.

»Ja lääkäriä», kaikui vielä jäljessä hänelle porstuaan.

Tiina Katri juoksi. Ensin papin luokse, sitten lääkärin. Ja molemmat noudattivat kohta hänen hätäilevää pyyntöään.

Pastori kuitenkin joutui ennen perille. Mutta hänestä ei mitään apua ollut. Sairas kahta kauheammin parkui häntä nähdessään, eikä kuunnellut lainkaan hänen sanojaan. Sen ohessa hän vielä reuhtoi niin, että Holpaisen oli työlästä saada häntä pidellyksi.

»En minä tässä voi mitään», sanoi pastori neuvottomana, »mutta odotetaan tohtoria. Tuolla hän jo tuleekin.»

Tohtori Wialén astui sisään, vakavana ja levollisena. Ensi silmäyksellä hän käsitti asian laidan. Hän kääntyi Tiina Katriin, joka vapisevana seiso i heidän takanaan uunin luona.

»Hankkikaa tänne pari vyötä, tai jotain semmoista.»

Tiina Katri arvasi tarkoituksen. Katsoi ympärilleen ja löysi Annin kapalovöitä. Ne hän antoi ja lääkäri satoi toisella Marin jalat yhteen, toisella kädet seljän taakse. Ja sitten hän painettiin taas alas vaatekasalle nurkkaan.

Lääkäri silmäili pöytää ja ikkunankarmia.

»Mustetta ja kynää?»

Niitä ei ollut; Tiina Katri juoksi hakemaan talon puolelta.

Lääkäri vältti Holpaisen kysyviä silmiä ja katseli ikkunasta ulos.

»Kan hon botas?» kysyi pastori, mutta ei saanut vastausta.

Heikura toi itse paperia ynnä mustepullon ja kynän, jotka hän asetti pöydälle. He olivat kaikki hiljaa sillä välin, kuin lääkäri kirjoitti.

»Annatte sisään tätä ruokalusikallisen joka toinen tunti», lausui tohtori, ojentaen paperilapun Holpaiselle.

»Niin», sanoi pastori, tarttuen hattuunsa, »meillä ei taida olla täällä muuta tehtävää».

»Suokaa anteeksi», puhkesi Heikura puhumaan, »minä pyytäisin...—Liekö tässä mitään toivoa parannuksesta?»

Hän katsoi lääkäriin.

»Kuinka niin?»

»Tahtoo olla vaikeata. Minulla kun on muitakin hyyryläisiä. Eivät ne rupea tuota kuuntelemaan.»

Kaikki vaikenivat hetken. Pastori ja lääkäri vaihtoivat muutaman sanan ruotsiksi. Sitten kysyi edellinen:

»Tahtooko Holpainen viedä vaimonsa Harjulaan?

»Otettaisiinkos häntä sinne?»

»Kyllä luulen. Minä kirjoitan lapun, jonka saatte viedä vaivaishoitokunnan esimiehelle.»

»Ehkä minä sen teen. Holpainen ei kumminkaan pääse täältä mihinkään nyt», sanoi Tiina Katri.

Hänelle se annettiin. Sitten läksivät tohtori ja pastori yhdessä pois.

»Eikö toivoa?» kysyi pastori, kun olivat portilla.

»Ei», vastasi tohtori lyhyeen.

Astuivat rinnan katuviereistä; heillä oli sama tie. Vähän ajan kuluttua, lausui taas pastori:

»Enpä ole hiljan nähnyt noin suurta surkeutta.»

»On sitä maailmassa paljonkin.»

»Niin on, niin on. Sairautta ja tautia, kurjuutta kaikenmoista. Ja pahinta ettei voida sitä auttaa.»

»Voitaisiin ehkä, jos tahdottaisiin.»

»Milläläilla? Selittäkäpäs, tohtori.»

»Rikkaus pois ja köyhyys. Kaikille työtä ja ruokaa, siinä ensimmäinen ehto.»

»Helppo sanoa. Entä sitten?»

»Terveysten hoito parempi. Huonot ja parantumattomat sairaut nopealla tavalla, ilman tuskaa hengiltä pois.»

»Herra varjele! Johan tuossa viimeisessä ainakin menisitte Jumalan sallimuksia muuttamaan.»

»En siinä enemmän kuin muussakaan, missä ihminen luonnon herraksi pyrkii.»

»Ei, ei, tohtori—»

Pastori pudisteli päätään.

»Kun eläin kituu ja kiusaantuu, ja tiedätte, ettei se enää voi parantua, mitä silloin teette?»

»Mutta sehän on toinen asia.»

»Mitä varten? Eikö sama sääliväisyyden tunne vaadi myöskin ihmisen kärsimyksiä lopettamaan?»

»Emme voi tietää, missä tarkoituksessa Jumala niitä ihmiselle lähettää.»

»Sen mukaan olisi myöskin väärin parantaa sairaita, jos kerran lähdemme siitä, että taudit tulevat Jumalan erityisestä päätöksestä. Ja ollaksemme vielä enemmän johdonmukaisia, niin terveydenhoitokin ehkä jo on syntiä, koska senkautta estämme ja vaikeutamme Jumalalle tautien lähettämistä.»

»Olkoon nyt sen asian kuinka hyvänsä, mutta ainakaan ei meillä ole oikeutta mennä lopettamaan armonaikaa keneltäkään.»

»Jos saarnaisitte tuota silloin kuin sotia julistetaan, olisin teidän kanssanne yhtä mieltä. Mutta sitä ette tee. Vanhan hyvän tavan mukaan silloin saa tappaa ja runnella laumoittain terveitä, voimakkaita miehiä, ilman että siitä kellään on tunnonvaivoja. Juljetaanpa vielä päälliseksi rukoilla Jumalalta

»aseille» siunausta, ja ehkä samalla kertaa kumminkin varoitetaan rakastamaan lähimmäistään niinkuin itseään. Ei ajatella, että sekin on lähimmäinen, jota mennään tappamaan.»

»Sodat ovat Jumalan vitsauksia. Niitä emme voi välttää. Jumala hallitsee maailmaa sillä tavalla, että hän antaa pahan rangaista itseänsä.»

»Ei, hyvä pastori, teillä on tykkänään väärä käsitys Jumalasta. Olkaa varma siitä, etteivät ihmiset Jumalaa vastaan riko, jos sodat maailmasta lakkautetaan. Mutta mennäksemme takaisin tuohon onnettomaan vaimoon, niin vakuutan teille, ettei armon aika hänelle ole miksikään hyödyksi, sillä kun järjen kipinä on sammunut, on sielusta myöskin kadonnut voima tutkimaan mikä hyvä on, mikä paha ja niin muodoin myöskin tulee mahdolliseksi parannusta tehdä.»

»Mutta hänen kärsimisensä saattavat olla muille neuvoksi ja varoitukseksi.»

»Joka ei muulla tavalla voi sielunsa autuutta saada, kuin toisen ihmisen kärsimisen kautta, niin menköön hän sitten ennemmin helvettiin. Suokaa anteeksi, pastori, mutta tällainen on minun uskontoni. Eikä minun päähäni mene, että Jumala tuon vaimo paran olisi hulluksi tehnyt, pelastaakseen mahdollisesti sillä hänen tukevan miehensä sielun. Jopa hän silloin olisi... Ei, ei, pastori, puhdistakaa uskontonne, ei tuo oppi kelpaa enää nykyajan ihmisille. Ja hyvästi nyt, minun on poikkeaminen tähänkin taloon.»

Hän meni portista sisään ja pastori jatkoi matkaa yksin, miettivänä ja totisena.

Kuuden aikaan illalla palasi Tiina Katri vaivaishoitokunnan esimiehen luota, lupakirja kädessä. Holpainen seiso silloin pihalla ja jutteli Heiskanen kanssa. Hän oli päästänyt Marin irti siteistä, kun tämä sitä hartaasti oli rukoillut, luvaten olla hiljaa. Niin sävyisänä hän sitten oli ollutkin, että Holpainen uskalsi jättää hänet yksin, sillä välin kuin pikipäin käväisi ulkona. Hetken aikaa he kolmen siinä tuumailivat oliko parasta lähteä vielä samana iltana viemään Harjulaan, vai jättäisivätkö aamuun.

»Mutta mitä se siitä paremmaksi tulee», sanoi Heiskanen, »vietävä hän kumminkin on. Sinulle tulee vaikea yö, jos hän rupeaa rauhattomaksi.»

»Ja lapset pelkäävät», lisäsi Tiina Katri.

»Niinhän se taitaa olla», sanoi Holpainen. »Mennäänpäs häntä katsomaan taas.»

Kun he tulivat sisään, ei Maria näkynyt missään. He katselivat hämmästyneinä ympärilleen, kunnes Tiina Katri huomasi vaatteiden nurkimmalla puolen kasaa olevan koholla. Holpainen rupesi niitä purkamaan ja sieltä he hänet löysivät alimmaisena kyttyrässä lattialla. Hän vapisi ja katsoi heihin silmät pyöreinä.

»Ei saa tulla, ei saa tulla, pois, pois, ei saa tulla, ei saa tulla...» hän uikutti valittavalla äänellä.

»Elä pelkää, emme sinulle pahaa tee», sanoi Holpainen, koettaen saada häntä esiin.

»Pois, pois, pois...»

»Mari tulee vähän kävelemään meidän kanssamme», sanoi Heiskanen, »menemme katselemaan kaupunkia».

»Niin, silitetään hiuksia ensin ja korjataan noita hameita», houkutteli Tiina Katri, »minäkin tulen mukaan».

»Elkää, elkää, en minä tule, en tule, en, en, pois, pois.—Pois!» Viimeisen sanan hän tiuskasi kovalla äänellä.

»Hiljaa, hiljaa», varoitti Holpainen, »taikka me sidomme taas kädet kiinni».

»Ei saa sitoa, ei saa sitoa, kyllä minä olen hiljaa. Hiljaa, hiljaa...»

Hän antoi nyt Tiina Katrin siistiä ja laittaa. Sitten otti Holpainen häntä toisesta kainalosta ja Heiskanen toisesta. Niin he läksivät häntä viemään Harjulaan köyhäin hoitolaitokseen, joka oli noin virstan verran kaupungin ulkopuolella. He kävivät edellä. Tiina Katri astui heti jäljessä. Mari höpisi heille pitkin matkaa hiljaisella levottomalla äänellä.

»Voi, voi, voi, mitä pahaa teille olen tehnyt, kun näin minua kiusaatte, voi, voi, voi, armahtakaa minua, onnetonta, voi, voi.»

He vetivät häntä vaan mukanaan, eivätkä vastanneet mitään. Jos hän alkoi kovempaa ääntä pitää, varoitti Holpainen häntä.

»No noh, muista, että meillä on vyöt mukana.»

Silloin Mari taas heti alensi äänensä melkein kuiskaukseen.

Ihmisiä tuli heitä vastaan, mitkä jalan, mitkä ajaen. Kaikki katsoivat heihin pitkään ja oudoksuen. Muutamat pysähtyivät uteliaina.

»Mikä sitä vaivaa? Hulluinkohuoneesen viedään, vai mihin?»

»Mitäs te sillä tiedolla teette», vastasi heille Tiina Katri.

He menivät menojaan; ihmiset seurasivat heitä vähän aikaa silmillään ja kääntyivät sitten taas jatkamaan omaa kulkuaan.

Harjulan pihaan vihdoin päästiin. Tiina Katri meni sisään lupakirjaa näyttämään.

Hoitaja kynsäisi korvallistaan.

»Vähän on vastusta viisaissa, niin hulluja vielä lisäksi. Kuus' on jo entiseltä. Oikeinko tämä on raivo?»

»Onhan se, toisen vuoron aina kovastikin.»

»Hukassa niitten kanssa on.—Mihinkä se nyt pannaan?»

Hän katsoi vaimoonsa, joka istui samassa huoneessa.

»Eiköhän lastenpytinkiin. Siellä on koppi tyhjänä Eevan jälkeen.»

Portista vasemmalle oli pieni rakennus, sisältävä kaksi huonetta, joissa hoidon vanhat vaimot ja kaikki pienemmät lapset asuivat. Kymmenkunta oli edellisiä, jälkimmäisiä pariinkymmeneen. Ensimmäisen huoneen nurkassa oli laudoista tehty pimeä koppi mielipuolia varten. Tämän sai Mari olopaikakseen, koska se sattumalta nyt oli tyhjänä.

Kuuma, pahanhajuinen ilma löyhkäsi heitä vastaan, kohta kun ovi avattiin. Tiina Katri oli läkähtyä; hän pani esiliinan-nurkan monin kerroin suun ja sieramien eteen.

Lapset itkivät ja juonittelivat.

»Olettekos hiljaa, penikat!» huusi yksi vaimoista kimeällä äänellä.

Suuremmat taukosivat, ja jäivät katselemaan tulijoita; mutta pienemmät yhä kitisivät. Etuhuoneessa muutamat vaimot kehräsivät villoja, toiset karttasivat. Ovi oli auki toiseen huoneeseen oikeaan; siellä tuuditeltiin viittä kätkyttä yhtäaikaa. Lapset parkuivat ja tuudittajat lauloivat, jos lauluksi tuommoista yksiaänistä mölinätä saattoi sanoa. Aina välillä he löivät kämmenellään kätkyen päähän.

»Mörkö tulee, mörkö tulee, oletkos ääneti.»

Lasten kastelemia riepuja ja vöitä riippui pitkin nuoria molemmissa huoneissa. Niistä levisi väkevää hajua, joka yhä enemmän lisäsi ilman saastaisuutta.

Mari kävi levottomaksi kohta kynnyksen yli astuttuaan.

»Pois, pois, pois, en minä tahdo, en minä tahdo, pois, pois, pois...» hän uikutti.

Hoitaja avasi kopin oven. Musta pimeys ammotti heille vastaan.

»Pankaa tuonne!» sanoi hoitaja.

»En minä, en minä, en, en, en...»

huusi Mari. Mutta hän oli jo sisässä ja ovi työnnettiin lukkoon.

Kauheasti hän seinään löi ja huusi. Huusi taas tuolla samalla oudolla äänellä, joka ei ollut ihmisen valitusta eikä eläimen ulvontaa, mutta molempaa yhdessä.

»Ähä», sanoivat eukot lapsille, »kuulette nyt, eikös tullut mörkö!»

Lapset painoivat päänsä syrjään ja ummistivat silmänsä. Eikä tarvinnut tuudittajain enää laulaa, he olivat hiljaa, että tuskin hengittivät.

Pakinansa lopettivat nekin vaimot, jotka kehräsivät ja karttasivat. Kaikki jäivät kuuntelemaan tuota yhtä ääntä, joka täytti molemmat huoneet ja kuului kauas kartanolle, ja jossa ikäänkuin koko luonnon

tuska ilmoille pyrki.

Tiina Katri ensimmäisenä kiiruhti pihalle. Huoneiden paha haju tunki vaatteiden läpi hänen suuhunsa ja sieramiinsa; se pisteli ja karvasteli kurkussa, hän oli läkähänyt. Portaiden viereen hänen täytyi jäädä antamaan ylen. Kaikki, mitä hän sinä päivänä lienee syönyt, tuli ulos ja lopuksi viheriäistä sappea. Silmistä valui vesi tulvana poskia pitkin. Rinnallaan hän makasi portaiden nojapuuta vasten ja ohkaili.

Eräs hoidon vaimoja seisoi luona ja nauroi.

»Sekö haju noin rupesi mieltä vääntämään, ha, ha, ha. Oudoksesta se vaan on, ei siitä tiedä mitään, kun tottuu. Olisitte käynyt sen entisen hullun aikaan, joka hyvänsä ja pahansa teki alleen, niin silloin vasta olisitte tuntenut löyhkää! Minuakin välistä kuoitti, varsinkin kun koppia siivottiin, vaikka en muuten ole juuri arimpia luonnoltani.»

»Herra siunaa, tähän ihan kuolee», mutisi Tiina Katri, kun pääsi vähän helpommalle.

»Tule pois, kah, mitä sinä turhia», sanoi Heiskanen, joka Holpaisen kanssa oli portille päin menossa. Tiina Katri otti heidät kiinni.

»Mitäs ne pitävät ihmisiä semmoisessa katkussa», riiteli hän. »Keräävät kaikki vanhat akat ja pienet lapset samaan kohtaan, siihen hullujen koppi vielä lisäksi. Antaisi poloisille edes puhdasta ilmaa, eipähän siellä ruoan puolesta kumminkaan mahda hääviä olla, koska näyttävät niin laihoilta ja kalpeilta.»

»Suolakalaa kuuluvat saavan vaan sunnuntaina, kerran viikossa.»

»Onneton, joka sinne joutuu.»

»Kun kuolisi aikanaan, ettei eläisi vanhaksi, eikä rupeisi kitumaan.»

»Kumma, etteivät mene ennemmin hirteen, kuin tuommoiseen kiusaukseen.»

He kulkivat edellä, Tiina Katri ja Heiskanen, Holpainen kappaleen matkaa jäljessä, pää alaspäin, hartiat kumarassa. Niin raskaasti hän polki maata, kun astui, että olisi luullut hänen kovaa kuormaa seljässään kantavan. Kulunut sarkanuttu, harmaan ruunihtava, riippui hänen päällään; housut olivat takaa rikki.

Tyhjältä ja kolkolta tuntui Holpaisen huone seuraavana päivänä; kaksi henkeä oli yhtä aikaa joutunut pois, äiti ja pikku Anni. Hellu pelkäsi aittaa, jossa pikku Annin ruumis oli; hän teki pitkän kierroksen joka kerran, kun meni siitä ohitse liiteriin puita hakemaan. Ja pimeässä jos täytyi ulos lähteä, hän vapisi kuin lankavyyhti.

Nurkkaakin hän kammosi, jossa äiti niin surkeasti oli huutanut. Hämyssä he istuivat poikien kanssa aina uunin luona, eikä hän silloin uskaltanut kääntää päätään sinnepäin eikä kätkeyenkään, jossa pikku Anni oli kuollut. Hän puhui hiljempää kuin ennen, tuntui vaikealta saada ääntä ja jos hän saikin, soi se vieraalta eikä hän tahtonut sitä omakseen tuntea. Äiti oli hänellä lakkaamatta mielessä; muisti niin selvään, miltä hän näytti, kun istui Anni sylissä ja tyyneellä äänellään heille jotain sanoi. Eikä hän voinut ymmärtää, kuinka he tulisivat toimeen ilman äitiä, kuka huolehtisi heille vaatteita ja muita tarpeita. Sekin oli niin outoa, kun kaikki päivät olivat yksinään, omin hotein, ei kukaan neuvonut, ei käskenyt, ei kieltänyt, aamusta iltaan saivat olla ja elää juuri niinkuin haluttivat. Pojat telmivät ja tappelivat mielin määrin, jos Hellu koetti heitä estää, eivät he siitä välittäneet. Eikä siitäkään, jos hän uhkasi isälle kannella, sillä he tiesivät, ettei hän sitä kumminkaan tehnyt.

Välistä oli Hellulla niin ikävä äitiä ja Annia ja entistä aikaa, että vedet väkisen pyrkivät silmiin, Mutta äiti oli aina varoittanut häntä itkemästä, ettei viimeinen näkö menisi. Sen vuoksi hän kohta pyyhki pois kyynleet, kun ne vaan tulivat esiin, ja joi vettä, että sai karvaan palan kurkustaan painumaan. Kumminkin hän tiesi, ettei koskaan iloista hetkeä heidän kodissaan olisi, ellei äiti tulisi tervennä takaisin. Mutta se jos tapahtuisi, silloin hän olisi kuin taivaassa eikä välittäisi, vaikka nälkääkin näkisi ja vaikka mitä, niin, vaikka umpisokeaksikin tulisi.

Ville ei surrut, eikä Petu liioin, jos olikin toisinaan ikäänkuin ajatuksissaan. Rouva oli tuonut hänelle housut ja sitä hän muutamia kertoja päivitteli, ettei äiti ollut niitä nähnyt. Niissä oli samettia lahkeissa ja kiiltäviä nappia. Ensimmältä ne aina tahtoivat pudota alas, kun hänellä ei ollut hingseliä, mutta Hellu löysi nuoranpään pihalta ja sillä kun ne sidottiin suolivyön kohdalta kiinni, niin sitten ne pysyivät.

Tiina Katri heitä pistäytyi katsomassa joka päivä. Kun hänellä oli pyykki, otti hän heidän vaatteensa myöskin pesuun. Ja Hellu kun sattui kaupungilta samaan makuluuta, löi hän ne rikki ja auttoi tulelle.

Kyllä Hellu osasi valkeata hoitaa, mutta pata oli vaikea saada kakluuniin ja sieltä taas pois. Kerran

hän siinä touhussa poltti kätensä, jonka jälkeen hän ei enää uskaltanut yrittääkään. Ellei isä ollut kotona eikä Tiina Katri, kävi hän talon puolelta pyytämässä apua ja aina sieltä joku tuli.

Isä istui enimmäiten kumarassa, pää alaspäin, ja imeskeli tyhjää piippuaan. Ei hän puhunut niinkään paljoa kuin ennen, mutta Hellusta kumminkin oli niin turvallista, kun hän oli kotosalla. Hän melkein toivoi, ettei isä saisikaan työtä, sillä kovin heitä peloittaisi, kun hän aamusta iltaan olisi poissa ja heidän täytyisi olla yksin kamarissa, hämärän aikana, ehkä välistä pilkkoisen pimeässäkin.

Mutta se toivo ei toteutunut. Seuraavalla viikolla jo isä meni rautatien tekoon, ja sitten eivät he nähneet häntä kuin päivällisen aikaan pikipäin ja illalla myöhään, vähää ennen maatapanoa. Aamusilla hän oli poissa, kun he unestaan heräsivät. Sunnuntaisin hän sitä vastaan oli kotona, vaikkei hän silloin jaksanut ylhäällä olla, sillä hän oli niin väsynyt viikon kovasta työstä, että makasi kaiken päivää.

Oli toinenkin syy, minkätähden Holpainen koetti nukkua niin paljon kuin suinkin vaan unta sai. Työssä ollessa ei joutunut eikä jaksanut juuri pitkälle ajatella, mutta kun tuli tuohon tyhjään kotiin ja näki nuo onnettomat lapsi-parat, jotka kärsivät nälkää ja kaikenpuolista puutetta, silloin hänen mielensä kävi raskaaksi, ja hän pelkäsi, että jos liian paljon rupeisi elämää suremaan, kävisi hänelle samoin kuin Marillekin. Niinpä hän ei tiennyt parempaa neuvoa kuin nukkua pois huolista ja murheista, koska hän ei muulla tavalla saanut niitä luotaan ajetuksi.

Rautatien työpaikka oli Kotkakallion rinteellä Harjulaan päin. Hänen sopi hyvin nähdä sen rakennuksen portaat, jossa Mari oli. Kun hän suoristi selkäänsä ja lepäsi työstään nojautuen molemmilla käsillään lapioon, menivät hänen silmänsä väkisenkin aina lahdelman ja peltojen ylitse sinne kauas. Usein hän sattui näkemään, kun ovi aukeni ja joku astui portaita alas. Ei voinut oikein eroittaa, mieskö oli vai nainen, mutta mitäpä hän sillä tiedolla teki. Mari se ei kumminkaan ollut.

Holpainen kaivoi maata rinteiden alla; mutta ylempänä oli miehiä, jotka hakkasivat kiveä. Ne olivat nuoria kaikki ja suuria pilkkakirveitä.

»Hei, Holpainen, tules tänne!» sieltä kerran huudettiin.

»Mikä on?» huusi Holpainen vastaan ja katsoi ylös.

»No, tulehan.»

Holpainen astui hiukan epäillen sinne heidän luokseen.

»Tuossa saat. Ota ja syö.»

»Mitä se on? Kivenmuraa?»

»No, niin. Kah, syö pois eläkä kursaile.»

»Ole vaiti. Kuka tuota syö?»

»Eikö kelpaa rengille rokka? Niinhän ne herrat tuumivat, kun meille kahdeksankymmentä penniä antoivat päiväpalkaksi, että kunhan saavat leipää, syökööt kivenmuraa särpimeksi.»

»Pitäkää sitten hyvänänne, te, jotka sitä hakkaattekin», sanoi Holpainen ja läksi takaisin omalle työlleen.

»Kyllä, kyllä! Ja syö sinä mutaa, jota kaivat irti maasta. Mutta sulata suussasi ensin, elä niele jäisenä, saat pian mahataudin.»

»Ha, ha, ha», nauroivat toiset.

Holpainen ei välittänyt vastata. Selkä kyyryssä hän teki työtään, löi lapion vankasti maahan ja viskasi kasan multaa ylös. Joka kerran kun hän kumartui, risahtivat housut takaa. Reiät kävivät suuremmiksi, ilma tuntui kylmältä ihoon.

Harjulan portinpielisestä rakennuksesta kuului aika ajoin huutava ääni, karkean syvä välistä ja kimeästi uikuttava toisen kerran. Lapset sisässä hiljenivät silloin ja käänsivät silmänsä konttuorista pois. Vaimot taukosivat työstään ja kuuntelivat. Ja kauas se ääni kaikui ympäristöön, niittyjen ja peltojen ylitse aina maantielle ja kartanolle, joka paikkaan. Ja kaikki muut valitukset siksi ajaksi taukosivat hoidossa, sairaut unohtivat vaivansa ja lapset nälkänsä, riitelijät katkeran mielensä. Sillä tuossa ainoassa huudossa jokaisen tuska ilmoille pääsi ja helpommalta tuntui heillä silloin povessa.

Kuopiossa keväällä 1886.

SALAKARI

I.

Alma valeli vedellä pikku Helmiä, joka makasi seljällään pesupunkassa, niininen tyyny pään alla ja vatsalla villainen peite. Tyttö kirkui ilosta, potki peitteen ylös ja huiski käsillään, että vesi roiskui kauvas ympäri.

»Kuule, kuule, sinä vallaton, kun kastelet mamman ihan märäksi», puheli Alma, »ja sitten kylmetyt vielä lisäksi. Annahan olla, mamma panee vettä tuonne päälle ja pesee silmätkin, mitäs sitten sanot? Kas noin. Herran tähden, elä suutu, se on tehty jo. No, kuka siellä taas tulee? Ovi kiinni, lapsi on alasti».

Maijaliisa se oli, joka kyökin ovesta vääntyi sisään.

»Vieraita tulee, rouva, kaupungista. Kahdella hevosella ajoivat pihaan.»

»Herroja vai rouvia?»

»Herroja. Apteekkari ja pormestari ja se vieras herra, maisteriko se on?—Mitä nyt saadaan illaksi, kun ei ole kotona, ei minkäänlaista?»

»Noo, kyllä Maijaliisa keksii jotain.»

»Niin, kyllähän se! Rouva aina vaan panee leikiksi. Mutta minä en toden perästä tiedä tällä kertaa, mitä niille laittaisi. Hiisi kaikkiakin, oikein pistää vihaksi. Mikä niitä aina tuoneekin tänne vastukseksi.»

»Eihän niitä suuria laitoksia tarvitsekaan. Kunhan on ruokaa. Täytyy heidän ymmärtää, ettei maalla voi olla niin varustettuna joka aika.»

»Kun olisi edes kaloja. Mutta kun nekin syötiin päivälliseksi, joka nokare.»

»Annetaan kuivaa ruokaa vaan ja viilipiimää.»

»Tietäisin minä vielä yhden keinon.»

»Mikä se on?»

»Jos rouva raahisi luvata muutamia kananpoikia.»

»Kuinka monta?»

»Ei kun kolme. Silloin kerrassa saisimme hyvän illallisen.»

Alman kävi niitä vähän sääli, mutta täytyi hänen kumminkin myöntää. Hyvillä mielin pujahti Maijaliisa silloin tiehensä, ja Alma jäi rauhaan.

Hän nosti Helmin vedestä, kuivaili hänet tarkoin lakanaan ja puki puhtaat vaatteet päälle. Siinä tyttö nyt kellotti tyytyväisenä äidin polvella. Pyöreitä kasvoja ympäröitsi kuultavan valkoinen pitsimyssy ja hihasta pisti pienoinen nyrkki esiin.

Alma suuteli hänen hieneitä poskia, ja leukaa ja kaulaa, ja pientä nyrkkiä.

»Oma rakas kultani. Sokurinukkini, mamma ihan syö sinut.»

Helmi nauroi ja sanoi »gää». Ja jokainoasta hyväilystä kun pääsi irti, hän nauroi ja sanoi »gää».

»Gää, gää, gää», jamasi Alma. »Sinä pikku sopertelija, etkö osaa jo sanoa muutakin kuin »gää». Sano näin: mam-ma ... mam-ma. Noo, sano nyt: mam-ma!»

Helmi katsoi tiukasti äitiä suuhun, eikä aikaakaan ennenkuin jo alkoi jäljittelemällä liikuttaa huuliaan.

»Mamm, mamm, mamm», sieltä tuli.

Alma yhä jatkoi edelle. »Mam-m-ma, mam-m-ma...»

Ja Helmi vakavana, otsa rypyssä teki ensimmäistä opin-näytettä.

»Mamm, mamm, mamm...»

Jykeviä askeleita kuului viereisestä huoneesta.

Alma käänsi ilosta hehkuvat kasvonsa sinnepäin. »John, John, tule kuulemaan! Helmi osaa jo sanoa »mamma».»

John laski käsivartensa Alman kaulan ympäri ja kumartui heidän ylitsensä. Mutta Helmi herkesi samalla jokeltamasta, sillä hänen silmänsä olivat tarttuneet Johnin partaan, joka aina oli herättänyt hänen harrasta haluaan.

»Helmi kulta, sano »mamma», sano, että pappakin kuulee. Mam-ma, mam-ma! Noo?»

Ei Helmi enää kuullut eikä nähnyt äitiä. Hän oli sormet harallaan tavoitellut isän partaa, ja viimein onnistunut saamaan siitä kiinni.

John hymyili ja painoi sormellaan hänen poskeaan.

»Vai revit sinä isän partaa. Etkö päästä irti.»

Hän eroitti hiljaa pienet nyrkit kasvoistaan ja vetääntyi kauemmaksi. Helmi läähätti suu seljällään ja huutoi molemmin käsin, mutta eipäs ylettänytkään enää tuohon mustaan, joka häilyi hänen edessään.

»Hän ei malta nyt, kun näkee sinut», sanoi Alma. »Mutta mene kauemmas, tuonne uunin taakse, minä koetan eikö hän sitten.»

»Jätetään toistaiseksi, ennätämmehän vielä. Meidän pitäisi saada totia alas lehtimajaan. Siellä on vieraita.»

»Minä tiedän. Olemme jo pitäneet illallisestakin huolta, saatte paistettuja kananpoikia.»

»Hyvä. Tule sinäkin pitämään meille seuraa. Onhan nyt lämmin ja kaunis ilta.»

»Enkö minä vaan häiritse teitä?»

»Häiritse? Kuinka semmoista pistää päähäsi?»

»Välistä niin tuntuu.»

»Alma!»

John nosti hänen leukansa ja katsoi häntä silmiin.

»Ei, ei, John. Leikkiä se oli. Minä tulen.»

John läksi takaisin vieraiden luokse ja Alma antoi lapselle rintaa, että saisi sen sitten nukkumaan.

»Missä lienevät toiset lapset; olisi niidenkin jo aika tulla levolle», hän puhui Miinalle, joka laitteli parastaikaa heidän vuoteitaan.

»Pannaan Helmi ensin kätkyeen», sanoi Miina ja kohotti peitettä, että Alma vapaasti sai laskea lapsen alas käsivarreltaan.

Hetken perästä, kun siinä varovasti heilutettiin, Helmin silmät jo menivät umpeen, jonka jälkeen he yhdessä nostivat kätkyen makuuhuoneeseen, Alman sängyn viereen.

Hyvään aikaan se tapahtui, sillä nyt jyrysten jo ryntäsivät kyökin ovesta sisään, Arvi, Ella ja Lyyli, jota tavallisesti sanottiin »Tyysäksi» näin kotiväen kesken.

»Mamma, kuulee», huusi Arvi, »kun kalat niin hirveästi nykivät meidän onkia ja yksi oli ihan vähällä tulla ylös, oli jo melkein, melkein ryvillä, mutta putosi sitten takaisin ja se oli niin suuri, tuota kokoa!»

»Niin ja minäkin olin saada, mutta Lyyli kun huusi, niin kala säikähti», sanoi Ella.

»Mamma kieltäisi Lyyliä tulemasta ryville, se on siellä vaan meidän tiellä ja vielä se kerran putoo.»

»Enpät puttoo», soperteli Lyyli.

»Miksei Lyyli saisi katsella, kun te ongitte?» kysyi äiti.

»Mutta kenenkäs syy, jos menee järveen?» intti Arvi.

»Varoittaahan Lyyli, ettei mene?»

»Valoittaa Lyyli.»

Miina riisui lasten päältä ja Alma korjaili pukuaan. Pani sievän valkoisen esiliinan vyölleen ja kaulaan jonkunmoisen pitsilaitoksen. Kesähattu häntä kaunisti, sen hän tiesi, asettaessaan sitä peilin edessä päähänsä.

Hän otti käsityölaukkunsa ja meni hyräellen alas.

»Tuollapa hän tulee», sanoi John.

»Kuka herroista minua kaipasi?» kysyi Alma.

»Allekirjoittanut, teidän nöyrin palvelijanne», sanoi maisteri Nymark.

»Siinä teitte sangen kohteliaasti.»

»Kyllä minäkin kaipasin, vaikken ennättänyt vielä mitään sanoa», ilmoitti pormestari Lagander.

Apteekkari Leistén vaan myhäili; hän piti itsensä liian vanhana tämmöiseen.

»Tietäisitte, kuinka usein teitä todenperästä kaipaamme», jatkoi Lagander. »Ja kuinka syytämme Karellia siitä, että seuraelämä on muuttunut ikäväksi ja kuivaksi.»

»John parka! Millä tavalla sen hänen syykseen saatte?»

»Hän se oli, joka teidät valtasi pois. Siitä saakka kuin naimiseen jouduitte, ette enää ole näyttäytynyt missään.»

»Ja onko sekin hänen vikansa, että olen tullut vanhaksi?»

»Tekö vanha?» kysyi Nymark ja mittaili häntä ihastunein silmin.

»Kohta kolmenkymmenen.»

»Balzacin mukaan nainen vasta silloin alkaa olla intressanti.»

»Balzac on kuollut, ja tietääkseni miehet eivät hyväksyneet hänen oppiaan siinä kohden. Seitsentoistavuotias on pitänyt valtaistuimen yhä edelleenkin.»

»Syystä että kolmenkymmen-ikäinen sen hylkää.»

»Mepä olemme nyt keksineet keinon, millä saamme teidät väkisenkin seuraamme takaisin», sanoi Lagander.

»Olen utelias kuulemaan.»

»Valitsemme teidät Suomalaisen Seuran johtokuntaan.»

»Kiitän paljon. Mutta kunniaa en ota vastaan.»

»Kieltoa ei hyväksytä ilman laillista estettä.»

»Semmoisia on yltäkyllin.»

»Esimerkiksi?»

»Esimerkiksi, ettei Johnkaan sitä hyväksyisi.»

»No, johan sinä itsekin viskaat syyn minun niskoilleni», sanoi John.

»Sitten myöskin, ettei minua haluta.»

»Te ette ollenkaan mahda harrastaa naisen vapautta?» kysyi Nymark.

»En», hymyili Alma. »Jos minusta riippuisi, tahtoisin miehenkin vapautta rajoittaa.»

»Mitä siihen sanot, John?» tiedusteli Nymark.

»En mitään», vastasi John hymyillen ja puhalteli tyyneesti savua suustaan.

»Oikein totta», jatkoi Alma. »Kesänajat täällä maalla ovat niin erittäin hauskoja juuri sentähden, että John aina on kotosalla. Ei täällä ole yhteiskunta eikä isänmaa eikä suomalaisuus eikä ... eikä mikään meitä häiritsemässä.»

»Eikä miesystävät, olitte vähällä sanoa», lisäsi Lagander.

»En toki aikonut olla niin tyhmä.»

»Te siis olette mustasukkainen yhteiskunnalle ja isänmaalle», sanoi Nymark. »Mitä John siitä arvelee?»

»Minä kuuntelen hämmästyneenä.»

»Hän tietysti ei välitä siitä, vaikka olisinkin mustasukkainen.»

Äänessä oli jotain pistävää, jonka tähden John käänsi puheen toisaanne.

»Sinulle tulee kylmä, Alma», hän sanoi, »haenko nuttusi sisältä?»

»Kiitos, otan sen itse, kun täytyy siellä kumminkin käydä.»

Hetken päästä hän taaskin palasi ja sillä välin oli keskustelu mennyt valtiolliselle alalle. Alma otti käsityönsä ja istui vähän syrjempään.

»Täytyy sen kieliriidan vihdoinkin loppua», sanoi apteekkari Leistén, »suomalaiset ovat saavuttaneet kaikki mahdolliset oikeudet, mitä he voivat enempiä tahtoa?»

John nousi ylös ja pudisti poron papyrossistaan. Hänen kasvoissaan ilmestyi tuo voimakas into, tuo varma vakuutus ja luja, järkähtämätön mieli, jotka Alma hyvin entuudelta tunsu, ja jotka aina saivat hänet kohoamaan ikäänkuin hallitsijana yli kaikkein muiden.

»Me tahdomme suomalaisen Suomen», hän puhui, »tahdomme että kaikki kansankerrokset sulavat yhteen, tuntevat olevansa samaa lihaa, samaa verta, saman hengen lapsia. Kansallisuus pitää tämän maan asujamilla oleman se elämänlähde, joka ravitsee pientä ja suurta, vanhaa ja nuorta. Yhtenä yksimielisenä, yksikielisenä kansana me jotakin voimme, hajaantuneina olemme heikot ja helposti murretut.»

»No hyvä», alkoi taaskin Leistén, »mutta miksi tuo kaikki pitää tapahtuman niin äkkiä. Antaa sen kehittyä luonnollisesti, vähitellen. Ei historiallisia oloja niin pikaa muuteta, aikaa ne vaativat.»

»Olemmeko menneet liian nopeaan mielestäsi? Vasta olemme puolitiessä ja kuitenkin itse juuri toivoit sen jo loppuvan. Tahtoisin tietää, millä keinoilla se sitten perille vietäisiin, jos nyt pysähdytään, jätetään sikseen kaikki, keskieräiseksi ja taannutaan. Sekö sitten olisi »luonnollista» kehittymistä. Totta tosiaan! Sillä parhaiten osoittaisimme, ettemme todella mihinkään kelpaa, ettei meissä olisi elonvoimaa eikä kuntoa mihinkään.»

Hän viskasi harmistuneena papyrossinpään pois ja nousi kävelemään otsa rypyssä.

»Eihän siltä tarvitse pysähtyä.»

Leistén hiukan arasteli puhuessaan, sillä John seisautui hänen eteensä ja teroitti silmänsä ankaran kiivaasti häneen kiinni.

»Arvelen vaan, ettei suomalaisten enää tulisi olla niin maltittomia. Se ei suinkaan olisi meille hyödyksi, jos ruotsalainen kulttuuri äkkipikaa hävitetään.»

»Saamme sijaan oman omituisen kulttuurin, jossa on ydintä ja terää; sillä se asia parannetaan.»

Leistén pudisti päätään.

»Minä myönnän, että meidän ruotsalainen kulttuuri on pintapuolista ja lainattua, ja että sillä sen vuoksi ei pitkällistä tulevaisuutta saata tässä maassa olla. Mutta tuota hienouttakaan ei pitäisi niin halventaa yhtäkaikki. Arvonsa on silläkin.»

»Sitä saamme aikaa myöten omin neuvoin, sen mukaan kuin kehitymme.»

»Mutta ketkä suomalaiselta puolen tästä lähtein vievät kieli-asiaa eteenpäin. Papit ja virkamiehet ovat väsyneet, porvaristo on vielä ruotsinmielinen, aatelista ei puhuttakaan. Talollissääty on ainoa, mutta mitä se yksin voi?»

»Se voi paljon, sillä se edustaa kansan valtavaa enemmistöä. Se on perustuksena ja pohjana kaikille

muille säädyille. Ja kun nyt kansa itse astuu kielitaistelussa eturiviin, viedään se myöskin horjumatta lopulliseen voittoon.»

Leistén taaskin pudisti päätään.

»Minä pelkään tuota demokratiaa. Se on heikon humaniteetin rajaluontoinen lapsi. Lapsi, joka huimapäisyydessään hävittää ja särkee kaikki, mitä sen tielle joutuu, minkä arvoa se ei ymmärrä.»

»Sinä rupeat sentimentaaliksi», sanoi John pilkallisella hymyllä.

»Elä naura. Ajattele, mihin veivät nuo hillitsemättömät voimat Ranskan vallankumouksen aikaan.»

»Joutavia! Ihmiskunta on senjälkeen astunut koko vuosisadan askeleen eteenpäin ja viisastunut.»

Lagander ja Nymark eivät mitään puhuneet, mutta Alma huomasi, kuinka John ehdottomasti vei heitä mukanaan. Ja hänen povensa kohoili ilosta, ylpeydestä ja rakkaudesta. John oli niin miehekäs ja voimallinen, ei tosin niin hieno eikä vilkas kuin Nymark, eikä hänen kanssaan voinut niin vapaasti leikkiä laskea, mutta voiton hän otti yhtäkaikki.

Maijaliisa ilmestyi nyt hiestyneenä ja hehkuvan punaisena käytävälle. Hän antoi salaisen merkin Almalle, joka kohta nousi ja vaati herroja tulemaan ylös illalliselle.

Pöytä oli katettu verannalle. Heitettyään siihen tutkivan katseen hymyili Alma Maijaliisalle, jonka silmät vilkkuivat etehisen ovenraosta.

»Oles hiljaa», puhui Maijaliisa Miinalle, joka kuroitteli varpaillaan hänen takanaan, nähdäkseen hänkin herrain syöntiä. »Ole hiljaa, etteivät älyä. Kaunis mies se on tuo nuori maisteri, eikös oo? Ja niin aartti rouvalle että herra tiennee. Mutta kylläpä niitä maittaa ruoka. Näes, kuinka ottaa apteekkarikin talrikilleen. Leipä loppuu, hyvä isä siunaa. Juokse leikkaamaan, minä haen korin.»

Posket punaisena ja niin ujona, että polvet vapisivat Maijaliisa tuoksahti ottamaan koria pöydältä. Luuli kaikkien silmät seuraavan hänen liikkeitään, mikä kuitenkin oli suuri erehdys, sillä ne tuskin häntä huomasivatkaan.

John ja Leistén jatkoivat lehtimajassa alkanutta keskusteluaan, mutta Nymark ja Alma istuivat pöydän päässä ja puhelivat muita asioita.

»Te naiset ette ole lainkaan poliitillisiä», sanoi Nymark.

»Pitäisikö meidän sitten olla?» kysyi Alma.

»Kyllä varmaan. Oman itsenne tähden, näettekö. Joka ei osaa etujaan valvoa, hän ehdottomasti jää tappiolle.»

»Missä me mielestänne niin tappiolle joudumme?»

»Siinä, joka on koko teidän elämänne perustus ja ydin. Rakkaudessanne.»

»Olemmeko tappiolla rakkaudessamme?»

»Kieltämättä. Rakkaudessa on nainen orja, mies herra, vaikka pitäisi olla juuri päin vastoin.»

Alma nauroi.

»Ja syy siihen? Selittäkää sekin.»

»Mielelläni. Nainen joutuu tappiolle rakkaudessaan vaan sentähden, että hän antaa miehen päästä voitolle.»

»Tuosta ei viisastu.»

»Odottakaa, minä selitän tarkemmin. Alussa, kun mies pyrkii naisen suosioon, hänen rakkautensa on elävä ja voimakas, eikö totta?»

»Vallan.»

»Siksi kuin nainen antautuu ja sanoo: minä olen sinun.»

»No niin?»

»Silloin on mies voittanut ja kohta menettää nainen valtansa. Mies, näettekö, rakastaa sporttia. Kun ei hänen tarvitse kilvoitella naisen rakkaudesta, hän ei sille enää osaa panna arvoa. Siinä koko

salaisuus.»

»Hyvä kun saamme tietää. Mutta kuinka nyt teidän mielestänne naisen olisi menetteleminen, ettei näin kävisi?»

»Hänen ei koskaan pitäisi rakastaa miestä koko sielullaan; ei koskaan sanoa: »minä olen sinun». Antaa miehen häilyä toivon ja epätoivon välillä. Osoittaa joskus suosiota muillekin miehille ja sallii niiden ihailla itseään. Sillä tavoin hän kiihoittaa miestä ja pitää hänen rakkauttaan eleillä.»

»Herra varjele, semmoista oppia. Kuulee, ettei maisteri Nymark ole avioliitossa.»

»Josta Jumalalle kiitos!»

»Kuinka niin?»

»Minä varmaan pian kyllästyisin rouvaani. Olletikin, jos hän olisi tuota uskollista, nöyrää ja alttiiksi antavaa sorttia, jommoisia ne tavallisesti ovat.»

»Te olette hirveän kevytmielinen.»

»Parempi olla kevytmielinen kuin olla ikävä. Minusta nuo vakavat velvollisuuden ihmiset ovat kauhean väsyttäviä. En tulisi päivääkään toimeen heidän seurassaan.»

»Minkähänlainen teidän rouvanne oikeastaan pitäisi olla?» hymyili Alma.

»Minä sanon. Ensiksikin välttämättä kaunis. Toiseksi hänen pitäisi näyttää, että hänellä on viehätysvoimaa. Asettaa niin, että muutkin häneen rakastuisivat, en minä ainoastaan.»

»Ja antaako niille sijaa sydämessään, ehkä enemmän kuin teille?»

»Ei hän sitä tekisi. Siitä kyllä pitäisin huolen.»

Alma pudisteli päätään.

»Luuletteko todellakin, että tuommoinen olisi onnellisempaa.»

»Se ainakin olisi hauskeempaa.»

»Tietysti te myöskin pitäisitte oikeutenanne rakastua johonkuhun toiseen naiseen, kun vaan päähänne pistäisi.»

»Rouvani saisi syyttää itseään, jos niin tapahtuisi. Hän ei olisi silloin oikein valvonut etujaan.»

Alma katsoi häneen.

»Tiedättekö, minä melkein vähän pelkään teitä.»

»Se on minulle erinomaisen suuri kunnia.»

»Kuinka niin?»

»Pelko on heikkouden merkki.»

»Ei aina.»

Alma hieman punastui harmista. Hän kääntyi kuuntelemaan toisten puhetta. Mutta se oli mennyt niin syvälle politiikkiin, ettei hän sitä ollenkaan voinut seurata. Ja taas hän alkoi juttelua Nymarkin kanssa, joka kaikesta huolimatta oli sängen huvittava omituisessa kevytmielisyydessään.

Oli jo puoliyö, kun vieraat ottivat jäähyväiset. John ja Alma saattoivat heitä maantielle saakka, hevoset annettiin mennä edellä, käyden seurasivat he niitä, pitkin metsäistä tietä. John oli ottanut Alman käden turvaansa, mutta herrojen kanssa hän kuitenkin puheli; Alma ei ottanut keskusteluun osaa, sillä vuoden tulon toiveet häntä eivät juuri sanottavasti huolettaneet. Äänettömänä hän käveli siinä miehensä rinnalla katsellen metsää, joka seisoi niin hiljaisena molemmin puolin, ettei ainoakaan lehti värähtänyt. Joskus rasahti oksalla; varmaan lintu, jonka yöunta he vaeltaessaan häiritsivät.

Kun muistui mieleen Nymarkin äskeinen puhe, täytyi hänen naurahtaa. Se oli niin hurjaa, niin vallattoman vapaata. Turvallisesti hän nojautui Johnin käsivarteen ja puristi sitä rintaansa vasten. John huomasi sen, ja vaikka hän juuri selitti toisille kaikenmoisia parannuskeinoja, jotka maanviljelyksessä olisivat mitä pikimmin noudatettavat, hän kumminkin sen ohella katsahti Alman silmiin ja hymyili hänelle hellästi.

II.

Takaisin tullessakin Alma kulki mitään virkkamatta. Oli niin omituista luonnossa, niin rauhallista ja salaperäistä samalla.

»Noo, Alma», sanoi John, hiljaa puristaen hänen kättään, »mitä mietit?»

»John, minua ei vielä yhtään nukuta. Lähdetään järvelle. Onhan synty panna maata näin kauniina yönä.»

»Mutta nyt on jo niin myöhäistä.»

»Mitä se tekee. Nukutaan aamulla pitempään.»

»Entä pikku Helmi?»

»Kyllä Miina katsoo häntä sen aikaa. Eikä hän tavallisesti herääkään iltayöstä.»

»Niinpä mennään sitten. Pitäähän tehdä pikku muijalleen mieliksi.»

»Hyi, et saa sanoa »muija». Se on niin rumaa.»

»Kuinka sitten? Pikku ruusun-nuppuni, niinkö?»

»Istu sinä perään, minä soudan.»

»Mitä varten? Ethän sinä jaksaa kumminkaan.»

»Taikka emme souda ollenkaan. Jos sinä vaan hiljaa melot tuonne salmen suuhun.»

Alma puhui kuiskaamalla. Yön rauha ja luonnon ihanuus valtasivat hänen mielensä. Vene kulki vitkalleen järven työntä pintaa salmea kohti.

»Kuinka ihmeen kaunista! John, katso tuonne, noita vaaleita, hohtavia pilviä, jotka uiskentelevat niin alhaalla, että luulisi niiden tahtovan suudella maata. Ja liikkumattomuus, ja äänettömyys. John, minusta tuntuu, kuin koko luonto nyt nauttisi olevaisuudestaan. Ei, mutta näetkös noita värvivahduksia tuolla puolen.»

»Omituista tosiaankin. Ja niin erinomaisen lämmin nyt on. Siunattu asia.»

Hän ajatteli kasvullisuutta.

»John», jatkoi Alma taas hetken päästä. »Oletko sinä onnellinen?»

»Erinomaisen tyytyväinen elämään, ainakin tätä nykyä. Entä sinä, Almaseni?»

»Äärettömästi onnellinen. Niin onnellinen, John, että tahtoisin pysähdyttää ajan kulun ja antaa tämän hetken jatkua ijankaikkisesta ijankaikkiseen.»

John nauroi.

»Eiköhän se kävisi yksitoikkoiseksi kumminkin.»

»Hyi, John, kuinka voit sanoa niin?»

»Lyön vetoa, että parin tunnin perästä sinulle jo tulee nälkä, ja lähdet oikein halusta sisään jälleen.»

Alma ei vastannut mitään. Hän katsoi syrjään ja oli pahoillaan. Arveli, ettei John häntä ymmärtänyt.

»Noo, Alma?»

John koetti tavoittaa hänen silmiään.

»Alma, suutuitko sinä?»

Alma kääntyi päin ja hymyili, mutta katse oli kostea.

»Semmoisesta viitsit pahoittaa mielesi. Oletpa tosiaan lapsellinen. No, kas nyt taas. Ei, tule tänne, että saan pyyhkiä nuo kyynel silmistäsi.»

Hän kurotti kädellään Almaan kiinni ja veti hänet luokseen.

»Kainalooni sinut otan kuin pienen kyyhkysen. Rakas, oma vaimoni!»

Hän nosti Alman leukaa ja suuteli häntä.

»Oma vaimoni!»

Lämmin katse kohtasi Almaa syvältä silmistä. Alma kietoi kätensä hänen kaulansa ympäri.

»Minä rakastan sinua, John. Ylitse kaikkea. Enemmän kuin mitään muuta taivaassa tai maassa.»

»Sen tiedän, armaani.»

Hän puristi Alman lujaan rintaansa vasten ja suuteli häntä vielä kerran.

»Mutta järjellinen sinun tulee olla, ei mustasukkainen suomalaisuudelle eikä isänmaalle.»

»Kun ne anastavat koko sinun sydämesi.»

»Eipä, sinähän sen anastat. Hallitset siellä aivan itsevaltiaana.»

»Niin, nämä muutamat viikot vaan täällä maalla. Kaupungissa et minua joudu paljon muistamaan.»

»Alma, Alma, mitä sanoisit, jos mieltyisin muihin naisiin?»

»Se vielä puuttuisi!»

Alma kavahti pystyyn hämmästyksestä.

»No, no, elä peljästy, ei se tietysti koskaan tapahdu. Tahdoin vaan johtaa ajatustasi siihen, että herkeisit olemasta mustasukkainen isänmaalle.»

»John, kyllä koetan olla järkevä vast'edes.—Täytyyhän mun», lisäsi hän huoaten.

»Kas, siinä teet oikein», hyväili häntä John.

Alma istahti laudalle veneen perään ja nojautui miehensä polveen. John silitteli hänen päätään.

»Sanopas, Alma, minulle nyt yksi asia, jota monasti olen ajatellut sinulta kysyä.»

»Mikä se on?»

»Muistatko erästä iltaa, se oli viime talvena, kun minä tulin kotiin ja sinä istuit pianoa soittamassa?»

»Vähää ennen pikku Helmin syntymistä?»

»Aivan. Silloin olit itkenyt, näin sen silmistäsi. Mutta syytä en saanut tietää, vaikka kuinka olisin tutkistellut.»

Alma naurahti, vähän hämillään.

»Tunnusta, olitko silläkin kertaa vaan mustasukkainen yhteiskunnalle?»

»Eikä, muuta se oli.»

»Mitä?»

»Joutavia. Ilman aikojaan.»

»Tiedätkö, minua se vaivasi kauvan aikaa. En tahtonut saada sitä mielestäni pois.»

»Etkä puhunut mitään. Rakas John!»

»Kun sinä olit umpimielinen, niin minäkin olin. Mutta nyt sen kerrot, eikö niin.»

»Ei se todellakaan ollut mitään. Semmoista hirmuisen lapsellista. En minä kehtaa, John.»

Mutta John hyväili ja suuteli »pienää muruaan» ja katsoi häntä silmiin. Ja sitten hänen kuitenkin täytyi kertoa.

»Se nyt oli niin, John, että minä pelkäsin kuolevani.»

»Niinkuin ainakin lapsivuoteen edellä. Noo, ja siinäkö kaikki? Tuon kyllä olisit sanonut?»

»Tuli siihen pikkuisen lisää. Mutta sinä naurat.»

»En naura. Olen ihan totinen.»

»Sitten ajattelin, John, että sinä ottaisit toisen vaimon, jota rakastaisit enemmän kuin minua. Etkä enää muistaisi, etkä kaipaisi minua ollenkaan. Ja sitähan minä itkin. Voi, John, minä olen jo monasti sitä itkenyt.»

Alma ei enää ollut hämillään; kyöneet tunkeutuivat silmiin taaskin, sillä saattoihan tuo kumminkin tapahtua. Olipa hän käynyt kovin heikoksi viime aikoina; päätä kivisti yhtenä ja voimat olivat välistä niin lopussa, ettei tahtonut pystyssä pysyä. Ja äkkiä hänellä oli kuvana edessä, kuinka John piti toista vierasta vaimoa, nuorempaa, kauniimpaa, verevämpää näin juuri kainalossaan kuin häntä nyt.

John oli yhtä vakava kuin hän, mitä lieneekään ajatellut.

Molemmat olivat äänettöminä.

Alma tahtoi irtaantua hänen käsivarresta ja vetääntyä kauemmaksi. Mutta John ei häntä päästänyt; nosti hänet sen sijaan polvelleen, likisti rintaansa vasten ja painoi kasvonsa hänen lämpimään kaulaansa.

»Hän ei kiellä, hän siis tekisi niin», arveli Alma. Ja hän heitti moittivan katseen Johniin.

»Armas, pikku Almani, elämä on viheliäistä, parasta ettei ajattele eteen eikä taakse, nauttii vaan onneaan, niin kauvan kuin sitä kestää.»

»Jos kuolisimme yht'aikaa, John, ettei toinen jäisi toisesta jälkeen.»

»Herkeä jo, kultaseni, kuolemaa ajattelemasta.»

»Minä en voi. Se yhtenä hääily mielessäni. Välistä kun kuvailen, että—»

»Että mitä?»

»Että sinä ehkä kuolet», jatkoi hän hiljaa ja kauhistuneena, »jätät minut ja lapset—»

Alma ei voinut enää pidättää itkuaan.

»Mutta, Alma, oletpa sinä oikea hupakko. Kuinka lapsellista. Nyt lähdemme kotiin emmekä tule toiste milloinkaan keskellä yötä tänne haaveilemaan, koska siitä on tuommoisia seurauksia. Saa nähdä, huomenna olet kipeä.»

»Enkä ole.»

Alma pyyhki silmänsä ja koetti tyyntyä.

»Istu tähän perään, minä soudan ja kotiin mennään, että hurauttaa. Ohho, kello onkin jo puoli kolme.»

»Hyvänen aika, onkohan Helmi herännyt?»

Alma ei enää joutunut kuolemaa ajattelemaan, vaan piteli melaa, että veneen kokka oli suoraan kotirantaa kohti. John souti voimainsa takaa; aivot kolisivat, vesi kohisi. Mutta ympärillä kirkastui aamu; taivas rusotti koillisessa ja linnut alkoivat viserrellä.

»Oli se kumminkin hauskaa, John. Mitä?» sanoi Alma, kun olivat vetäneet veneen rannalle.

»Myönnetään, myönnetään.»

»Ja menemmehän vielä toisenkin kerran?»

»Ellet vaan tule kipeäksi.»

»Ei pelkoa. Olen tällä hetkellä virkeämpi kuin milloinkaan.»

He tulivat sisään. John meni omalle puolelleen polttamaan vielä yhden papyrossin ennen maatapanoa, mutta Alma riensi suoraan päätä sänkykamariin. Helmi nukkui makeassa unessa ja Miina makasi lattialla kätkyen vieressä; oli ottanut tyynyn kyökistä pänsä alle.

»Miina rukka! Menkää pois omaan sänkyynne.»

Alman täytyi nykäistä, ennenkuin hän vihdoin heräsi ja nosti unisen päänsä tyynyltä. Mutta hän ei tajunnut sittenkään mitään, vaikka silmät seljällään katseli Almaa.

»Ylös, ylös», naurahteli Alma.

Miina väänsi ja käänsi ruumistaan, raapi kahden käden päätään ja pyyhki hiuksia silmiltään.

»Ylös, ylös! Eikö Miina herääkään.»

Jopa näytti viimeinkin käsittävän, ettei häntä enää täällä tarvittu; pystyyn hän kapusteli ja pää edellä hän pyrki kyökkiin päin. Mutta Alma vielä pidätti.

»Entä tyyny?»

Miina kääntyi ja tuijotti häneen, ymmärtämättä mitään. Alma osoitti kädellään tyynyä.

Mutta ei hän sittenkään saanut selvälle tarkoitusta. Tulla tupsahti Alman eteen ja tarttui hänen ojennettuun käsivarteensa kiinni.

Alma äänsi säikähdyksestä ja veti käsivartensa pois, vaan samassa hän taas nauroi.

»Hupsuko sinä olet. Tuossa tyyny!» Hän pani sen Miinan syliin. »Mene nyt.»

Miina hynttyytti tyynyineen lastenkamarin läpi kyökkiin ja Alma meni myöskin hänen jäljessään vanhempia lapsia katsomaan. Sikeässä ne nukkuivat kaikki. Ellalla oli käsi posken alla ja niin hän oli herttaisen suloinen siinä maatessaan, että äidin sydän riemulla täyttyi. Tyysä oli potkinut peitteen päältänsä; kuuma kun oli, antoi Alma sen jäädä jalkoihin, kietaisi vaan lakanan hänen ympärilleen.

»Herran rauha», hän kuiskasi. Ja tuntui kuin olisi se huoneessa vallinnutkin.

Laskeutuessaan vuoteelle, Alma taaskin muisteli Nymarkin sanoja: »Pelko on heikkouden merkki.» Mitä oli hän millä tarkoittanut?

Kummallisesti hän tänä iltana oli häneen katsonut.

Sporttia? Miehet rakastavat sporttia?... Joutavata!

III.

Lupa-aika oli kulunut melkein loppuun, viimeisiä päiviä vietti rehtori Karellin perhe maalla. Pyykki oli pesty, kaikki valmistettu muuttoa varten, jonka kolmen päivän perästä piti tapahtua.

Kun oli kaunis päivä, antoi Alma laittaa iltapäiväkahvin lehtimajaan likellä rantaa. Alma neuloi nimimerkkiä punaisella langalla uusiin nenäliinoihin. Tyysä kiipeili penkille hänen viereensä, toiset lapset istuivat nurmella ja muukkailivat pienillä kivillä. Helmikin oli tuotu ulos; hän makasi pienissä vaunuissaan puun varjossa, valkoinen harsovaate peitteenä, ettei karpäset eikä itikat päässeet puremaan. Joka kerran kuin hän vähänkin liikahti, Miina heti oli valmis heiluttamaan vaunuja, samalla kun hän varoitti muita olemaan hiljaa. Ja niin Helmi aina vaipui uneen takaisin. Sillä välin järjesteli Miina pöydälle kuppia ja muita kahvikaluja.

»En suinkaan minä pannua voi tuoda alas, ennenkuin rehtori tulee?» hän kysyi.

»Ei, antaa olla hellalla niinkauvan, ettei jäähdy.»

Alma pisteli uutterasti neulaa eikä nostanut silmiä työstään. Hän oli ikävisäään, kun ajatteli muuttoa ja kaupunkielämää. Niin pian olikin kesä vierähtänyt, tuskin tiesi sen alkaneen, ennenkuin oli jo lopussa. Mutta enemmän häntä vielä vaivasi se, ettei John tuntenut kaipausta samassa määrässä kuin hän. Niin, Alman mielestä hän melkein ilolla läksi jo täältä. Häntä ei ajan pitkään tyydyttänyt yksinäinen ja rauhallinen perhe-elämä, hän halusi vaihtelua, tointa.

Sitäpä hän nyt saisikin mielin määrin tulevan talven aikana, John oli nimittäin valittu valtiopäivämieheksi. Alma sitä suri, eikä uskaltanut paljon ajatellakaan kevättä, jolloin hän tulisi olemaan yksin kotona, eroitettuna miehestään niin pitkän pitkäksi aikaa.

Hän olikin itkenyt, kun sai sen tietää, ja itkenyt vielä enemmän nähdessään kuinka suurella innolla

John alkoi siihen valmistautua. Ei ainoata sanaa kaipauksesta, erosta, ikävästä. Ei ainoatakaan!

Alma oli siitä syvästi loukkaantunut. Hän oli ollut harvapuheinen monta päivää ja kylmä; mutta sitä ei John ottanut huomioon. Ja katkeralla mielellä hän oli; antoi hienoja pisto-sanoja tuontuostakin. Nekään eivät vaikuttaneet mitään. John vetääntyi vaan kamariinsa, kirjoitteli, luki, mielti ja oli vaiti. Koko mieli oli muualla. Alma tunsu itsensä hyljättyksi, yksinäiseksi.

Oli hän koettanut katkeria tunteitaan hallita. Hoiti lapsia ja ompeli. Mutta ajatukset menivät väkistenkin aina siihen. Hän laski, kuinka monta sanaa John oli hänelle puhunut, kuinka kauvan hän oleskeli kamarissaan ja kuinka kiireesti hän aina vetääntyi pois perheen ja hänen luota. Ja kun John sitten sattui tulemaan, hänen juuri näitä ajatellessaan, ei hän parhaalla tahdollakaan voinut olla iloinen eikä ystävällinen.

Tällä hetkellä hän taaskin oli raskaalla mielellä. Hän oli pyytännyt Johnia tulemaan alas lehtimajaan kahville. Tänäpä oli kaunis ilma; oli ehkä viimeinen kerta, kuin saattoivat istua hauskaisti ulkona yhdessä.

John oli tuskin nostanut päätään; hyrähtännyt vaan, »kyllä, kohta» ja kirjoittanut edelleen, ikäänkuin merkiksi, ettei saanut häntä häiritä. Alma päätti pysyä vastedes poissa hänen kamaristaan. Jos mitä oli sanottavaa, hän lähettäisi lapsia tai palvelijoita.

Nyt hän kumminkin tuli. Sieppasi Tyysän syliinsä ja asettui Alman rinnalle istumaan. Alma ompeli.

»Joko te odotitte? Taisin viipyä liian kauvan?»

Alma huiskasi kädellään pois papyrossin savun kasvoiltaan.

»Oho, anna anteeksi», sanoi John ja puhalsi savun suustansa toiselle sivulle.

Sitten hän heilutteli Tyysää polvellaan.

»Ajetaankos hummalla, Tyysä? Körö, körö kirkkoon, mustalla ruunalla, valkealla varsalla kotiin, niinkös?»

Ella ja Arvikin tulivat lähemmäksi.

»Pappa kuulee», sanoi Ella.

»No, lapseni, mitä sinulla on papalle sanottavaa?»

»Että mitä varten tämä kaikki on tullut?»

»Mikä kaikki?»

»Tämä maailma.»

»Ella kun ei tiedä», sanoi Arvi säälivällä hymyllä.

»Niinpä sano sinä, Arvi.»

»Sitä varten, kun Jumala sen loi.»

Ella oli vähän aikaa mietteissään; kääntyi sitten Arviin.

»Mutta mistä se sen loi!» toisti hän.

»Ka, tyhjästä.»

»Mutta, mistä Jumala sai sen tyhjän?»

»No, se oli jo olemassa.»

Ella vaikenä.

»Vaan sanopa nyt sinä, Ella, alkoi John hymyillen, »mitä varten Jumala loi sitten maailman?»

»Ett' ois lystimpi olla.» Hän puhui Savon murretta niinkuin Miina.

»Että kellä olisi lystimpi olla?»

»Jumalalla itsellään ja meillä immeisillä.»

»Oi tuota lasta, kuinka on viisas», ihmetteli Miina, kaataessaan kahvia pannuun.

Ella, näet, oli hänen lempilapsensa.

»Niin», kääntyi John Almaan, »parempaa vastausta tuskin voinee antaa».

Alma ei virkkanut mitään, neuloi vaan edelleen.

»Miksi noin suuria kirjaimia laitat?»

»Kun niitä pidetään, semmoisia.»

»Minusta ne ovat rumia. Ja eikö niissä ole hirveän paljon työtä?»

»On kyllä.»

»Te olette somia, te naiset. Väkisenkin teidän pitää keksiä itsellenne tarpeetonta ajan ja voimain hukkaa. Näkee, ettei teillä ole juuri käsitystä ekonomiasta.»

»Kiitos komplimangista.»

John naurahti ja taputti häntä olkapäähän. Mutta Alma tempasi hermostuneella liikkeellä saksen pöydältä, leikkasi langan poikki ja alkoi uutta kirjainta. Niin utterasti hän pisteli kuin olisi henki ollut kysymyksessä.

Arvi vaati isää rantaan katsomaan hänen veneitään. Hän oli laittanut kaksi uutta ja entisiä oli neljä, ei siis vähemmän kuin kuusi yhteensä.

John meni ja vei Tyysän mukanaan. Ellakin heitä seurasi, mutta Alma jäi paikoilleen lehtimajaan.

Hänen mieltään karvasteli. John kohteli häntä pilkallisesti ja ylönkatseella, ei välittänyt hänestä enää vähääkään, eikä pannut hänen rakkaudelleen mitään arvoa. Niin kylmäksi hän oli käynyt kuin jääpala ja niin kovaksi kuin kivi.

Almalle kohosi veri päähän, hän puristi huulensa yhteen ja neuloi vielä utterammin kuin ennen.

John palasi hetken päästä takaisin rannasta, kantaen yhä Tyysää käsivarrellaan.

»Pyydetään, että mamma ottaa märät sukat ja kengät lapselta pois», hän puhui tullessaan, »ja antaa kuivia sijaan. Katsos, mamma, Tyysä. meni vahingossa veteen ja kasteli itsensä noin pahasti.»

»Menköön ylös Miinan luokse.»

»Ei Miina ole siellä, hän näkyi vievän Helmin vaunuja metsätielle äsken.»

»Onhan Maijaliisa.»

John vaikeni vähän aikaa,. Laski sitten Tyysän maahan.

»Juokse, kultaseni, sisään, ja pyydä, että Maijaliisa sinua auttaa.»

John sytytti papyrossin ja istui kiikkuslaudalle.

»Alma, mitä varten?»

Ei vastausta.

»Mitä varten olet noin huonolla tuulella?»

Ei sittenkään vastausta.

»Alma—».

Hän aikoi vetää häntä luokseen.

»Oih, anna minun olla.»

Alma väisti hänen kätensä pois eikä lakannut neulomasta.

»Kuinka? Vaivaanko sinua?»

»Vaivaat.»

John katsoi häneen pitkään, mutta silmiä hän ei tavannut; luomet ne peittivät.

»Ihanko todella?»

Ei taaskaan hiiskausta.

Silloin John nousi ja läksi pois. Liikkeestä ja käynnistä Alma tunsi, että hän oli suuttunut. Hän peljästyi, sillä tämä ei vielä ennen milloinkaan ollut tapahtunut.

Maailma musteni hänen silmissään, sydän lakkasi lyömästä, kädet ja jalat kylmenivät. Mitä oli hän tehnyt?

Hän katsoi ylös ja näki kuinka John tavallista kovemmalla tempauksella veti etehisen oven jäljessään kiinni.

»John, John»—hän kuiskasi.

Mutta eihän John sitä kuullut. Alma viskasi työnsä pois. Meni syrjään puiden suojaan, heittäytyi alas nurmelle ja itki katkerasti.

Heidän välinsä oli särkynyt, ei mikään maailmassa voisi sitä enää hyväksi jälleen saada. John muuttuisi tästä lähtien vielä kylmemmäksi, vielä tyllymmäksi, ja hän—? Hän olisi mielellään tahtonut vaipua maan alle siinä, missä makasi kasvoillaan nurmella. Tällä hetkellä aivan, ja ijäksi?

Sillä onnellista hetkeä ei hänellä enää elämässä olisi. Kaikki oli muuttunut, ja niin äkkiä, kuin yhdellä iskulla. Linnut visertelivät puussa ja lasten iloiset äänet kuuluivat rannasta, mutta hänen korvissaan eivät ne enää soineet niinkuin ennen.

Eikä John tullut häntä katsomaan. Hän puoleksi toivoi sitä, puoleksi pelkäsi. Vaan hän ei tullut. Hänelle oli yhdentekevä, jos heidän välinsä oli hyvä tai paha.

Hän itki siksi kuin uupui niin, ettei enää jaksanut mitään ajatella eikä surra. Mutta siinä hän lepäsi yhä samassa asemassa. Tuntui viimein kylmäävän, silloin hän nousi. Niin heikoksi hän oli käynyt mielenliikutuksesta, että päätti huimasi, kun hän seisoalleen nousi, ja koko ruumis vapisi.

Hän katseli ympärilleen. Aurinko jo laskehti, oli illallisen aika. Hän meni rantaan, valeli silmiään kylmällä vedellä ja otti lapset mukaansa ylös.

Ruoka oli pöydässä, hän pyysi Arvin kutsumaan isää.

»Ei pappi syökään», ilmoitti Arvi, palatessaan isän huoneesta.

Alma hoiti lapsia puhumatta sanaakaan, laittoi heidät levolle ja meni itsekin.

Mutta ei hän unta saanut. Tunti vierähti ja ympärillä hiljeni kaikki. Alussa kuului kyökistä silloin tällöin vähäinen kolina, mutta sitten sekin taukosi. Helmi nukkui rauhallisesti kätkyessään sängyn vieressä, pieni nyrkki täkin päällä. Silmät olivat ummessa, kasvot levolliset. Suu meni välistä nauruun, mitä hauskaa lienee hän, pikkuinen, uneksinut. Onnellinen aika, ei surua, ei huolta eikä sielun tuskaa mitään.

Ovi oli saliin auki, mutta John oli sulkenut omansa vastaisella puolen. Kuinka kauvan hän aikoi viipyä, ennenkuin tuli maata? Odottiko, että hän ensin nukkuisi? Taikka eikö tulisi ollenkaan? Rupeisiko ehkä sohvalle omassa huoneessaan?

Alma ei silmiään ummistanut; katseli vaan kirkasta kuun valoa, joka ikkunoista lankesi salin lattialle. Makuuhuoneessa oli hämärä, kun uutimet olivat alhaalla; mutta siellä oli valoisata. Ja rauhallista, hiljaista, kodikasta. Huonekalutkin, tuolit, pöydät ja sohvot näyttivät niin levollisilta; maailman murheet eivät niihin pystyneet.

Mutta nyt—nyt!

Kamarin ovi aukeni; John tuli salin poikki kynttilä kädessä. Alman sydän löi; mutta hän painoi silmänsä kiinni ja makasi liikkumattomana kuin kuollut, John laskeutui kynttilän pöydälle sängyn viereen ja seisoi hetken hiljaa, Alma tunsi, että John katseli häntä. Sitten hän kääntyi ja alkoi riisua päältään. Alma raotti silmäluomiaan ja tarkasti salaa hänen kasvojaan. Ne olivat vakavat. Almaa pelotti, hän painoi silmänsä jälleen kiinni.

Ei John enää kääntynyt häneen päin, laskeutui vaan vuoteelle. Ja puhalsi kynttilän sammuksiin. Siinä hän nyt oli, niin likellä ja kumminkin samalla niin kaukana. Alma kuunteli hänen hengitystään, seurasi pienintäkin liikettä.

»John», kuiskasi hän mielessään. Anna minulle anteeksi, olenhan sinun omasi. Rakastanhan sinua

koko sielullani. Anna anteeksi! Elä vihaa, en jaksa elää, jos olet noin kylmä ja kova!

Hän nosti päätään tyyntä; ehkä olisi tämän jo ääneenkin puhunut, mutta John oli ennättänyt nukkua. Raskaasti ja tasaisesti hän hengitti, ei tietänyt tuskista mitään.

Alma painui takaisin sijalleen.

IV.

Tuli vieraita seuraavana päivänä. Herra Nymark ja pormestari Lagander olivat lähteneet purjehtimaan, mutta kun ilma tyyntyi, he poikkesivat tänne, vaikka kyllä tiesivät, että Karellin perhe jo oli muuton puuhissa.

Alma oli heikko ja väsynyt, alakuloinen sitä paitse, sillä John oli yhä tavattoman totinen eikä oleskellut paljon ollenkaan heidän puolellaan.

Ei häntä olisi haluttanut ottaa vieraita vastaan; tuntui kuin ei hän nyt olisi jaksanut seurustella. Senvuoksi hän ensin arveli, ettei näyttääntyisi heille laisinkaan, vaan antaisi herrain olla omin hotein.

Mutta toisekseen hän ajatteli, että John ehkä pahastuisi; luulisi hänen kantavan nurjaa mieltä eilisestä ja siitä syystä vetääntyvän erilleen. Ja sitten vielä juotui muistoon, mitä Nymark oli puhunut rakkauden luonteesta miehissä...

»Rakkaudessa on nainen orja, mies herra, vaikka pitäisi olla juuri päin vastoin ... Sallia muidenkin miesten ihailia itseään... Kiihoittaa hänen rakkauttaan...»

Hän päätti mennä sisään. Pani sievimmän puvun päälleen ja suimi hiukset alemmaksi otsalle, sillä hän tiesi sen kaunistavan.

Nymarkin katse kirkastui, kun hän astui saliin ja molempain herrain olennessa ilmestyi kohta tuo äänetön ihaileminen, joka aina tekee naiseen vaikutuksen.

Alma asettui sohvaan, John istui siinä lähellä nojatuolilla ja Nymark kiikkutuolissa vastapäätä. John oli vakava ja harvapuheinen, mutta siitä huolimatta Alma elpyi vilkkaaseen keskusteluun vieraiden kanssa.

»Hauskaa, että tulitte», hän sanoi.

»Nyt viivytte täällä koko päivän, eikö niin?»

»Se riippuu teistä», sanoi Nymark.

»Hyvä. Silloin ette mene pois, ennenkuin myöhään illalla.»

Alma huomasi, että John vähän kummastellen häneen katsoi. Mutta hän ei ollut siitä millänsäkään.

»Ja me huvittelemme oikein sydämmen pohjasta. Unohdamme pois kaikki ikävyydet, kaikki maailman murheet. Herra Nymark ja herra Lagander, miellyttääkö teitä volantin heitto?»

»Teidän seurassanne miellyttää mikä hyvänsä», lausui Nymark.

»Elkää puhuko kohteliaisuuksia, sanokaa oikein totta.»

»Minä vakuutan.»

»Mutta John ei varmaankaan tule mukaan.»

Hän hieman arasteli sitä kysyessään.

»Elkää minusta välittäkö», sanoi John, »luen mielelläni sanomalehtiä sillä aikaa.»

»Joko sitten lähdemme?» kysyi Lagander.

»Ei, juomme kahvia ensin.»

Hän meni sitä toimittamaan.

Nymark otti käteensä Ibsenin Rosmersholmin, joka sattui olemaan pöydällä.

»Mitä arvelet tästä?» kysyi hän Karellilta.

»Ihmeellinen kirja. Taiteen, tieteen ja uskonnon sopusointuinen yhdistys.»

»Vahinko vaan, ettei sitä juuri kukaan ymmärrä», hymyili Nymark.

»Milloinka ovat ihmiset aivan pian ymmärtäneet suurempaa ja korkeampaa totuutta. Kaksituhatta vuotta on kohta siitä, kun kristinoppi ilmestyi, ymmärtävätkö he sitäkään vielä oikein?»

»Siihen en minä osaa vastata. Mutta mielelläni tahtoisin tietää mitä Ibsen viimeiseltä tahtoo. Tähän saakka hänelle on kelvannut vapaamielisyys, nyt hän jo senkin hylkää.»

»Kun huomaa, mihin vapaus vie, ellei ihmisissä tapahdu mielenmuutos. Ibsen on juuri sen tautta aikamme mahtavin henki, että hän näkee nykyiset puutokset, erhetykset ja tarpeet syvemmin ja selvemmin kuin kukaan muu. Eikä hän vapautta hylkääkään, vaan hän vastustaa vallattomuutta ja irstaisuutta.»

»Ja sitten hän menee sotkemaan siveysoppia taiteesen. Ei, herra varjele, pidettäköön enemmän kaikki erillään. Olkoon tiede tiedettä, taide taidetta, uskonto uskontoa.»

»Minä olen siinä suhteessa eri mieltä. Luulen, että ainoastaan se ihminen säilyy eheänä ja tervennä, joka pyrkii omistamaan itselleen kehityksen tulokset niin yhdellä kuin toisella ja kolmannellakin haaralla, ja jos ne samassa sielussa voivat sijansa saada, niin miksei myöskin samassa teoksessa. Siinä runouden suuri merkitys meidän aikanamme; sillä suuremmalla tai vähemmällä selvyydellä se sitä juuri tavoittelee.»

»Onnistumatta; sillä taide ei mene mihinkään liittoon, ei ainakaan uskonnon kanssa.»

»Minkätähden ei?»

»Se menettäisi silloin molemmat elinpontensa, vapauden ja luonnon.»

»Erehdys. Dogmit sitovat vapautta ja luontoa, uskonnon henki sitä ei tee. Jalostuttaa vaan ja puhdistaa, hienontaa molempia.»

»Ja laittelee rajapylväitä.»

»Ainoastaan siinä, missä niitä tarvitaan», hymyili John. Eikä ne oikeastaan rajapylväitä olekaan, vaan salakarien ja muiden vaarapaikkojen merkkejä.»

»Salakarien—?»

»Mistä te kiistelette?» kysyi Alma, joka samassa tuli sisään.

»Pilven takaisista asioista, rouva Kapell. Hyvissä ajoin tulitte meitä muistuttamaan, että maan päällä on paljon ihanampaa ja suloisempaa kuin siellä ylhäällä.»

»Minäkö siitä muistutan?»

»Teidän läheisyydessänne sen tuntee.»

»Hauskaa kuulla. Entä meidän pormestari, hukkuiko hän sinne pilviin?»

»Ei, herra varjele, hän on tuolla verannalla. Lagander, riihesi nurkka palaa.»

»Joko? Joko?» kuului Laganderin ääni ulkoa. Ja ovesta tullessaan hän pyyhki otsaansa. »Kyllä on lämmin.»

»Tulkaa jäähdyttämään itseänne kuumalla kahvilla.»

Lagander nauroi ja noudatti kehoitusta.

»Ensinkö kuumalla kahvilla, sitten volantin heitolla?»

»Alvan niin.»

»Rouva Karell», alkoi Nymark, »koska tässä puhuttiin kirjallisuudesta, tahtoisin vielä tietää, mitä te pidätte Zolasta?»

»En mitään, sillä minä en tunne häntä.»

»Kuinka? Ettekö tunne? Onko se käsitettävä niin, ett'ette tahdo häntä tuntea?»

»Siihen vastaan vasta sitten, kun näen, minkälainen hän on.»

»Sallitteko minun tuoda teille muutamia hänen teoksistaan?»

»Mielelläni. Mutta jos hän on semmoinen, joksi häntä mainitaan, niin saattaa tapahtua, etten juuri pitkältä lue.»

»Ette malta olla lukematta, jahka ne vaan ovat pöydällänne. Niitä täytyy ihailia, sillä niissä on luontoa alusta loppuun. Ja täydellisyydessään se tuodaan esiin, kaikki luonnon ilmestysmuodot rinnan, yhtä oikeutettuina, yhtä vapaina, yhtä arvollisina. Ei mitään peitetä, eikä mitään salata.»

John hymyili.

»Mutta mitä sanoo John?» kysyi Lagander. »Entä kun hän ei annakaan rouvansa lukea Zolata.»

»Ruvetkoon vaan estelemään, silloin olen varma, että rouva Karell lukee jokainoan kirjan, jonka tuon. Kielletty hedelmä on aina viettelevintä.»

»Minäpä en estelekään», hymyili John.

»Siinä teet viisaasti omalta kannaltasi.»

»Ei, minä päinvastoin kunnioitan Zolata. Häntä täytyy vaan osata lukea. Nähdä vähän muutakin, eikä ainoastaan sitä, jonka äsken toit esille.»

»Kuinka, herran nimessä? Ethän toki aikonekaan tehdä hänestä siveellisyyden apostolia?»

»Sinne se hiukan kallistuu.»

»Siunaa ja varjele! Eikö nyt enää Zolakaan ole rauhoitettu. Jo minä joudun epätoivoon. Rouva Karell, lähdetään heittämään volantia!»

»Samaa ajattelin juuri sanoa. Herra Lagander!»

»Olen valmis.»

»Entä John?»

»Minä katselen mieluummin verannalta ja luen sanomalehtiä.»

He menivät kolmen ja alkoivat heiton. Alma oli omaksi ihmeekseen siinä kohta koko sielullaan kiinni. Kun hän heitti ylös renkaan, taikka kurottui ottamaan sitä kepillään vastaan, olivat hänen liikkeensä niin sulavan pehmeät ja miellyttävät, että molemmat herrat niitä ehdottomasti seurasivat. Vaalea, pumpulinen puku istui tarkasti ruumiin mukaan vyötäisiltä aina ylös kaulaan ja vartalon komeat piirteet esiintyivät vapaammin ja selvemmin ruumiin eriävissä asemissa. Aina väliin ja varsinkin kun hän juoksi, näkyivät hänen pienet sievät jalkansa kahisevien helmojen alta.

»Sieluni kautta, hän on viehättävin nainen maan päällä», kuiskasi Nymark Laganderille.

»Elä vaan rakastu toisen omaan.»

»Minä hänet ryöstän Karellilta.»

»Nono.»

»Sen, perhana olle, teen. Ja Karell sen ansaitsee. Hän on jähmettynyt varmassa rauhassaan. Ei osaa edes nauttia omaisuudestaan.»

»Mistä sen tiedät.»

»Ooh, näkeehän sen. Yhtä välinpitämätön ja kyllästynyt kuin muutkin aviomiehet.»

»Mutta mitä sanoo rouva Karell itse? Jokohan todella pääsisit hänen suosioonsa?»

»Tyhmänäpä sinä minua pidätkin, kun sitä epäilet.»

»Hurja!»

»Hän on liian kaunis ja liian hyvä kuihtumaan pois avioelämän yksitoikkoisuudessa.»

»Herra Nymark, ottakaa vastaan», huusi Alma, haettuaan tällä välin renkaan, joka oli lentänyt etäälle hänen ylitsensä.

Nymark kohotti keppiään.

John istui kaiken aikaa verannalla, poltteli papyrossia ja luki sanomalehtiä. Mutta viimein hän laski ne kaikki syrjään, puhalteli pitkiä savuja ja vaipui mietteihinsä. Silmät kääntyivät tuon tuostakin volantin heittäjiin, mutta ajatukset nähtävästi olivat muualla. Vasta sitten kun peli oli loppunut ja Alma ynnä vieraat jälleen tulivat ylös verannalle, tarttui hänkin heidän seuraansa.

»Tarkenette nyt varmaankin», hymyili hän.

»Kyllä», sanoi Alma, heittäytyessään penkille, lämpimänä ja väsyneenä.
»Tulkaa vaan tänne ja puhukaa ääneen», lisäsi hän ilostuneena Majjaliisalle, joka iski silmää ja vilkutti sormeja etehisestä. »Emme salaa mitään herroilta.»

Majjaliisa purskui nyrkkiinsä ja lensi punaiseksi. Tuli sitten kumminkin suu supussa ja katsomatta oikeaan tai vasempaan suoraan Alman luokse ja sipatti hänelle jotain korvaan.

»Päivällinen on valmis, hyvät herrat», sanoi Alma ja nousi ylös.

Nymark tarjosi hänelle käsivartensa ja niin tulivat he nytkin istumaan rinnan pöydässä, joka sattumus antoi Nymark'ille tilaisuutta pitkin aikaa osoittamaan Almalle huomaavaista kohteliaisuutta, samalla kun hän likempää sai katsella hänen hiviönsä puhdasta mehevyyttä sekä muotojen pehmeyttä ja pyöreyttä. Eikä hän tahtonut joka kerran voida pitää ajatuksiaan koossa toisten keskustelua seuratakseen.

Valtiopäivämies-vaalista John ja Lagander puhuivat. Useimmissa kaupungeissa olivat ruotsimieliset päässeet voitolle, vaikka olikin rajoitettu äänivalta. Lagander pauhasi ruotsimielisiä vastaan ja pani heidät pataluhaksi. Mutta John häntä hillitsi.

»Meissä on syy», hän sanoi, »meissä kansallismielisissä. Meissä ei ole tarmoa eikä jänteveyttä. Ruotsimieliset pitävät puoliaan, se on luonnollista. Mutta voitolle he eivät pääsisi, jos olisimme vähän valppaampia.»

»Kukas voi kilvoitella heidän kanssaan. Heillä on varallisuus ja heillä on kaikki korkeammat virat hallussaan. Kelpaa silloin rehennellä.»

»Mutta meillä kuitenkin on väki ja voima, sillä meillä on kansaa takanamme.»

»Kansa ei vielä ole herännyt oikeuksiaan valvomaan.»

»Se herää minkä ennättää. Roomaa ei rakennettu yhdessä päivässä.»

»Niin, aikansa vaatii itsekukin asia. Tuosta, rouva Karell, juohtuu mieleeni keskustelumme viime kerralta.»

»Ajatelkaa, että minäkin olen sitä muistellut usein ja erittäinkin juuri näinä päivinä», hymyili Alma.

»Oikeinko todella?»

Hän katsoi tutkistellen Almaa silmiin ja ymmärsi, että he molemmat tarkoittivat samaa, nimittäin sitä, mitä olivat puhelleet rakkaudesta miehen ja naisen välillä.

»Ehkä jo myönnätte minun olleen hiukan oikeassa?»

»En vielä.»

»Roomaa ei päivässä rakennettu, eikä vanhoja, juurtuneita tapoja kesken hävitetä», hymyili Nymark.

»Aa», huudahti Lagander, »minä jo tiedän, mistä puhutte».

Alma hieman punastui. Mieheensä kuullen hän ei millään ehdolla olisi tahtonut sitä keskustelua uudistaa.

Nymark sen huomasi ja tuli hänelle avuksi.

»Niin, siitä tietysti, ettei rouva Karell tahdo ottaa osaa seuraelämään kotinsa ulkopuolella.»

Heidän silmänsä kohtasivat taaskin toisiaan, ja katseet vahvistivat pienen salaisen liiton.

»Karell, puolusta meitä», lausui Lagander, »sano rouvallesi, että hänen tosiaankin täytyy muuttaa mieltä siinä suhteessa».

»Eläköön vapaus», sanoi Karell.

»Hyvä!» huudahti Nymark, »tuosta sanasta minä otan kiinni. Sinun puoleltasi ei siis tule mitään estettä, jos vaan rouvasi suostuu?»

»Tietysti ei.»

»Etkä myöskään pahene, jos teen, minkä voin, saadakseni häntä taipumaan?»

»Taivas varjelkoon», hymyili Karell. »Annan sinulle täyden vallan.»

»Kuuletteko, rouva Karell?»

»Kyllä.»

Alma kumartui talrikkinsa ylitse. Eihän John siitä välitä, ajatteli hän. Tuskin hän olisi millänsäkään, jos vaikka rakastuisin johonkuhun toiseen.

Nymark ihaili hänen hieneitä niskahiuksiaan, jotka kähertyivät alas valkoiselle hiviölle.

»Mitä luulette, rouva Karell? Onnistunkohan minä?»

»Sopii koettaa.»

»Te hymyilette. Se antaa toivoa. Ooh, te ette henno meitä vastustella.»

»Mutta mitä varten, minä vieläkin kysyn? Eihän minusta kumminkaan ole kenellekään iloa.»

»Jättäkää se asia muiden päätettäväksi», sanoi Lagander.

He nousivat pöydästä. Nymark ja Alma menivät ulos verannalle.

»Eikö teistä ole iloa kenellekään?» kysyi Nymark hiljaa, kumartuen sivulle Almaan päin, joka nojautui hänen käsivarteensa.

»Sanokaa ennemmin, ettei teillä ole iloa kenestäkään. Te kun ette kenestäkään välitä.»

Alma naurahti ja otti käsityönsä. He jäivät kahden verannalle, sillä John ja Lagander menivät alas lehtimajaan.

»Sallikaa minun pidellä vyyhteä», sanoi Nymark, kun Alma kerimistä varten kietaisi sen käsivartensa ympäri.

Hän veti esille pienen laivatuolin ja asettui istumaan Alman eteen, niin likelle, että oli melkein helmoissa kiinni. Joka kerran kuin vähäinen sotkos ilmestyi vyyhteen, kallistui hän vieläkin lähemmäksi, mutta pieninkin liike osoitti aina vaarallisen nöyrää ihailemista.

»Tämä muistuttaa ritari-aikaa», hän sanoi, »jolloin meillä miehillä oli tapana istua näin sydämemme hallitsijattaren jalkain juuressa.»

»Nyt ei nainen enää hallitse teidän sydämiänne, sen vuoksi olette tuon tavan heittäneet.»

»Ei sen vuoksi. Naisten tahdosta se on tapahtunut. Tänlaista onnea saamme enää vaan sattumalta. Nytkin täytyy minun kohta siirtyä pois, niinpian kuin vyyhti on lopussa.»

»Luonnollisesti», nauroi Alma, »koska minä en ole teidän sydämenne hallitsija.»

»Kuinka voitte sen tietää?»

»Noo—.» Alma punastui ja aikoi ensin käydä totiseksi, mutta pian hän hymyili taaskin. »Tuo ritariajan asema näkyy tuovan mukanaan muutkin ritariajan tavat.»

»Nimittäin?»

»Galanterian.»

»Galanteria on ainoa muoto, jossa luonnollinen tunne voi ilmaantua meidän aikana.»

John ja Lagander loikoilivat nurmikolla puiden suojassa. Lagander luki jotain kirjaa, taikka oikeastaan hän sitä vaan selaili. John sattui luomaan silmänsä verannalle. Pieni, tuskin huomattava kurttu ilmestyi

hänelle kulmien väliin; hän väistyi kauemmaksi ja kääntyi toisaalle. Itikat eivät antaneet heille rauhaa. John lämähytti käsillään muutamia kuoliaaksi, mutta siihenkin hän väsyi, kun niitä tuli yhä uusia. Ja saadakseen rauhaa, hän levitti suuren Dagbladin kasvoilleen.

Illemmällä, kun vieraat läksivät, jäi Alma istumaan veneesen rannalle. Hän katseli ensin heidän hiljalleen etenevää purjevenettään ja huiskutteli nenäliinaansa vastaukseksi, kun he hänelle lakkiaan heiluttelivat.

Eilinen suru oli melkein hävinnyt tällä hetkellä, tai oikeammin, hän ei sitä muistellut, sillä ajatukset liikkuivat muualla. Ne olivat epäselviä, häilyviä ajatuksia, jotka kulkivat ristiin, rastiin hänen aivoissaan.

Hän oli luvannut Nymarkille monta asiaa. Muun muassa, että hän usein saisi käydä häntä tervehtimässä, jahka he kumpikin muuttaisivat. »Joskus», oli Nymark sanonut, mutta hän tiesi vallan hyvin, että se merkisi »usein».

Sitten hän vielä noin puoli leikillä oli luvannut käydä kaikissa julkisissa tilaisuuksissa, jotka Syyskuun ajalla sattuisivat, joko ne sitten olivat iltahuvia, konserttia, tai muita semmoisia. Ja tämän johdosta hän itsekseen päätti heti kaupunkiin tultua hankkia itselleen muutamia uusia pukuja. Sievästi hän antaisi ne laittaa, uusimpien muotilehtien mukaan, ja värit hän myöskin aikoi valita semmoiset, että ne hänen hiviölleen sopisivat. Sillä ei hän tahtonut mitättömänä esiintyä eikä huonossa asussa, jos hän kerran seuroihin meni.

Ja miksei hän menisi, nuori kun vielä oli ja elämän haluinen. Auttoiko hänen surra sitä, ettei avioliitto vastannut hänen toiveitaan, että John oli käynyt kylmäksi ja välinpitämättömäksi? Ehkäpä juuri senvuoksi, että hän näin koko sielullaan oli antautunut hänelle. Yksinomaan hänelle...

Nymark oli ehkä oikeassa, ainakin osaksi...

Alman mielessä uudistui nyt hänen puheensa, käytöksensä, katseensa, keskeytetyt huokaukset ja kuiskutukset. Hän puoleksi aavistamalla tunsi valtansa, ja se antoi hänelle kummallisen itsetiedotonta varmuutta ja tyytyväisyyttä. Mielihyvällä hän sen ohessa muisteli Nymarkin hienoja kasvopiirteitä, hänen sorjaa vartaloaan ja hänen hehkuvia silmäyksiään,—silmyksiä, jommoisia ei John hänelle enää pitkään aikaan...

Omatunto hiukan soimasi, että hän niitä muisteli ilman vierovaa tai moittivaa tunnetta. Mutta sen äänen hän pian tukahdutti. Oliko hänen syynsä, jos Nymark häneen rakastuisi? Ja mitä pahaa siinä oikeastaan oli? Vastarakkautta hän ei alunalkaen toivonutkaan. Tarpeellisten rajojen sisässä hänen tunteensa kumminkin pysyisivät, sillä Almalla oli vahva turva rakkaudessaan John'iin...

Eikä häntä mikään estänyt olemasta Nymarkille ystävällinen taikka hänen kanssaan seurustelemasta ylimalkaan. Hauskempi hän oli kuin muut ja iloisempi; hiukan kevytmielinen tosin, mutta mitäs siitä! Seuraelämässä se omituisuus ei haitannut...

Hänellä oli kumminkin yksi hyvä puoli: hän oli vähimmästäkin suosion osoituksesta ihastunut ja kiitollinen. Hivenen verran jos hän saisi vastarakkautta, hän varmaan olisi aivan onnen kukkuloilla. Toista kuin John!...

Miina tuli pyytämään häntä sisään. Helmi itki, eikä hän saanut häntä viihtymään.

»Ajattelin, että jos se nukkuisi paremmin viereen», hän sanoi.

Alma läksi ylös, avasi lenkinsä napit ylhäältä ja laskeutui vuoteelle.

»Eikö rouva riisu samalla», kysyi Miina, »johan nyt on myöhä».

»En minä vielä; tuohan Helmi tänne.»

Helmi herkesi kohta huutamasta, kun pääsi äidin rintaan, johon tarttui hapeasti kiinni sekä suullaan että molemmilla käsillään. Kun hän oli nälkänsä sammuttanut, jäi hän siihen tyytyväisenä moijottamaan, katseli äitiin ylös, ja hymyili. Mutta äiti ei hymyillyt hänelle vastaan, eikä kääntänyt silmiään häneen.

Helmi heitti hetkeksi rinnan irti, katsoi paremmin äitiin ja sanoi »gää», herättääkseen hänen huomiotaan.

»Nuku nyt pois», sanoi Alma hiukan kärsimättömästi ja asetti uudelleen rinnan Helmin suuhun.

Kun Helmi ei saanut puhetoveria, tyytyi hän hiljaa äidin lämpimässä jatkamaan imemisen suloista nautintoa, ja siihenpä hän sitten viimein nukahtikin.

Alma nousi varovasti hänen vierestään, pani lenkinsä jälleen nappiin ja läksi ulos verannalle. Siellä

oli hiljaista, hämärätä. John'in kamarista loisti tuli alaslasketun uutimen takaa.

Hän istui samalle kohdalle, jossa päivälläkin oli istunut, silloin kun Nymark hänen vyyhteään piteli. Selkälautaa vasten hän nojautui, pani kädet ristiin helmoille ja suoristi jalkansa.

Niin hän oli vaipunut unelmiin, ettei huomannut, kun tuli Johnin ikkunasta katosi, eikä kuullut mitään, ennenkuin hän seisoj rinnalla ja puhutteli häntä.

»Täälläkö sinä vielä istut?»

Alma säpsähti ja loi häneen aran katseen.

John hymyili. Viimeinenkin mielenpahennus eilisestä katosi hänestä lopullisesti, jos sitä ylipäätään enää olikaan jäljellä.

Alma oli niin viehättävä tuossa puolimakaavassa asemassa. Illan hämärässä kasvat näyttivät tavallista kalpeammilta, mutta samalla myöskin liikuttavan suloisilta.

»Tule pois, muru», kuiskasi John, ottaen häntä kädestä.

Alma seurasi häntä tottelevaisesti sisään. Vaikk'eivät he mitään puhuneet eivätkä mitään selvitellet, tapahtui heidän välillään kuitenkin täydellinen sovinto sinä iltana.

V.

Sen jälkeen oli Alma muutamia päiviä rauhallisemmalla mielellä. Muutto antoi paljon puuhaa ja sitten oli taas koti kaupungissa saatava kuntoon. Ei siinä joutunut turhia ajattelemaan, kun väsyksiin asti sai tehdä työtä.

John niinkuin kaikki muutkin miehet kammosi noita suursiivouksen aikoja kodissa. Silloin hän tavallisesti aina pakeni pois ja samoin teki hän nyt. Alma näki sen tällä kertaa mielellään.

»Mene vaan», hän sanoi; »että saamme täällä oikein rauhassa järjestellä».

John varoitti heitä koskettamasta hänen papereihinsa, ja läksi.

Salin lattiaa ei vielä oltu pesty. Senvuoksi Alma keräsi siihen kaikki ruukku-kasvit ympärilleen, pärskytti huuliensa välistä vettä niiden ylitse, pyyhki ruukut puhtaiksi, karsi kuivettuneet lehdet pois ja tasoitti mullan päältäpäin.

Hänellä oli vaan punaruutukkainen aamupuku päällään ja hiuksetkin olivat puuhatessa valuneet alas.

Silloin sattui Nymark tulemaan juuri pahimmoilleen.

Almaa hiukan harmitti, mutta hän vaati häntä kumminkin miehensä huoneesen, joka oli jo puhdistettu.

Ei, hän ei tahtonut häiritä.

»Mutta enkö saa katsella teitä tässä? Kukkien keskeen te sovitte niin hyvin, te kun itsekin kuulutte niihin.»

Alma rypisti otsaansa. Nyt tuo puhe häntä ei ollenkaan miellyttänyt; se tuntui joutavalta ja tyhjänpäiväiseltä.

»Teidän nähden en jatka tätä työtä», hän sanoi ja katsoi vakaasti Nymarkiin, joka seisoj kynnyksellä ja nojautui ovenpieleen.

»Sitten kai pakoitatte minun lähtemään pois.»

Alma ei siihen virkkanut juuri mitään, sillä sydämessään hän sitä tosiaankin toivoi. Nymark sanoi jäähyväiset ja läksi.

Sen jälkeen ei Alma enää samalla innolla jatkanut kukkain hoitoa. Vähän väliä muistui Nymark hänelle mieleen, ja hän pysähtyi ajattelemaan, oliko hän ehkä loukkaantunut ja tulisiko hän enää heillä

ollenkaan käymään.

»Yhdentekevä», hän sanoi itselleen, »parempi onkin niin».

Hänen omatuntonsa oli erinomaisen rauhallinen ja hän vakaantui päätökseen, ettei toimittaisikaan itselleen uusia pukuja, niinkuin oli aikonut, eikä menisi muihinkaan seuroihin.

Seuraavat päivät hän sitä vaan ajatteli. Mutta joka kerran kun etehisen kello soi, säpsähti hän ja luuli Nymarkin tulevan. Kun ei se sitten ollutkaan hän, tunsu hän itsensä ikäänkuin pettyneeksi ja kävi pahalle tuulelle, vaikkei hän suinkaan aavistanut sitä miksikään syyksi.

Eikähän se aivan ainoa syy ollutkaan. Muuta tuli siihen lisäksi. Muuta, joka ei oikeastaan ollut juuri mitään.

Koti oli taas täydessä kunnossa, joka paikka puhdistettu ja siistitty; nyt heidän olisi pitänyt nauttia siitä. Alma istuikin ensin käsityönsä ääreen jotenkin tyytyväisenä ja katseli mielihyvällä vähän väliä ympärilleen. Kaikki oli hauskan-näköistä ja sievää, mihin silmät vaan sattuivat. Hän varoitti Arvia ja Ellaa, etteivät roskaisi mitään kohtaa, ja että pyyhkisivät jalkansa tarkkaan, ennenkuin tulivat sisään.

Mutta hän olisi tahtonut, että joku muukin olisi nähnyt ja ihailut huoneiden hauskuutta hänen kanssaan. Senvuoksi hän odotti ja toivoi vieraita; vaan niitä ei tullut. Eikä malttanut John nyt enemmän kuin muulloinkaan oleskella perheen puolella. Joko hänellä oli toimia ulkona, taikka hän istui kamarissaan, pöytänsä ääressä ja kirjoitteli. Niin alkoi Almasta vähitellen tuntua, että kaikki heidän suuret vaivansa kuitenkin olivat menneet jotenkin turhaan, kun niitä ei seurannut vastaavaa iloa.

Eräänä päivänä hän päätti lähteä visiitille rouva Leisténin luokse. Ei siltä, että häntä juuri halutti; sillä rouva Leistén oli niitä, jotka puhuivat vaan piioista, taikka oikeammin niiden mahdollisista ja mahdottomista vioista. Mikään muu aine maailmassa häntä ei huvittanut. Mutta yksitoikkoisuus oli niin painava, että täytyi jotain vaihtelua saada. Ja paremman puutteessa meni sitten kuulemaan, vaikkapa piikain panettelemista.

Hän oli lähtemäisillään. Seisoi juuri etehisessä ja solmieli hattunsa nauhoja kiinni, kun ovi aukeni ja Nymark astui sisään.

»Taaskin minä tulen pahaan aikaan. Mikä kova onni minua vainonnee?» sanoi Nymark, nähdessään Alman aikeita.

»Ei ollenkaan pahaan aikaan. Päinvastoin! Tervetullut.»

Alma tarjosi hänelle iloisesti kättään.

»Mutta olettehan juuri lähtemäisillänne ulos.»

»Minäpä tuhatta vertaa mieluummin jään kotiin nyt.»

Ja Alma kertoi, kuinka hänellä oli ollut kauheasti ikävä ja kuinka hän oli aikonut lähteä juoruamaan piioista, päästäkseen tuosta kuolettavasta tyhjyydestä.

He nauroivat sille molemmat sydämen pohjasta saliin astuessaan.

»Eikö totta», sanoi Nymark, »koko maailmassa ei ole mikään niin tukehduuttavaa kuin ikävyys. Ja se tulee vaan siitä, että me ihmiset olemme luodut elämään. Ikävyys on elämän puutetta.»

»Aivan niin, täydellisesti elämän puutetta. Mutta sanokaa, mikä siitä pelastaisi? Tiedättekö mitään neuvoa?»

»Tehdään liitto! Yksin ei kukaan sitä vihollista voita, mutta jos kahden rupeamme sotimaan, niin varmaan sen karkoitamme.»

»Topp! Me teemme liiton. Ja teidät valitsemme päälliköksi. Milloin alotamme taistelun?»

»Tänä iltana.»

»Ja millä tavalla?»

»Lähdemme palokunnan juhlaan. Tulinkin oikeastaan muistuttamaan teitä lupauksestanne.»

»Ah, te olette siis pitäneet sen mielessänne.»

»En ole sitä hetkeksikään unhottanut.» Niitä sanoja seurasi katse, joka sai Alman punastumaan; mutta hän kiiruhti sekoittamaan sitä pois.

»Niin, tietysti siinä pysyn, minkä kerran olen päättänyt.»

Hän ei tällä hetkellä enää ollenkaan muistanut myöhempiä päätöksiään.

»Todella? Ja minä kun jo pelkäsin teidän katuneen.»

Alma naurahteli ja oli hiukan hämillään. Mutta hän pääsi mitään vastaamasta, sillä John tuli samassa kotiin.

»Tuletko palokunnan juhlaan tänä iltana, John?» kysyi Alma.

»En voi!» vastasi John istuen nojatuoliin häntä lähelle, »minulla on valtuuskunnan kokous».

»Olisiko tuo niin vaarallista, jos kerran jäisit sieltä pois?»

»Tänään on tärkeitä asioita esillä. Ja totta puhuen, ei minua juuri haluta koko juhlaan.»

»Siinäpä se on.»

Alma katsoi alakuloisesti Nymarkiin.

»Tulkaa te kumminkin.»

»Niin, voithan sinä siltä mennä, jos mielesi tekee.»

»Jotain virkistystä minäkin kaipaen. Ei kukaan ihminen iankaikkisesti jaksaa vaan ruokaa laittaa ja lapsia hoitaa.»

Alma katsoi alas ja kiskoili hermostuneena pöytäliinan nurkkaa, jonka hän oli sattunut saamaan käsiinsä.

»Sinua ei kukaan estä noudattamasta omaa tahtoasi siinä kohden», vastasi John vakavasti.

Hän nousi ja läksi omaan kamariinsa, ennenkuin Alma ennätti mitään sanoa.

»Ei kukaan estä!» Alma taisteli kyynelten kanssa. »Tiedänhän sen. Mutta sitä kuitenkin pidetään pahana.»

»Ken pitää? Te itse?»

»En minä, mutta John ja kaikki ihmiset.»

»Turhaa luuloa, rouva Karell. Ja vaikkapa pitäisivätkin, tarvitseeko teidän siitä välittää. Eihän semmoinen ole muuta kuin ahdasmielisyyttä.»

Almalle kuitenkin vedet väkisin tunkivat silmiin. Hiukan hämillään painoi hän nenäliinaa kasvoilleen.

»Kuinka lapsellinen minä olen.»

»Tosiaankin! Milloinka te irtautte noista vanhoista katsantotavoista sen verran, että uskallatte hengittää vapaata, raitista ilmaa.»

»Silloin kai rupeisin pyrkimään valtuuskuntaan ja valtiopäiville, niinkuin muutkin reippaat naiset meidän aikanamme.»

»Ei, herra varjele, jättäkää ne alat vanhain ja rumain huostaan. Teille elämä tarjoaa ihanampaa onnea.»

Nymark tarttui hattuunsa.

»Saanko tulla teitä noutamaan illalla, kosk'ei John lähde mukaan?»

»Tahdotteko tehdä niin hyvin?»

»Suurimmalla ilolla. Siis, näkemään asti, rouva Karell.»

»Näkemään asti!»

He kättelivät toisiaan ja ovi sulkeutui Nymarkin jälkeen.

»Hän on ystävällinen ja hauska», ajatteli Alma yksin jäätyään,—»ei kumma, että hänen seurassaan viihtyy».

Illalla, kun Alma laittoi itseään juhlaan, tuli Arvi kartan ja maantieteen kanssa hänen luokseen..

»En minä löydä, mamma, mitään tästä kartasta. Ja meillä on niin vaikeata. Kaikki keski-Euroopan vuoret.»

»Oih, mene pyytämään, että pappa neuvoo.»

»Pappa ei ole kotona.»

»Koeta sitten hakea itse. Mamma ei jouda.»

»Kun minä en löydä.»

Arvi sen tiuskasi ja rupesi sitten itkemään.

»Noinko sinä mammalle ärjyt. Nyt en missään tapauksessa sinua auta. Kehtaat vielä itkeä. Mene heti pois. Mamma ei tahdo nähdäkään semmoista poikaa.»

Alma hajoitti nenäliinansa ja kostutti sen hajuvedellä. Nymark odotti häntä salissa.

»Kuinka mainion kaunis tuo havannaväri on», sanoi hän, kun Alma astui sisään.

»Ihanko todella?» kysyi Alma hymyillen.

»Ja muutenkin se on erinomaisen sievästi tehty.»

»Mahdatte olla tuntija.»

»Osaan ainakin sanoa, mikä on kaunista, mikä ei.»

»Sitten varmaan annatte minulle hyviä neuvoja, kun ostan itselleni uusia.»

»Mielelläni. Mutta luotatteko myöskin minuun?»

»Ehdottomasti! varsinkin kun pelkään joutuneeni vähän takapajulle tuommoisessa.»

»Silloin laitan teidät niin komeaksi, ettei yksikään nainen maailmassa teille vertoja vedä.»

»Vähempään toki tyydyn», sanoi Alma nauraen ja heitti kiitollisen katseen Nymarkiin, joka oli auttanut sadenuttua hänen päälleen.

Juhlan ohjelmaan kuului seuranäytelmä. He tulivat parhaiksi, kun kolmas kerta soitettiin ja esirippu nousi ylös. Näytettiin »Ensi lempi».

»Aika koketti, tuo pikkuinen neiti», kuiskasi Nymark hiljaa Almalle.

»Mikä hänen nimensä on?»

»Wahlberg, luulemma. Kaikkien lyseolaisten yhteinen lemmikki.»

»Kaikkien yhteinen?»

»Sillä ijällä enimmiten rakastutaan yhteen ja samaan. Myöhemmällä vasta valitsee kukin omansa.

»Onko tuo paroni joku lyseolainen?»

»Luultavasti.»

»Mutta ei neiti Wahlberg minusta niinkään hullusti näyttele.»

»Hän koettaa matkia Iida Aalbergia. Aivan silmännähtävästi. Jokainoassa liikkeessä. Ei, mutta tuo on oikein koomillista.»

»Te olette kova kriitikkeri. Seuranäytelmässä ei saa vaatia liian paljon.»

»En vaadi ollenkaan mitään. Minä vaan nautin.»

»Nautitte siitä, että saatte nauraa ja pilkata.»

Esirippu laskettiin alas. Aplodit kaikuivat; Nymark löi hartaasti käsiään ja huusi: »hyvä, hyvä!»

»Teeskentelijä», sanoi Alma ja katsoi häneen.

»Hän luulee olevansa suuri taiteilija. Suokaamme hänelle se ilo.»

»Kuinka voitte olla noin paha?»

»Minäkö paha? Jahka hän ilmestyy salonkiin, menen kohta häntä kiittämään ja sanon, että hän näytteli paremmin kuin Iida Aalberg. Saatte nähdä että hän siitä ihastuu.»

»Ja sen teette hyvällä omallatunnolla?»

»Hän on vaan seitsentoista-vuotias, rouva Karell. Lasten kanssa saanee toki hiukan leikkiä laskea.»

»Vähääkään huolimatta siitä, mitä se heihin vaikuttaa?»

»Armoa, rouva Karell. Elkkää saarnatko moraalia; se kumminkin menee vallan turhaan, sillä minä olen siihen haluton oppilas.»

»Ettekö epäile ollenkaan sitä tunnustaa?»

»Kun tiedän, että annatte sen anteeksi, monien hyvien puolieni tähden. Eikö totta?»

»Teille täytyy väkisenkin nauraa.»

»Ja olla ystävällinen niinkuin ennenkin. Saanko luvan?»

Hän tarjosi käsivartensa.

»Mihinkä?» kysyi Alma.

»Jos suvaitsette, menemme tuonne sivuhuoneeseen juomaan teetä.»

Nymark seurasi Almaa koko illan. Esitteli hänelle uusia tuttuja, tanssi vaan vähäisen ja melkein yksinomaan hänen kanssaan, eikä heittänyt häntä hetkeksikään silmistään.

Toisen franseesin jälkeen oli kolme, neljä herraa peräkkäin pyytäneet Almaa valssiin ja viides oli taas odottamassa, kun hän hengästyneenä vajosi alas tuoliinsa.

»Elkkää tanssiko enää», kuiskasi Nymark, kumartuen tuolinlaidan ylitse.

»Minkätähden ei?» kysyi Alma.

Hän leyhytteli viuhkaa ja loi säihkyvät silmänsä ylös Nymarkiin.

»Terveyttenne ei sitä siedä.»

»Mutta se on niin hauskaa. En malta vielä lopettaa.»

Hän oli jo lattialla uudelleen menemässä viimeisiä sanoja lausuessaan.

Pariin kertaan he olivat kiertäneet salin, kun Alma raskaasti painui kavalierinsa käsivarrelle.

»Minä pyörryn», kuului hänen huuliltaan.

Nymark tarttui häneen kiinni ja vei häntä puoleksi kantaen sivuhuoneeseen sohvalle. Tainnuksissaankin Alma tiesi ken se oli, joka häntä hoiti. Hän turvautui kiittollisena Nymarkiin. oli juuri kuin hän nyt olisi löytänyt itselleen uuden ystävän ja toverin.

»Jo menee ohitse», sanoi hän hiljaa, vaikk'ei vielä jaksanut avata silmiään.

»Miksikä ette totellut minua?» nuhteli Nymark.

»Elkkää toruko, minä olen taas terve.»

»Mutta tanssia ette saa enää askeltakaan.»

»Täytyy olla kuuliainen.»

Alma jaksoi kumminkin nousta istumaan, hän nojautui taaksepäin sohvan karmiin.

»Kuinka kalpea te vielä olette.»

»Tämä tuli kaiketi siitä, etten ole tanssinut niin pitkään aikaan», hymyili Alma. »Ennen kyllä kestin aamuun saakka yhtä mittaa.»

Nymark toi hänelle viiniä ja juotuaan pari lasia virkistyi Alma täydellisesti.

Hänen teki mielensä mennä jatkamaan, mutta Nymark häntä esti.

»Jos tulette kipeäksi tämän illan jälkeen, ei John enää toista kertaa teitä laske», hän sanoi.

Ja niin he jäivät lopuksi iltaa siihen istumaan. Söivät illallista, puhelivat iloisesti ja nauroivat.

Tuttavia naisia tuli Almaa katsomaan. Hän koetti parastaan, osoittaakseen kiitollisuutta heidän ystävällisyydestään, mutta sydämessään hän toivoi, että pian menisivät, ja jättäisivät heidät rauhaan. Sillä heillä oli niin hauskaa kahdenkesken. Puhuivat paljon vapaammin kaikenmoista semmoista, jota eivät muiden kuullen olisi puhelleet, vaikkei se mitään salaista ollut, eikä muuten vaarallista ollenkaan.

Toisena aamuna oli Alma niin väsynyt, että töintuskin jaksoi nousta ylös kello kymmeneen, jolloin John tuli kotiin aamiaiselle.

»Helmi kovin kaipasi sinua yöllä», sanoi John.

»Kaivatkoon», vastasi Alma. Hän oli pitkällään kamarinsa sohvalla eikä välittänyt tulla ruualle.

»Minun täytyy hänet vieroittaa, hän vie minulta kaikki voimat. On niin suuri ja lihava eikä tahdo syödä mitään muuta, niinkauvan kun saa rintaa.»

»Helmi rukka, kuuletko minkä tuomion mamma sinulle antaa», puhui Miina, joka viereisessä lastenhuoneessa oli kuullut Alman sanat.

»Lähtäänpä kysymään, että onko se ihan totta.»

»Elkää tuoko, vastikäänhän se oli minulla», sanoi Alma tuskaisesti, »antakaa minun nyt olla rauhassa edes siunaama hetki, kun näette, kuinka heikko ja voimaton tänä päivänä olen.»

Miina kääntyi takaisin, mutta Helmi, joka iloisesti oli hyppinyt ja jokeltanut hänen käsivarrellaan äitiä nähdessään, rupesi itkemään. Miina painoi oven kiinni ja vei Helmin ikkunan luokse. Hän hyssytteli ja koputti ruutua.

»Katopa tuonne, katopa tuonne, ai, ai, humma juoksee, herra ihme!»

Helmi jäi sitä kummaa katsomaan ja unohti surunsa.

»Minua on tänään käsketty päivällisille Laganderiin», puhui John ruokasalista, »sinne tulee muiden muassa kaksi valtiopäivämiestä, Hyvärinen ja Pääkkönen.»

»Sitten olet poissa koko päivän», vastasi Alma, jotain sanoakseen.

»Iltaan saakka; menen sinne suoraan tunnilta, kello kolme», sanoi John. ja tuli sisään.

»Kuinka sinun on? Oletko kipeä?»

Hän istui sohvun laidalle ja tarkasteli Alman kasvoja.

»En ole kipeä, muuten vaan heikko.»

»Ehkä tanssit liian paljon illalla», arveli John hymyillen.

Alma ei virkkanut mitään. John nousi.

»Pitäisitkö huolta siitä, että Arvi lukee läksynsä huomiseksi. Hän ei ole osannut mitään tänäpäivänä.»

»Kyllä.»

Alma ihmetteli, ettei hän nyt ollenkaan peljännyt ikävää, vaikka koko päiväksi jäi yksikseen. Ja se tuli vaan siitä, että hänellä eilen illalla oli hauska ja että muisto siitä vielä jäljestäkin päin häntä ilahdutti.

Hän melkein nautti olemisestaan siinä maatessaan, niin heikko kuin olikin.

Vastapäätä sohva oli suuri peili, jossa hän saattoi nähdä kuvansa. Sitä katsellessaan hän tuli vakuutetuksi, ettei mikään vaateus sopinut hänelle niin hyvin kuin tuo punaruutuinen aamupuku, varsinkin näin, kun helmet vapaasti pääsivät valumaan alas lattialle.

Nymark oli kerskaillut hyvästä kauneuden-aististaan. Alma olisi juuri halusta tahtonut tietää, mitä hän pitäisi hänestä tässä asemassa ja tässä puvussa.

Hiukset olivat kiharassa vielä eiliseltä. Hän huvikseen koetteli, millä tavalla ne parhaiten hänelle sopisivat, otsalle alas, vaiko ylöskammattuina, taikka niin, että vapaasti laskehtivat hiukan syrjään.

Sitten hän antoi avaran hihansa pudota niin, että paljas käsivarsi tuli näkyviin aina kyynäspään yläpuolelle asti. Ja tuon hohtavan valkoisen käsivarren hän asetti päänsä alle, ihaili peilistä sen pehmeätä pyöreyttä ja sitä hyvää vaikutusta, jonka se teki tummien hiuksien pohjana.

Siinä samassa etehisen kelloa soitettiin. Miina jätti Helmin sylistään lattialle ja juoksi avaamaan ovea.

Hän tuli takaisin, kertoi maisteri Nymarkin olevan siellä ja kysyvän, kuinka rouva jaksaa ja saisiko hän tavata.

Alma punastui.

»Käskekää tänne», hän sanoi nopeasti.

Häntä kummastutti, että hän niin hätääntyi ja että sydän alkoi lyödä. Ja kädet vapisivat. Mitä varten? Oliko hän aivan hupsu?—Hän koetti hallita itseään ja näyttääntyä aivan levolliselta.

Vetäisi hihan alas ja nosti päänsä tyynyltä. Mukavaan, puolilepäävään asemaan hän kuitenkin jäi, heitettyään vielä pikaisen silmäyksen peiliin.

»Te olette sairas?» kysyi Nymark tervehtien häntä kädestä.

»Ainoastaan väsynyt», hymyili Alma ja osoitti tuolia.

Nymark vetäisi sen lähemmäksi.

»Kenties tahtoisitte levätä?»

»Teidän seuranne virkistää, luulen, enemmän.»

»Sitten istun luonanne hyvällä omallatunnolla.»

»Ettekä paheksi, vaikka olen näin vapaudessani?»

»Tuota ette todenperästä kysy. Se oli vaan pieni vero, jonka annoitte entisille katsantotavoille.»

»Entisille?»

»Niin sanoin; sillä tietämättänne, tahtomattanne niistä jo alatte irtautua.»

Alman täytyi se itsekkin myöntää. ei hänen maailmansa enää ollut sama kuin ennen. Hänen silmänsä oli ulottunut vähän kauvemmaksi, oivaltanut uusia näköaloja, jotka vetivät häntä puoleensa, viehättivät, vaikk'ei hän niitä vielä selvemmin eroittanut, ei tiennyt hyvääkö sieltä tuli vastaan vai pahaa,—eikä huolinut tarkemmin juuri tutkiakaan. Vapaampaa se ainakin oli ja iloisempaa; uutuuden huumauksella se häntä valloitti.

Tunnit vierivät. He puhuivat vuoron totta, vuoron leikkiä; ja väliin oli taas leikki ja totuus niin sekaisin, ettei toista voinut toisesta eroittaa. Mutta yhä enemmän tuli Alma siihen päätökseen, ettei Nymarkin vertaista seurakumppania ollut.

Viimein katsoi Nymark säikähtyen kelloonsa.

»Puoli viisi! ja minun kun piti mennä Laganderiin päivällisille.»

»Entäs nyt?»

»Se jäi kun jäi», nauroi Nymark, »pahempi vaan, että olen viivyttänyt teitä».

»Minua ette ole mistään estänyt. Mutta itse menetitte hauskan seuran.»

»Nauttiessani toista, joka oli monta tuhatta vertaa hauskeempaa.»

»Korupuhetta taas. Ei, elkää menkö pois, koska kerran jätitte päivällisiltä. Katsotaan, mitä Maijaliisa meille tarjoisi.»

Ei se ollut huonompaa; lihalientä ja kaalidolmaa; vähän aikaa kun odottaisivat, hän sekoittaisi heille myöskin jälkiruoan.

Nymark ei niinmuodoin vielä lähtenyt, vaan viipyi aina seitsemään saakka. Silloinkaan ei Alma mielellään olisi laskenut häntä pois, sillä hän arveli, ettei John tulisi kotiin ennenkuin myöhällä. Ja tämän päivän kuluessa he olivat lähestyneet toisiaan enemmän kuin sitä ennen koko tuttavuutensa aikana. He tulivat niin hyvin toimeen yhdessä; Alma oli ihastunut; hän oli vihdoinkin tavannut sen, jota tietämättänsä oli kaivannut, iloisen, vapaan toverin, joka mielellään hänen kanssaan oleskeli ja jonka

seurasta hän nautti niin, ettei mitään muuta huvia voinut siihen verrata. Hän oli juuri vastakohta Johnin vakavuudelle ja tyyneydelle. Sydämessään arveli Alma, että vaikka John kyllä oli hänelle rakas, oli Nymark sentään melkein mieluisempi. Omaatuntoaan hän rauhoitti sillä, ettei Johnkaan niin yksinomaan hänelle antaantunut. Ei unhottanut itseään milloinkaan pois hänen tähtensä muusta seurasta, jos hänellä vaan muuten oli halu tai aikomus mennä; ja sen oli kuitenkin Nymark tehnyt.

»Viipykää vielä!» sanoi hän, kun Nymark tahtoi ottaa jäähyväisiä.

»Ei, rouva Karell, kyllä minun jo täytyy mennä. Mutta me tapaamme toisiamme pian.»

»Hyvin, hyvin pian!» sanoi Alma, laskien kätensä Nymarkin käteen.

Nymark loi häneen niin lämpimän katseen, että Alman nousivat veret poskille.

»Hyvästi sitten!» sanoi hän ja vetäisi äkkiä kätensä pois.

Nymarkin lähdettyä hän oikaisi itsensä taas sohvalle, painoi kasvonsa tyynyyn ja ummisti silmänsä. Ei häntä väsyttänyt eikä nukuttanut, ei hän ajatellut mitään,—eikä välittänyt mistään. Mutta sydän löi, poskia kuumotti ja suloinen tunne täytti poven.

»Mamma», kuiskasi Arvi hiljaa hänen vieressään, »onko mamma valveilla?»

Alma kavahti samassa pystyyn.

»Arvi, oletko lukenut läksysi?»

»Olen. Jos mamma kuulustelisi.»

Alma otti kirjan käteensä. Historia se oli ja Arvi luki läksynsä ulkoa kuin vettä. Ei Alma voinut paljon seurata, vaikka hän kyllä koetti; sillä hänen mielensä oli hajallaan. Mutta eipä hänen tarvinnutkaan; Arvi ei hakkaillut kertaakaan eikä pysähtynyt, ennenkuin oli lopussa.

Alma kiitteli häntä, antoi hänelle makeisia ja laski hänet luotaan.

VI.

Eräänä päivänä huomasi John Alman pöydällä Strindbergin »Giftas».

»Onko Nymark käynyt täällä?» hän kysyi.

»Kävi edeltäpuolen, kun sinä olit lyseolla», vastasi Alma.

Senjälkeen ilmestyi Almalle tuon tuostakin uusia kirjoja, milloin Zolan, milloin Guy de Maupassantin tai jonkun nuoremman pohjoismaalaisen kirjailijan teoksia. Olipa siellä kerran jo Arne Garborgin »Mandfolk» muiden muassa.

»Kyllä ne ovat hyviä nuo, kun niitä vaan osas lukea», sanoi John.

»Mitenkä niitä sitten pitäisi lukea?»

»Niin että näkee pahan seuraukset. Kun Arne Garborg antaa sankareinsa Mandfolk'issa sanoa itsestään, että he ovat suuria sikoja, mutta etteivät he sille enää mitään voi, pitäisi sen toki vaikuttaa enemmän kuin parhaimmatkaan siveellisyyden saarnat.»

»Ei Nymark ota niitä siltä kannalta.»

»Mitäs Nymarkista! Hän on juuri noita pintapuolisia ja kevytmielisiä ihmisiä, jotka eivät pysty menemään ytimeen missäkään asiassa.»

»Se el ole totta. Hän on päin vastoin suuri ajattelija.»

»Sinun mielestäsi, pikku Almaseni, syystä, ettet itse paljon ajatuksilla päätäsi vaivaa.»

John hiveli hymyillen Alman hiuksia; mutta Alma viskasi loukattuna hänen kätensä pois.

»Minä tietysti olen tyhmä. En käsitä mitään. Niinkö?»

»No, no. Enhän minä ole semmoista sanonut.»

»Mutta tarkoittanut kuitenkin. Ooh, olisit edes suora.»

»Mutta, Alma, kuulehan nyt, miksi suuttua turhasta. Elä mene pois.»

John tavoitteli Almaa kiinni, mutta hän tempaisi itsensä irti ja meni kyökkiin. Muutaman askeleen otti John hänen jäljestään, mutta kääntyi sitten äkkiä takaisin, kun muisti palvelijain olevan siellä.

»Hm», äänteli hän lyhyesti.

Otti kirjan pöydältä, aukaisi ja katsoi sisään.

»Hm!»

Hän viskasi sen takaisin ja meni ikkunan luokse.

»Mokoma Nymark; hänestä ei ole muuta kuin vastusta.»

John katseli alas kadulle. Ihmisiä siellä liikkui, mutta ei hän niitä nähnyt, vaikka silmillään heitä seurasi. Pari koulupoikaa kulki ohitse; he nostivat lakkiaan; tervehdys jäi vastaamatta.

Hetken päästä hän ikäänkuin kiskaisi itsensä jostain erilleen. Nosti päänsä pystyyn ja suoristi, hartioitaan.

»Kuinka hyvänsä», puhui hän yksikseen, »mutta ei pääse Nymark syyttämään minua luulevaisuudesta. Sillä se olisi häpeäksi sekä Almalle että minulle.»

Muutamia päiviä oli Alma nyreällä mielellä. Hän ei puhunut mitään eikä vetänyt huuliaan pienimpäänkään hymyyn, kun John koetti laskea leikkiä. John oleskeli kamarissaan, teki työtä niinkuin ennenkin ja arveli, että tuo kyllä aikaa myöten menisi ohitse.

Erään kerran, kun hän tuli lyseolta, seisoi Alma salissa kukkien luona. John ajatteli mennä omalle puolelleen mitään virkkamatta. Mutta silloin Alman ääni kuului hänen jälkeensä.

»John, tulepas katsomaan tätä ruusua.»

»Ahaa», arveli John, »sekö ääni nyt kellossa. Hyvä on.»

Hän hymyili.

»Hetä, muruseni, kun vaan sytytän papyrossin.»

Hän tuli ja kietoi kätensä Alman vyötäisille.

»Eikö se ole kaunis?»

»Onhan se.»

Johnin silmät luiskahtivat ruusun ohi; hän tapaili Alman katsetta, otti häntä leuvan alta ja käänsi hänen kasvonsa itseään kohti. Ja hän painoi pitkän suutelun noille vastahakoisille huulille.

»Oih, elä», sanoi Alma punastuen, »näkevät tuonne kamariin».

»Entä sitten? Lieneehän minulla lupa hyväillä omaa vaimoani.»

John suuteli häntä leikillisellä uhalla monet kerrat, kunnes Alma puikahti hänen käsistään pois.

»Anna nyt olla, John», hän sanoi ja vetääntyi kauemmaksi.

John meni kamarin ovelle.

»Eihän täällä ole ketään. Sinä vaan suotta pelkää.»

Mutta Alma alkoi puhua muusta.

»Helmi on äreä. Minä olen alkanut häntä vieroittaa.»

»Vai niin. Hänellä on siis, raukalla, ensimmäinen surunsa.»

»Ei sitä auta katsoa.»

»Tietysti ei.»

»Minun vaan—» Alma poimi kuivia lehtiä kasveista—»pitäisi olla näkyvistä pois niin paljon kuin mahdollista.»

»Elä mene sille puolelle lainkaan. Oleskele täällä salissa ja minun kamarissani.»

»Parempi, etten ensinkään olisi kotosalla. Tulen kumminkin aina menneeksi sinne, kun kuulen hänen itkävän.»

»Sen verran teissä naisissa on luonteen lujuttua. Entä kun nyt harjoittelisit, muruseni, siihen. Mitä—? Tämä minusta olisi juuri oivallinen tilaisuus.»

Alma seisoi yhä selin ja hypisteli kasveja. Ei vastannut mitään.

John katsoi erästä kirjaa pöydällä.

»Nymark on käynyt täällä?»

»Pistäytyi äsken pikipäin.»

John nousi ja hyräili jotain laulua. Alma kääntyi, ikäänkuin aikoisi hän vielä puhua, mutta se kuitenkin jäi sikseen. John meni kamariinsa.

Illalla tuli Alma sinne käsitöineen. John kirjoitti; Alma vaikeni, mutta katsoi tavan takaa käsityöstään äkkiä ylös ja kuunteli.

»Itkeekö Helmi, vai—?» kysyi John hymyillen.

»Ei, ilman minä—. Siellä soittaa joku», lisäsi hän samassa ja heitti työnsä syrjään.

»Ettei vaan tulisi vieraita. Sattuisi juuri pahaan aikaan.»

Alma meni avaamaan ja palasi hetken päästä takaisin Nymarkin seurassa. John rypisti hiukkasen otsaansa.

»Sinulla taitaa olla kiirettä, John», sanoi Nymark.

»Onpa vähäisen, jos totta puhun. Mutta istuhan yhtäkaikki.»

»Enhän minä kauvan viivytäkään. Tulin vaan pientä asiaa.»

Alma pisteli uutterasti neulaansa, eikä katsonut vilahdukseltakaan ylös.

»Mitä se oli?»

»Viekoittelen rouvaasi mukaan huvimatalle.»

»Höyrylaivalla Imatralle?»

»Sinä siis jo tiedät?»

Nymark katsoi Almaan.

»Ei Alma ole mitään puhunut. Kuulin vaan, että semmoinen oli tekeillä.»

»Sinne tulee iloinen seura. Ja sotaväen musiikki otetaan matkaan. Rouva Karell palaisi varmaan hyvin virkistyneenä.»

»Mitä sanot, Alma?»

»Niin ... ehkä tosiaan ... Helminkin tähden... Mutta se riippuu sinusta.»

»Ei suinkaan. Tee aivan kuin tahdot.»

»Näettekö, rouva Karell! John antaa teille vapaan vallan. Siis tulette?»

»Sielläpä viivytään kenties pari viikkoa?»

Alma loi silmänsä ylös, ja katsoi arastellen mieheensä.

»Sen kauvemmin iloa kestää», sanoi John.

»Aivan niin, sen kauvemmin iloa kestää. Ja nyt menen minä tieheni, etten häiritse. Huomen iltana kello seitsemän lähdetään rannasta, rouva Karell.»

Hän otti jäähyväiset ja Alma seurasi häntä etehiseen lukkiakseen ovea.

»Kaikki kävi hyvin», sanoi Nymark puoliääneen.

»John ei ollenkaan estellyt.»

»Ei, ajatelkaa. Ja minä kun luulin hänen jyrkästi kieltävän.»

»Muistatteko, kello seitsemän?»

Nymark otti häntä kädestä vielä kerran.

»Muistan, muistan!»

John kirjoitteli, kun Alma palasi ja istui samalle paikalle pöydän päähän. Vähän aikaa he molemmat äänettöminä jatkoivat työtään.

Mutta sitten laski John kynänsä pois, nojasi päätänsä käteen ja katseli vakavasti Almaan.

»Puhuiko Nymark sinulle tästä jo aamupäivällä?» hän kysyi.

»Puhui», vastasi Alma, hiukan epävarmasti.

»Ja sinä tiesit hänen tulevan uudelleen, saadakseen minua suostumaan tuumaan?»

Alman korvat lensivät punaisiksi, mutta hän ei virkkanut mitään, neuloi vaan.

»Tiesitkö sen, Alma?»

»Tiesin», kuului hänen huuliltaan vihdoin hiljaa.

Hetken aikaa oli Johnkin nyt ääneti.

»Parempi», sanoi hän sitten, painuneella äänellä, tarttuen uudelleen kynään, »että itse olisit siitä puhunut suoraan ja avonaisesti».

Alma ei osannut sanoa juuri mitään, mutta hän kiusaantui siinä istuessaan ja etsi syytä päästäkseen pois omalle puolelleen.

»Niin, Arvin luvut—»

Hän nousi ja kääri työnsä kokoon. John ei häntä estänyt lähtemästä.

Huvimatkalta palattuaan oli Alma todella iloisempi ja vilkkaampi kuin ennen milloinkaan. Hän soitteli ja lauloi, leikki lasten kanssa ja laitteli huonekaluja uuteen järjestykseen. John'ille hän koetti olla mieliksi kaikin tavoin ja hyvitteli häntä yhtämittä pienillä palveluksilla. John pani merkille, että hän oli elpynyt ja ikäänkuin nuorentunut jälleen.

Mutta öisillä hän usein heräsi siihen, että Alma käänteli vuoteellaan ja tuntui, niinkuin hän kuulusti olevan valveilla.

»Etkö saa antaa?» kysyi John.

»En. Eikä minua nukuta lainkaan. Olen valvonut koko yön. Paljonko lienee kello?»

»Käy neljättä. Mikä sinua vaivaa?»

John nosti kynttilää ja katsoi häneen. Alma katsoi vastaan suurilla loistavilla silmillä:

»Ei minua mikään vaivaa. Ei yhtikäs mikään. En saa vaan unta.»

»Koeta, muruseni, kumminkin», kehoitti John, laskeutuen jälleen makuulle.

Aamulla, kun hän tavalliseen aikaan taas heräsi, oli Alma sikeässä unessa. John nousi hiljaa, varoitti toiseen huoneeseen palvelijoita ja lapsia tulemasta häiritsemään ja meni omaan kamariinsa pukeutumaan. Ja niin sai Alma tavallisesti nauttia aamu-untaan liki kymmeneen saakka.

John kyllä arvasi, mikä tähän unettomuuteen oli syynä. Alma oli syksyn kuluessa tottunut valvomaan

iltasilla. Heillä joko oli vieraita, taikka hän itse oli ulkona. Seuroissa hänen arka hermostonsa tuli niin kiihotetuksi, että vaati monen tunnin hiljaisuutta, ennenkuin sen verran rauhoittui, että hän uneen pääsi. Mutta John pelkäsi Alman närkästyvän, jos hän siitä mitään sanoisi, eikä hän sitä paitse hennonnut estellä häntä, kun näki hänen niin suuressa määrässä mieltyneen huvituksiin.

Itse hän ei juuri useasti huolinut mennä mukaan. Osaksi häntä ei haluttanut, osaksi hänellä myöskin oli niin paljon työtä, ettei joutunut. Ensimmältä tuntui Almasta hiukan oudolta mennä yksin, varsinkin kun muut rouvat tavallisesti tulivat miehensä seurassa. Mutta Nymark nauroi hänen epäilyksilleen ja pilkkasi lakkaamatta noita vanhoja konvenansitapoja.

»Kiusaavat vaan suotta itseään», hän sanoi. »Näettekö, eihän niitä koskaan yhtäkaa haluta lähteä pois. Ja minä olen varma siitä, ettei ne samalla hetkellä ole valmiit tulemaankaan, vaan toinen aina odottaa toista ja tuskittelee.»

»Niin, mutta kumminkin—» koetti Alma vielä väittää.

»Ettäkö sitten täällä seurustelevat toistensa kanssa? Tehdäänpä havaintoja!»

Hän otti yhden avioparin toisensa jälkeen tarkastuksen alaiseksi, pilkkasi sitä pakollista velvollisuutta, millä muutamat herrat tarjosivat rouvilleen teetä, ja näytti kuinka useimmat koko illan melkein välttivät hellää puolisoaan. Viimein hän käänsi Alman huomion eräisiin vastanaineihin, jotka todella uskollisesti kaiken aikaa istuivat kylki kyljessä aivan kuin kiinnikasvaneet.

»Kuinka kauvan luulette tuota kestävän? Kuukauden? Kaksi? Elämänijän? Ooh, lyömmekö veikka?»

Alma, puoleksi kiusattuna, puoleksi huvitettuna, pyysi häntä lopettamaan.

»Ihmiset katsovat meihin. Huomaavat varmaan, että me heistä puhumme», hän sanoi.

Nymark nauroi. Mutta tämän jälkeen ei Almaa enää vaivannut, että John jäi kotiin, silloin kun hän läksi johonkin huviin.

Joulukuun alussa oli pantu toimeen naamiaiset. Alma oli kauvan miettinyt pukuaan, ennenkuin vihdoin Nymarkin ehdotuksesta päätti esiintyä päivättärenä. Nymark taas olisi yönhaltijana.

Sinä iltana istui John huolestuneena kamarissaan. Hän ajatteli raha-asioitaan. Hiljakkoin oli hän nostanut kuukausipalkkansa, eikä se riittänyt lähesmäärinkään pienten velkojen maksamiseksi. Puotirätingit olivat nousseet hirvittävän suuriksi ja lähenevä joulunaika ynnä valtiopäivät tuottaisivat yhä enemmän menoja. Hän tuumaili sinne tänne ja teki laskujaan; mutta siihen päätökseen hänen täytyi tulla, ettei auttanut muu kuin ottaa suurempi laina joko yksityisiltä tai jostakin kassasta. Millä hän sen sitten maksaisi, kun korot lisäksi tulisivat suoritettaviksi eikä palkka enää muutenkaan vastannut menoihin?

Tuska nousi hartioita myöten ylös päähän; henkeä ahdisti. Hän viskasi laskut syrjään ja käänsi ajatukset muuanne. Otti puhtaita paperiarkkia esille, kirjoittaakseen Suomettareen viljatullia vastaan; sillä kaikesta päättäen tulisi kysymys siitä nostettavaksi valtiopäivillä. Yleisiä asioita ajatellessaan hän pian unhoitti omat yksityiset murheensa.

»Viljatulli», hän kirjoitti muun muassa, »kieltämättä hyödyttäisi rikkaita, erinomattainkin varakkaampia tilallisia, tuomareita ja pappia. Mutta rasitukseksi se tulisi olemaan tuolle köyhälle, suurilukuiselle väestölle, joka ei maata omista, jonka oikeuksia ei edustajat ole valtiopäivillä valvomassa. Työntekijän, päiväläisen niukka leipä tulisi sen kautta vieläkin niukemmaksi. Elkäämme lisätkö heille kuormaa, sillä se on jo ilmankin liian raskas.»

»Oikeutta meidän tulee ennen kaikkia noudattaa yhteiskunnallisissa pyrinnoissämme. Siinä ensimmäinen ehto terveille, kansalliselle kehityksellemme. Ja siinä ainoa keino, jonka kautta voimme välttää noita vaarallisia levottomuuksia, jotka nykyään suurissa kulttuurimaissa yhteiskunnallisia perustuksia, ravistelevat.»

»Vähäosaisten kansalaistemme tilaa meidän tulee kohottaa ja parantaa, niiden etua ennen kaikkea vaarinottaa...»

»John, katso tänne, minä olen valmis nyt!»

Alma seisoi ovella hymyilevänä ja loistavana valkoisessa, kullan ja hopeanhohtavassa harsopuvussa.

»No, mitä sanot? Huikaiseeko silmiäsi?»

»Kaunis olet. Erinomaisen kaunis!» sanoi John.

Mutta ääni oli soinnuton, sillä hänelle samassa lensi mieleen, kuinka paljon tuo puku, josta oli vaan yhden illan ilo, lieneekään Almalle maksanut. Äskeinen rauhattomuus hänet valtasi jälleen. Kaikki sekavat raha-asiat laskeutuivat kuin taakkana hänen hartioilleen.

»Ja sinä vaan yhä kirjoittelet? Milloinka siitä saat kylläsi?»

»Kun en jaksa enää.»

»Minunpa jo lienee aika lähteä», sanoi Alma, koettaen saada hansikkaan viimeisiä nappia kiinni. »Autapas, John, tuo on niin vaikea.»

John teki niinkuin hän pyysi ja saattoi häntä sitten etehiseen.

»Jalanko menet?» hän kysyi.

»Ei, hevosella. Isvosikka odottaa pihassa.»

»Kuinka? Ohkasan sadenutun vaan otat päällesi? Näin kylmällä. Mitä ajattelet?»

»Tällä välin en ennätä jäähtyäkään.»

»Mutta voisithan yhtähyvin panna lämpöisemmän?»

»Joka painaisi pukuni ihan ruttuun. Kiitos paljon! ja hyvästi nyt, John!»

Hän aikoi ensin antaa vaan hansikkaisen kätensä, mutta sitten, ikäänkuin olis joku äkkinäinen mielenmuutos tapahtunut, kietoi hän molemmat käsivartensa Johnin kaulaan ja suuteli häntä.

»Hyvästi!»

»Hyvästi! Elä kylmety!»

Alma juoksi jo portaita alas ja John palasi kamariinsa.

Tuo epäselvä, puoleksi katuvainen tunne, joka etehisessä niin äkkiarvaamatta Alman valtasi, katosi pian naamiaisten hurjamaisessa ilossa. »Yö» seurasi »päivää» kuin varjo ja sanoja lausuttiin naamarien takaa, joita ei muulloin milloinkaan.

He tanssivat yhdessä ja tanssin jälkeen he joivat champagnea. Alma oli kuin huumeessa. Hän tuskin uskalsi ajatellakaan, mitä kaikkea Nymark oli hänelle kuiskaellut; ajatteli kuitenkin ja tukehdutti soimaavan äänen povessaan sillä, että tämä oli paljasta leikkiä. Eikä tarvinnut Nymarkin tietää, että hän oli kuullut mitään, vaikka tosin sanaakaan ei ollut häneltä hukkaan mennyt. Ooh, hän ymmärsi vallan hyvin nuo katkonaisetkin lauseet, nuo tukahdutetut huokaukset, värähtelemiset, kaikki. Poskien hohde olisi kyllä sen ilmoittanut, mutta poskia naamari peitti...

Ja taas he tanssivat, ja taas he joivat champagnea. Musiikki soi. Iloa oli ympärillä.

Alma toivoi, ettei tämä yö loppuisi milloinkaan.

Mutta siellä istui seinämällä joukko naisia, jotka vuoron kuiskailivat keskenään, vuoron katsoivat heihin. Ja nuo silmäykset olivat niin kummallisia, että ne vihdoinkin herättivät Alman huomiota. Ei hän heti käsittänyt niiden merkitystä, vaan kääntyi Nymarkiin.

»Miksi nuo niin lakkaamatta meitä tarkastavat?»

»Heidän varmaan käy kateeksi, kun näkevät onnellisia ihmisiä.»

»Sitten he aina välillä kuiskuttelevat toisilleen.»

»Laittelevat juttuja, tietysti. Juuri noiden tuommoisten tapa.»

Nymark nauroi ivallisesti; mutta hetken päästä hän jätti Alman toisten seuraan ja läksi herrojen puolelle, sillä hän aavisti jo pahaa.

Outoja naamaria kokoontui Alman ympärille. Muutamat sanoivat kohteliaisuuksia, mutta toiset laskivat jotenkin julkeata pilkkaa, ja se alkoi häntä harmittaa.

»Sinä vaan yötä lämmität, kaunis päivä, siksi että se sinut valtaa», sanoi eräs.

»Ellei jo liene vallannut», lisäsi toinen.

»Hän tekee kuin siskonsa. Kaikki päivät vajoovat yön helmaan.»

»Ja pimenevät.»

Alma läksi suuttuneena heidän luotaan toiseen huoneeseen. Siellä istui rouva Leistén sohvalla.

»Pois minä jo otan naamarin, kun ihmiset ovat niin ilkeitä», hän sanoi paljastaen kasvonsa. »Vasten silmiä eivät toki uskalla sanoa tyhmyksiään.»

Lähellä istui muutamia rouvia, jotka katsoivat häneen oudosti, ikäänkuin jonkun ajatuksen takaa ja siirtyivät äänettöminä muuanne.

»Minuako ne pakenivat?»

Hän loi kysyvät silmänsä rouva Leisténiin, jonka kasvot osoittivat, että hän jotakin tiesi, vaikkei tahtonut mitään sanoa.

Almalle pysähtyi veri poveen.

»Mitä tämä merkitsee? Puhu, Emma kulta!»

»Kai sen jo itsekin arvaat.»

»En mitään minä arvaa. En mitään.»

»Ooh, arvaat kyllä. Näenhän sen.»

»Onko mahdollista? He—?»

»Niin, te olette olleet varomattomia.»

»Varomattomia?»

»Leistén on juuri aikonut sanoa siitä Nymarkille. Hän ei ehkä tiedä, kuinka paljon teistä jo puhutaan.»

Alma istui kuin tuomittu. Hän oli pakahtua.

»Minä olen aina sinua puolustanut. Äsken juuri viimeksi. Ja Leistén on ollut oikein vihainen. Hän kun pitää sinusta niin paljon. Menetkö jo pois?»

»Menen. Minä en saata enää olla täällä.»

»Ethän minuun suuttunut, siitä että sanoin? Olihan se oma syysi, kun rupesit kyselemään.»

»Ei, kuinka voisin sinulle olla suuttunut.»

Alma tuskin tiesi, mitä puhui. Hän otti kiireelliset jäähyväiset ja läksi yksin ulos kolkkaan yöhön.

VII.

Oli kylmä ilma; maa ratisi hänen keveiden askeleinsa alla. Ja pitkällä viistävä helmat aaltoilivat kauvas hänen jälkeensä kuivalle kadulle. Kiviin tarttui sinne tänne joku hopeakoriste ja kiilteli niin kirkkaasti harmaassa ympäristössään, että houkutteli toisena päivänä monen kulkijan silmät hetkeksi itseensä kiintymään, siksi kuin viimein lapsetkin älyivät, ottivat riemulla käteensä ja näyttelivät toisilleen.

John vaan puoleksi heräsi, kun Alma makuuhuoneessa riisui päältään.

»Joko sinä tulit?» kysyi hän, silmiään raoittaen.

»Jo.»

»Oliko hauskaa?»

»Ei.»

John ei vastausta kuullut, hän oli vaipunut uneen jälleen. Niin rauhallisesti ja raskaasti hän makasi kuin tukki.

Alma ei vielä asettunutkaan tilalleen, vaikka oli riisuuntunut. Puolialastomana hän meni takaisin pimeään saliin, käveli ensin edestakaisin lattialla ja heittäytyi voihkaen sohvalle pitkäkseen. Kyyneleet eivät hänen ahdistustaan lieventäneet, rintaa kalvoi, kurkkua tukehdutti ja veri hakkasi joka suonessa kuin vasaralla.

Nyt hän ymmärsi nuo katseet. Ymmärsi, että niissä oli ylenkatsetta ja tuomiota. Ja hänestä tuntui kuin olisi hän syöksetty ulos kaikkien ihmisten yhteydestä.

Eikä hän voinut turvautua Johniin, eikä kertoa hänelle suruaan. Niin ventovieraalta hän näytti siellä vuoteellaan, ettei hän saattanut mennä edes lähellekään, omaan sänkyynsä. Mahdotonta se oli. Lamppu oli jäänyt palamaan, hän kävi sen sammuttamassa, otti saarlin ympärilleen ja tuli takaisin sohvalle.

Siinä hän makasi koko yön. Meni aamulla unen hortoon, josta säpsähti äkkiä ja heräsi. Samassa alkoi sydän taaskin lyödä ja vaiva rinnassa nousi uuteen voimaan. Mutta vasta hän hetkisen kuluttua sai itselleen selväksi, minkätähden mieli niin levoton oli.

»Mitä varten sinä täällä makaat?» kysyi John, kun tuli sisään.

Alma ei tullut vastanneeksi.

»Oletkos kipeä?»

»En.»

»Otsasi on aivan hiessä. Kuumako sinusta oli sänkykamarissa?»

»Kuuma.»

Hän painoi päänsä tyynyyn ja toivoi, että John menisi pois kamariinsa. Hän tuntui niin vieraalta, niin ventovieraalta. Ja käsi, joka painoi hänen otsaansa oli oudon kolea. Hän pöyristyi kokoon.

»Ne lämmittävätkin usein illalla myöhään. Siitä se tulee. Mutta mene nyt sentään sänkyysi. Onhan siellä parempi.»

Sen Alma tekikin. Hän sulki ovet ja kyyristyi peitteiden sisään, ikäänkuin kätkeytyäkseen koko maailman näkyvistä pois. Ja nyt hän vasta puhkesi itkuun, niin valtavaan, että ruumis vavahteli. Lakana ja tyyny tulivat kyyneleistä märäksi, hiukset valuivat alas pitkinä suortuvina ja tarttuivat nihkeään otsaan.

Niin kauvan hän itki, että vedet silmistä loppuivat, ja sydänala tuntui vallan tyhjältä. Eikä nytkähdellyt ruumis enää, ei suonetkaan tykkineet: hän makasi hiljaa kuin kuollut, tuskin hengitti.

Mutta varistaa häntä alkoi siellä peitteen sisässä. Hän heitti sen alemmaksi, pyyhki hiukset kasvoiltaan syrjään ja katseli ympärilleen. Katseli huonetta, lamppua pöydällä ja huonekaluja. Ne olivat kaikki samat kuin eilen, ja toissapäivänä, ja sitä ennen. Hän yksin oli vaan muuttunut, tullut aivan toiseksi.

Samat olivat, eikä kuitenkaan samat. Kylmemmiltä ne hänestä näyttivät ja synkemmiltä. Koko ympäristö ikäänkuin vierosi häntä ja ajoi häntä luotaan. Niissä oli jotakin, joka muistutti noista eilisistä silmäyksistä.

Miina toi hänelle kirjelapun.

»Maisteri Nymarkilta», sanoi hän. »Tuoja odottaa vastausta.»

Alma repäisi sen auki.

»Katositte niin äkkiä eilen illalla», hän kirjoitti. »Rouva Leistén sanoi Teidän lähteneen yksin pois ja antoi muutamia viittauksia, jotka saivat minut aavistamaan, että oli joku erinomainen syy Teidän pikaiseen poistumiseenne.

Haluaisin hartaasti teitä tavata...

Tulkaa, rouva Karell, luistelemaan edeltä puolenpäivän tänään. Ilma on ihana ja raikas, jää välkkyy kuin peili. Jos suvaitsette, ilmestyn luoksenne, luistimet mukaan, yhdentoista jälkeen.»

Alma kirjoitti yhden ainoan sanan vastaukseksi:

»Tulkaa!»

Kiireesti hän nousi ylös, puki päälleen ja hautoi kasvojaan kylmällä vedellä.

Hänellä oli toivoa taaskin. Nymark lohduttaisi ja turvaisi häntä kaikkia pahoja ihmisiä vastaan. Nymark ei häntä ylenkatsoisi eikä tuomitsisi, vaan osoittaisi hänelle ystävyyttä ja myötätuntoisuutta. Hänen tähtensä oli hän saanut tätä kärsiä ja senvuoksi hän auttaisi häntä, tukeisi eikä hylkäisi, vaikka hylkäisivät kaikki muut.

Kun Nymark tuli, meni Alma kädet suorana häntä vastaan ja puhkesi uuteen itkuun.

»Mikä teidän on? Rouva Karell, mitä on tapahtunut? Ei, elkää puhuko, minä arvaan kaikki.»

Hän vei Alman nojatuoliin, istui itse lähelle ja otti häntä uudelleen kädestä.

»Rauhoittukaa, Alma, taivaan tähden, rauhoittukaa. Mokomat inhottavat juoruämmät, odottakaa, jahka pääsen heidän kimppuunsa. Eivät ne uskalla toista kertaa teitä loukata. Pyyhkikää pois nuo vedet silmistänne ja lähtekää jälle. Heidän kiusallaankin me nautimme elämästä ja iloitsemme, eikös niin? Viis heistä, panettelijoista, jopa kannatti ruveta suremaan heidän myrkyllisten kieltensä tähden. Katsokaa minuun nyt ja hymyilkää pikkuisen. Noin! Ja nyt lähdemme.»

Alman teki mieli tapansa mukaan ilmoittaa palvelijoille ulosmenostaan ja varoittaa heitä katsomaan kotia sillaikaa. Mutta hän ei kehdannut näyttää itkeneitä silmiään, ja niin hän läksi, sanomatta jäähyväisiääkään lapsille, niinkuin ennen.

Nymark auttoi hänen päällensä mustaa, nahkareunaista samettinuttua. Hänen katseessaan ja koko olennossaan ilmestyi suurimpaa hellyyttä, joka lieventävästi vaikutti Alman särkyneeseen sydämeen.

»Tässä nutussa teitä kaikkien enin ihailen. Tietäisitte, kuinka se teitä kaunistaa.»

Alma hiukkasen hymyili.

»Tahdotte vaan lohduttaa minua tuolla.»

»Ei, oikein totta. Musta sametti korottaa teidän hiviönne hohdetta. Ja muhvi ja talvihattu, sieluni kautta, te olette komea.»

»Mutta sopiiko nyt tuota kaikkea sanoa noin suoraan?»

»Miksei sovi, kun se on totta? Ettekö ymmärrä mistä syystä naiset teitä panettelevat? Kateudesta, ei mistään muusta. Te olette kaunein, komein, viehättävin, kaikki herrat ovat teihin ihastuneita ja sitä he eivät voi teille anteeksi antaa. Oikeastaan teidän pitäisi ylpeillä heidän kiusastaan. Mutta te olette niin herttaisen viaton, aivan kuin lapsi.»

»Olisitte nähneet heidän silmäksiään. Ja kun sitten vielä pakenivat minua, aivan kuin jotain saastaista.»

»Kas niin, nyt rupeatte taas itkemään, siihen sijaan, että heitä täydellisesti ylenkatsoisitte niinkuin minä. Tuommoisia typeriä, ahdasmielisiä olentoja, kuin he ovat. Mokomat parjaajat. He eivät ansaitse teiltä pienintä huomiotakaan, saatikka sitten, että vielä pahoitatte mielenne heidän tähtensä.»

»Mutta jos tosiaankin olen tehnyt väärin. Tarkoitin, että...»

»Niin, nyt heräävät taas nuo vanhat ennakkoluulot. Arvasin sen juuri, että nehän teitä ovat pahimmasti vaivanneetkin. Ja niin hyvällä alulla kun olitte niistä vapautumaan, että minä jo toivoin teidät voittaneeni. Eikä tarvinnut muuta kuin että muutamat juoruttelijat teihin katsoivat, niin olitte kohta valmis lankeemaan takaisin. Ettekö huomaa itsekin, kuinka heikko vielä olette?»

»Heikko olen, täytyy se tunnustaa.»

He olivat tulleet jälle; Nymark sito luistimet hänen jalkaansa. Sitten he käsi kädessä vilisivät kaljua jäätä selälle päin.

Aurinko paistoi, jää välkkyi, ilma oli raikas. Metsät niemillä ja saarilla muodostivat tummia reunustoja sinne tänne.

Mutta he pyrkivät kauemmaksi vapaammalle jälle, jossa näköala kaikkian avarimmalle ulottui.

»Vieläkö luistelemme eteenpäin, vai käännyimmekö jo takaisin?» kysyi Nymark.

»Ei takaisin, eteenpäin vaan, pois kaupungista, niin kauvas kuin mahdollista.»

»Mutta te väsytte.»

»En vähääkään. Kun vaan pääsisimme niin etäälle, ettei kaupunkia näkyisi.»

»Käännymme tuon niemen toiselle puolen, Vihtakantaan päin, silloin emme siitä enää tiedä mitään.

Niemen takana he kuitenkin menivät rannalle lepäämään. Alma katseli ympärilleen.

»Täällä on hauska», hän sanoi, »ei muuta kuin luontoa niin pitkälle kuin silmä kantaa. Voisi unohtaa, että ihmisiä maailmassa onkaan.»

»Jäämmekö tänne koko päiväksi? Vihtakannan mökissä saamme ruokaa ja kahvia. Jahtimatkoilla olemme siellä usein syöneet.»

Almalle muistui koti mieleen ja pieni epäily tahtoi häntä pidättää. Mutta täällä tuntui niin kevyeltä ja vapaalta, ei hän voinut ajatella vielä palaamista.

»Jäädään», hän sanoi, »ollaan iltaan saakka!»

Nälkä heillä oli ja Almaa väsytti, kun he Vihtakantaan pääsivät. Nymark puhutteli talonväkeä. Heille annettiin erityinen kamari, johon ovi vei suoraan porstuasta. Valkoinen liina pantiin pöydälle ja talon pulska, verevä tytär kantoi ruokia heidän eteensä. Kumman suuria palasia leipää, kalaa ja lihaa. Voita niin, että varmaan olisi kymmenelle hengelle riittänyt. Lopuksi kuumia perunoita ja nuorta maitoa.

Nuo suuret ja paksut palaset Almaa huvittivat. Hän väitti ettei hän osaisi niitä syödä. Nymark otti terävän puukkonsa ja leikkasi hänelle ohkaisia sirpaleita sekä leipää että lihaa. Suolakalaksi heillä oli suurta lahnaa ja se niin suolaista että kirveli suussa. He nauroivat sille molemmat, söivät ja puhaltelivat.

Kahvin juotua he menivät tupaan. Siellä oli koko parvi pieniä lapsia, joiden kanssa Alma heti meni tekemään tuttavuutta. Nymark jäi puhuttelemaan emäntää, joka askaroitsi takan luona. Lasten kanssa leikkiessään sattui Alma kuulemaan, kuinka emäntä muut puheet keskeyttäen sanoi Nymarkille:

»Mutta onpa sillä maisterilla kaunis rouva. Hyvä ihme tokkii. Jo me täällä sanoimme, ettei varmaan koko kaupungissa ole toista niin ihanaa.»

»Ei hän ole minun rouvani», vastasi Nymark matalalla äänellä.

Alma oli punastunut hiusrajaa myöten ja kumartunut alas sanomaan jotain likimmäiselle lapselle. Mutta tarkasti hän nyt seurasi jatkoa.

»Eikö ole? Morsian sitten. Niin, olisi tuo pitänyt arvatakin.»

»Mistä?» kysäsi Nymark naurahtaen.

»Onhan niitä merkkiä.»

»Kas vaan. Saanko kysyä, minkälaisia merkkiä?»

»Oikeinko se pitää sanoa?»

»Tietysti.»

»Silmänluonnistanne tuon jo näkee. Ei nainut mies milloinkaan noin lempeästi rouvaansa katso.»

»Entä kun erehdytte kumminkin. Hän ei ole edes morsiamenikaan.»

»Eikö?» Emäntä katseli epäillen ensin Almaa, sitten Nymarkia.

»Hm», myhähti hän, »ellei vielä ole, niin siksi pian tulee. Sanokaa minua valehtelijaksi.»

Nymark nauroi ja meni Alman luokse, joka yhä puheli lasten kanssa. Hän oli punainen eikä luonut vahingossakaan silmiään ylös Nymarkiin päin.

Nymark katseli häntä ja kieritteli huulipartaansa. Hän ymmärsi, että Alma oli kuullut heidän keskustelunsa ja vaarinotti häntä senvuoksi tarkemmin.

Alma taas tunsu, että Nymark häntä katseli, punastui vielä enemmän ja kumartui alemmaksi. Hän ei keksinyt enää mitään sanottavaa lapsille, vaan silitteli toisella kädellään erään valkotukkaisen päätä, toiseen hän nojasi ohaustaan.

Nymark istui penkille ja alkoi kysellä lasten nimiä. Mutta silloin siirtyi Alma syrjään ja kääntyi eräesen vanhaan ukkoon, joka pöydän päässä kutoi verkkoa. Hän näytti minkälaisia verkonsolmuja

naiset tekevät pöytäliinoja kutoessaan, mutta ne ukon mielestä olivat paljon konstikkaampia ja hitaampia. Ukko häpesi rumuuttaan ja karkeuttaan Alman rinnalla ja väistyi pyhällä kunnioituksella hänestä hiukan kauemmaksi. Hymysuin hän sieltä sitten katseli, kuinka sukkelasti nuo hienot, valkoiset sormet liikkuvat hänen harmaassa verkossaan.

Koko ajan oli Almalla kuitenkin jotain epäselvää, muodotonta mielessä. Emännän äskeiset sanat soivat yhtämittaa hänen korvissaan. Hänen hermonsa värisivät, poskia kuumotti ja povi kohoili. Hän vältti Nymarkia, mutta seurasi häntä sitä kiihkeämmin sielullaan lakkaamatta.

Kello kävi kuudetta, oli aika lähteä. Alma nousi ja sanoi kädestä jäähyväiset talonväelle.

Ovella hän vielä pysähtyi ja katsoi taakseen. Tupa oli lämmin ja kodikas; ihmiset ystävällisiä. Hän oli viihtynyt siellä hyvin, ja kuitenkin koko ajan odottanut paluumatkaa, jolloin he taas kahden lähtisivät ulos yksinäisyyteen.

»Hyvästi, hyvästi», kuului vielä kerran kaikkien huuilta.

Sitten hän sulki oven ja astui Nymarkin rinnalla talon nurkkien ja seinien pimennoksista alas jälle. Nymark sitoi rannalla luistimet hänen jalkaansa ja tarjosi hänelle kätensä niinkuin ennen. Outo ei mitään tavatonta olisi huomannut ja kuitenkin oli jokainen liike, pieninkin kosketus täynnä maneetillista voimaa. Almaa hirvitti, peloitti ja hurmasi samalla.

Kuu paistoi kirkkaasti, ja taivaan kumu yleni tavallista korkeammalle. Jää kimalteli hymyilevänä ja leikkisänä heidän edessään, ympärillä houkutteli lumeton metsä luokseen salaperäisillä, hiljaisilla siimeksillä. Korkeat petäjät seisoivat mykkinä pitkin rantoja. Jäällä helakkata hopeavaloa, syrjillä, edessä ja joka haaralla etäämpänä mustia, äänettämiä varjoja.

He luistelivat käsi kädessä mitään virkkamatta. Silloin tällöin kuiskasi Nymark jonkun sanan, johon Alma ei vastannut, jos hän vaan suinkin saattoi sitä välttää.

Mutta kun he olivat tulleet sen niemen kohdalle, jossa tulomatalla lepäsivät, veti Nymark häntä mukanaan rantaa kohden.

»Sinnekö?» kysyi Alma arasti.

»Vähäksi aikaa. Tässä on juuri puoli matkaa.»

Alma istui kivelle; Nymark heittäytyi kuivalle kanervikolle hänen jalkainsa juureen, niin likelle, että nojasi osaksi hänen helmoilleen, jotka hän sillä tavoin veti syrjään jalkojen päältä. Alma ei uskaltanut liikata eikä ääntää, mutta hänen povensa nousi ja laski, päätä huumasi.

Nymark kohotti itseään ylemmäksi ja tuli senkautta vielä lähemmälle; Alma tunsu kasvoillaan hänen henkäyksensä ja käänsi päätään toisaanne. Hänen sydämensä löi rajusti, jäsenet kävivät kummallisen raukeiksi. Ei hänellä ollut tahtoa eikä ajatusta, mutta vaistomaisesti hän kumminkin pyrki nousemaan, pyrki sittenkin, vaikka outo ruumiin ja sielun sekasorto hänet lamasi ja pelottavan voimakas tunne pidätteli. Silloin hän tunsu väkevän käsivarren ympärillään ja sykkivän rinnan vasten aaltoilevaa poveaan. Peljästyneenä hän vavahti, ponnisti voimiaan vielä kerran ja huudahti. Ääni tukehtui, sillä toiset huulet musersivat hänen huuliaan; hän ummisti silmänsä ja putosi hervottomana alas.

Hetki oli kulunut. Alma nousi kanervikosta istualleen; silmät harhailivat peljästyneinä ympäri. Maa oli kylmä, metsä pimeä; puut seisoivat vakavina ja liikkumattomina. Ei risahdusta eikä ääntä. Mutta ylhäällä kumotti kuu niinkuin ennen ja tähdet tuikkivat. Alman katse ei niihin kiintynyt. Hän kätki kasvonsa käsiin ja painoi otsan polviin.

Nymark syytti loitompana papyrossia, ja laskeutui sitten kivelle korjaamaan luistinta jalkaansa. Siitä oli remmi katkennut. Kun hän oli saanut sen laitetuksi, kääntyi hän Almaan, joka yhä istui samassa asennossa.

»Joko lähdemme?»

Hänen äänensä oli levollinen ja tyyni; Alma kuitenkin pöyristyi kokoon sitä kuullessaan, oihkaili, heittäytyi suulleen maahan ja repi kanervikkoa molemmin käsin. Varvut leikkasivat hänen sormiaan, mutta sitä hän ei tuntenut.

»Alma, elä ole lapselinen.»

Nymark seiso i hänen vieressään ja koetti nostaa häntä ylös.

»Kuule minua, tuo on turhaa. Ei yksikään silmä ole meitä nähnyt, ei kukaan tiedä, minä vannon ettei

se kuolemahetkelläkään tule huuliltani. Alma, armas, tottele minua.»

Hän sai hänet vihdoin ylös ja pudisteli sammalia hänen nutustaan.

»Rauhoitu nyt, ole reipas!»

Hän hiveli hiljaa hänen olkapäätään.

»Luota minuun, eläkä kadehdi luonnon riemuhetkeä.»

Alma vastasi valittavalla huokauksella.

»Mikä lapsi sinä olet. Tosiaankin! Ketä sinä pelkää, sano? Metsä kyllä vaikenee, tähdet ovat kaukana ja kuu, ei nekään mitään kerro.»

Nymark tahtoi auttaa häntä, mutta Alma kätki molemmat kätensä muhviin.

He olivat tulleet likelle kaupunkia, kun remmi taas laukesi Nymarkin luistimesta ja hänen täytyi kumartua alas sitä korjaamaan.

»Alma, odota hiukan, elä jätä», hän sanoi.

Mutta Alma ei huolinut kuulla, luisteli vaan eteenpäin taakseen katsomatta. Rannassa hän otti luistimet käsivarrelleen ja nousi ylös sitä puolta katua, jossa varjo oli. Hiipien hän kulki liki seinää kuulumattomin askelin. Pihalla pysähtyi, katseli ikkunoihin ja puristi muhvia rintaansa vasten. Kyökin ovi kävi, hän vetäytyi säikähtyen nurkan taakse. Joku laski portaita alas, mutta kääntyi sitten perälle pihaa. Hän nousi varoen toisia, etehiseen vieviä portaita, pysähtyi vähän väliä ja kuunteli. Kaikki oli hiljaa; hän koetteli ovea, se aukeni. Lamppu paloi katossa, vaatteet riippuivat seinillä, ei mitään outoa eikä tavatonta.

Hän ripusti nuttunsa ylös, laski hatun ja muhvin pöydälle. Astui saliin, mutta jäi seisomaan kuin naulattu kynnyksen toiselle puolen.

John oli hänen edessään, korkeana ja vakavana. Alman sammuva katse etsi maata.

»Joko tiedät, että Arvi on kipeänä?» kysyi John. »Hän tuli kesken kotiin koulusta edeltäpuolen ja makaa kovassa kuumeessa. Lääkäri pelkää tulirokkoa.»

VIII.

Arvi hengitti huohottaen ja ruumis poltti. Epäselviä sanoja hän höpisi; silmät pyörivät veristävinä kuopissaan.

Alma oli vaipunut pallille hänen jalkojensa viereen, niin alas että meni melkein läjään. Miina tarjosi hänelle teetä, mutta hän pudisti epävästi päätään.

Kun John tuli sisään, painoi hän kasvonsa Arvin vuoteesen. John seiso hetken siinä lähellä, katseli Arvia ja koetteli hänen otsaansa.

»Ehkä hän sentään paranee, toivotaan kmminkin.»

Hän katsoi Almaan.

»Taisit peljästyä kovin?»

Ei vastausta. Alma oli samassa asennossa, liikkumattomana, että tuskin hengitti. John laski kätensä hänen olkapäälleen; väristys kävi Alman koko ruumiin läpi, mutta päätään hän ei nostanut eikä asentoaan muuttanut.

»Ei noin, Alma», sanoi hän, »koeta rauhoittua».

Vähän aikaa hän vielä viipyi, ennenkuin läksi huoneesta. Vasta sitten kun ovi oli sulkeutunut hänen jälkeensä, tointui Alma jäähmyksestään. Ylös hän ei noussut, vaan painui vielä alemmaksi, pallilta lattialle yhteen kiemuraan. Sängyn jalkaa väänteli molemmin käsin, väänteli niin, että sormet rutisivat ja puu narisi. Kieli oli jäänyt hampaiden väliin, sen puri hän rikki; kipu siinä tuntui melkein hyvältä ja

sielun veristä tuskaa lieventävältä.

Ei ollut silloin ketään huoneesta; sen hän tiesikin, vaikkei juuri muuta mitään tiennyt.

Arvi oli mennyt unenhortoon; siinä hän äkkiä vavahti ja parkaisi. Alma ryömi polvillaan hänen luokseen pääanalustan kohdalle.

»Mamma», sanoi Arvi, »pähän koskee ja kaulaan.»

Hän huohotti ja katsoi äitiin.

»Mamma, koettelisi otsaa ... kuinka se polttaa.»

Alman kalpeat kasvot tulivat likemmäksi.

»En voi, Arvi», kuului kuiske hänen huuliltaan. »Kätteni ovat likaiset. Mutta elä sano sitä kellenkään.»

Arvi vaikenä hetken, sitten taas:

»Mamma, minä pelkään. Tuo seinä kaatuu.»

»Ei se kaadu, mutta mamman päälle putoo myllynkivi.»

»Mistä?»

»Ylhäältä. Taivaasta. Mutta elä sano sitä kellenkään.»

»En.»

Astuntoa kuului; Alma vetäytyi pallilleen. Lääkäri ja John tulivat sisään.

»Huomenna saamme nähdä», sanoi lääkäri, tarkasteltuaan Arvia.

Sitten hän kääntyi Almaan. »Mutta kuinka on teidän laitanne, rouva Karell?»

He katsoivat toisiinsa, John ja hän.

»Teistä ei ole sairaan hoitajaksi tänä yönä», hän sanoi Alman valtasuonta koetellessaan.

Almalla oli vaan yksi toivo, että he menisivät pois. Sen he pian tekivätkin, ja helpommin hengitti hän taas, jäätyään kahden Arvin kanssa.

Mutta myöhemmällä palasi John takaisin, rohtopullo kädessä. Siitä annettiin hänelle sisään, jonka jälkeen Miina tuli hoitamaan häntä vuoteelle toiseen huoneeseen.

Hän antoi heidän tehdä niinkuin tahtoivat, tyytyväinen kun John vihdoinkin jätti heidät rauhaan menen omalle puolelleen. Miina oli peittänyt hänet sänkyyn, siellä oli hänen lämmin ja hyvä olla. Hän katseli, kuinka Miina toimitteli tehtäviään, ripusti hänen vaatteensa naukaan, sitoi sukat yhteen, väänsi lampun alemmaksi ja toi juomavettä yöpöydälle hänen viereensä. Sittenkin hän vielä hääri edes takaisin huoneessa, vältti kolinaa ja liikkui hiljaa varpailaan. Alma ei enää seurannut hänen askareitaan.

Vuoteen lämpimässä oli hänen hyvä olla. Hermot ja sydän, kaikki suonet ja jänteret asettuivat lepoon. Samoin tunteet ja ajatukset. Pahat muistot hälvenivät, koko elämä liukui kauvas pois. Ikäänkuin toisesta maailmasta katseli hän rauhallisesti puoleksi ummistuneiden silmien läpi himmeästi palavaa lamppua ja muita esineitä, jotka eteen sattuivat. Miina vilahteli aina vieläkin ohitse, ovi aukeni, John sieltä tuli, katsoi häneen, puhui jotain hiljaa Miinalle ja siihen kaikki loppui. Hän ei tiennyt enää mitään.

Lämpimänä, iho nihkeänä hän heräsi myöhään seuraavana päivänä. Ennenkuin vielä täydesti valpastui, nautti hän vuoteensa pehmeystä ja levollisesta mukavuudestaan. Kääntyi hiukan ja oikaisi mielihyvällä ruumistaan suuremmaksi. Hän kohotti päätään ylemmäksi ja ummisti silmänsä, pitkittääkseen vähän aikaa vielä suloista untaan. Mutta veri otti jo suuremman vauhdin ruumista kiertäessään, sydän löi tiuhempaan ja hermot elpyivät. Hänen täytyi aukaista silmiään ja katsoa ympärilleen. Vanha, tuttu huone, tuttuja esineitä kaikki. Ei ollut ketään sisässä, eikä kuulunut viereisistäkään huoneista liikettä. Taas hän ummisti silmänsä.

Mutta äkkiä repäisi hän ne auki jälleen. Hänelle oli tullut eteen autio seutu, kaunis kuutamoinen, välkkyvä jää, pimeä niemeke, petäjät, kanervikko ja—! Kädet nyrkissä hän puristi ohauksiaan.

Se ei voinut olla totta!

Ruumis värisi, suonet paukuttelivat kaulassa, päässä ja joka paikassa. Oliko se kumminkin totta?

Miina tuli sisään. Alman hätääntyneet silmät kiintyivät häneen.

»Jos rouva tulisi katsomaan. Se on ihan kirjavana.»

Alma tuijotti kuulematta, tajuamatta. Tuijotti vaan, kun näki huulien käyvän.

»Herra Jumala, onko rouva kipeä?»

Miina tuli likemmäksi.

»Lähdenkö minä hakemaan rehtoria koululta?»

»Ei, ei!»

»Mutta te olette kipeä?»

»En ole.»

»Jaksattekos nousta katsomaan Arvia? Kyllä siinä taitaa olla rokko.»

Alma vuovasi ylös. Päätä huimasi, jalat horjuivat, mutta ei hän kaatunut kumminkaan.

»Arvissa rokko?»

Hänelle selvisi nyt eilinen ilta lastenkamarissa; Arvi huohottavana ja tulikuumana vuoteella, hän vieressä lattialla ryömyllään.

Alma painoi sormellaan punaista paikkaa Arvin poskessa; se oli vaalennut.

»Tulirokkoa», huokasi hän.

»Ei rouva edes kysy, missä muut lapset ovat», sanoi Miina, jatkaen, kun Alma vaan väsyneesti loi silmänsä häneen:

»Leisténiinhän ne rehtori vei heti kun kuuli tohtorin tulirokkoa pelkäävän. Ja semmoisella kiireellä, etten tahtonut ennättää vaatteita muuttaa. Siinä hölähkä oli. Rehtori sitten meni edellä vanhempien lasten kanssa, minä kannoin Helmiä jäljessä. Ja se oli niin ystävällinen, rouva Leistén, sanoi, ettei ollenkaan tarvihe pelätä, kyllä hän niistä huolen pitää sen aikaa, kun Arvi kipeänä on. Mutta Helmin kun oli vaikea minusta erota, ei rouva usko! Oikein pällähti, raukka, itkemään ja tarttui kaulaan kiinni. Miten hän tulee siellä toimeen. Kun vielä kiellettiin kivenkovaan, etten saa käydä katsomassakaan, veisin muka vaatteissani heille tautia. Kaiken näköisiä. Minä nyt en vaan semmoisia usko. »Ei rutto rupea eikä tauti tartu, ellei se ole Jumalan tahdosta.» Mutta täytyyhän minun tietysti totella, eihän siinä mikä auta.»

Miina järjesteli huonetta puhellessaan eikä odottanut vastausta. Mutta nyt hän tuli pölyriepuineen likellä olevan tuolin kimppuun.

»Rouva on niin oudon näköinen. Kunhan ette vaan sairastuisi tekin. Sitten ollaan hukassa.»

»En minä sairastu.»

»Luistelemassako rouva eilen oli koko päivän? Minä sitä vähän arvelin, kun ei näkynyt luistimia etehisen naulassa, ja rouva Leistén kuului sanovan rehtorille—»

»Mitä hän sanoi?» kysyi Alma äkkiä vavahtaen.

»Että olitte maisterin kanssa menneet siitä ohitse jälle päin. Hän niin kummasteli, ettei rouva silloin vielä ollut kotona ja tahtoi, että rehtorin pitäisi lähteä hakemaan.»

»Mihin aikaan se oli?»

»Tuossa seitsemättä käydessä, koska löi kello kuus juuri siinä, kun Leisténiin menimme.»

»Kuuliko Miina, mitä rehtori vastasi rouva Leisténille?»

»Ei vastannut yhtikäs mitään, mutta levoton hän mahtoi olla, arvaan siitä, ettei hän koko iltana sitten muuta tehnyt, kun käveli salin lattiata edes takaisin.»

»Viekää tuo likavesi jo pois, se haisee pahalle.»

Miina otti luuttuämpärinsä, rievut ja luudan ja läksi.

Kädet ristissä helmoilla katseli Alma Arvia, joka oli unessa. Mutta ajatukset eivät häneenkään kiintyneet, ne olivat kaikki yhtenä ainoana jähmettyneenä pönkkänä hänen päässään.

John ja lääkäri kävivät Arvia katsomassa, koettelivat hänen valtasuuntaan ja kyselivät hänestä yhtä ja toista. Alma vastasi heille selvään, hän tiesi kaikki eikä hämmentynyt milloinkaan. Uskollisesti hän istui vuoteen ääressä päivät ja yöt, antoi rohdot määrätyllä ajalla, ja voiteli pöhöttynyttä kaulaa illoin, aamuin niinkuin lääkäri oli käskenyt. Mutta: mitä ikinä hän teki ja toimitti, tapahtui se ilman sielua, ulkopuolella häntä itseään. Joku muu voima hänen käsiään ja jalkojaan liikutteli, itse hän oli joko hävinnyt taikka eroitettu omasta ruumiistaan. Sen vuoksi hän näki esineet ja ihmiset ympärillään ikäänkuin pitkän matkan päästä ja kaukaa heidän äänensäkin kuului hänen korviinsa. Hän katseli kaikkea aivan kuin panoraamaa, tai jotain ventovierasta näkyä. Joskus hän luuli olevansa unessa ja nipisti ihoaan kynsien väliin päästäkseen hereille; mutta entiselleen kaikki jäi, vaikka hän kivunkin tunki.

Arvi huononi päivä päivältä; lääkäri ei enää antanut toivoa hänen parantumisestaan.

Oli viidennen päivän ilta Arvin sairastumisen jälkeen. John istui vakavana tuolilla pääanalustan kohdalla, Alma niinkuin ennen matalalla pallilla sängyn alipäessä. Kolkko hiljaisuus vallitsi huoneessa. Kuolema teki tuloaan.

Arvin jalat ja kädet olivat kylmät. Henki korisi kurkussa, ruumis nytkähteli. Silmät olivat jäykästi kiinnitetyt kattoon aivan kuin olisi hän sieltä jotakin odottanut.

John oli kalpea ja syvemmäksi uurtui ryppy hänen otsassaan kulmien välillä.

Hän ei puhunut mitään, mutta kasvot vavahtelivat aina väliin ja silmät punoittivat.

Alma katseli häntä nojautuessaan sängyn laitaa vasten. Noin kannattiko surra sitä, että lapsi pääsi pois synnistä ja vaivasta? Parempi kun korjaisi kuolema toisetkin, ennenkuin ehtisivät vajota häpeään. He olivat puhtaita vielä ja viattomia...

Arvi kärsi kovia tuskia nyt. Mutta vähän ajan päästä hän saisi rauhaa, ikuista rauhaa maanpovessa. Sitäkö onnea häneltä isänsä kadehti...

Viimeinen korahdus kuului, sitten hiljeni kaikki. John peitti kädellä silmiään. Alma istui liikkumattomana kuin haamu. Miksei sammunut hänenkin elämänsä samalla...

Valkoinen kirstu hänelle laitettiin ja siihen hohtavan valkoinen tila. Petsien ja myrtytien sisässä hän lepäsi hiljaa ja rauhallisesti, tietämättä mitään maailman myrskyistä ja murheista. Sama hiljaisuus ja rauha ympäristöönkin laskeutui, elämä pysähtyi kuoleman läheisyydessä, katsojat tulivat ja menivät kuulumattomin askelin.

Niin kumisi kolkosti, kun kantta lyötiin kiinni. Tuo suuri, karkea mies, paksuissa sarkavaatteissa, ei arastellut eikä peljännyt häiritessään nukkuneen lepoa.

Kellot soivat. Kirstu oli nostettu ruumisvaunuihin, hevoset odottivat saattoväkeä portilla. Alma oli kaiken aikaa istunut nojatuolissa pöydän luona. Vieraat olivat häntä tervehtineet, sitten hajaantuneet huoneihin ympäri. Jotkut pysähtyivät hänen luokseen, puhellen ja kysellen. Hän vastasi jonkun sanan, miten sattui.

»Ikävää! Niin kaunis lapsi. Ja teidän ainoa poikanne.»

»Meidän ainoa poikamme.»

»Niin äkkiä sitten vielä. Oliko hän viikkoakaan sairaana?»

»Viisi päivää.»

»Viisi päivää vaan! Mahtaa tuntua raskaalta.» Alussa olivat kaikki hiljaisia ja vakavia, erinomattainkin salissa, missä Alma istui. Kasvoissaan ja puheessaan koettivat he osoittaa mahdollisimman suurta myötätuntoisuutta, ja ehdon tahdon he asettivat koko olentonsa sopivaisuuden vaatimuksien mukaan, vaikka olivatkin sen ohessa juuri kuin painon alla.

Mutta tuonnempana ja toisiin huoneihin päästyään he huomaamattansa vapautuivat. Herrat korottivat äänensä, naiset kuiskuttelivat ja kävivät vilkkaiksi, naurahtivatkin joskus vahingossa.

Silloin alkoivat kellot soida, John kumartui sanomaan jotakin Almalle; lähdön aika oli tullut. Juhlallinen hiljaisuus leveni huoneesta toiseen; puheet taukosivat, kaikki nousivat, siirtyäkseen vähitellen oveen päin.

Maa oli jäässä, vaunut tärisivät ja tärisyttivät kirstua, tuon mustan katoksen alla. Mutta hauta oli kuusenhavuilla laitettu pehmeäksi ja kauniiksi. Valkoinen kirstu laskettiin alas vihreäin oksain keskelle. Ihmiset kokoontuivat reunalle sitä katsomaan. Ja pappi luki, heitti multaa kauniin kannen päälle ja luki taas. Alma ei silmiään haudasta nostanut. Hän kuuli äänen, joka luki, ei tajunnut sanoja, kuuli tuulenkin humisevan puissa ja tiesi ihmisiä olevan paljon heidän ympärillään. Mutta miksi ne ryvettivät kirstun tuolla kostealla mullalla?

Luku loppui, pappi nosti kirjaa otsalleen; kaikki painoivat päänsä alas ja peittivät silmiään. Alma ei. Hän tuijotti hautaan yhä, aivan kuin olisi kannen läpi tahtonut nähdä tuttuja kasvoja vielä kerran. Eikä hän huomannut, että ihmiset vähitellen hävisivät haudalta pois. Ainoastaan John, ja muutamia miehiä jäi; ne tarttuivat lapioihin ja alkoivat syytää multaa alas. Niin kovasti viskasivat, että kolahti kirstu joka kerran. Kiviäkin oli mullan seassa, ne jymähtivät, kun pauskattiin kantta kohden. Viimeinen reuna peittyi, ei näkynyt enää kuin multakasa, joka yleni ylenemistään. Alman silmissä se huojui; hän nosti päätään; puut, ristit, miehet huojuivat. Sitten musteni kaikki; hän vajosi maahan ja pyörtyi.

IX.

»Tuota juuri pelkäsinkin, kun hän koko ajan valvoi yhtä mittaa, ei syönyt eikä paikastaan liikkunut. Ihme että hän näinkin kauvan kesti.»

»Otamme hänelle jotain vahvistavaa, ehkä rautaa. Ja iltasilla niitä entisiä. Kyllä se menee ohitse, hiljaisuutta vaan ja rauhaa. Eikö voisi asettaa niin, ettei häntä häirittäisi aamusilla, koska hän silloin saa paremmin unta?»

»Kyllä; minä muutan omaan huoneeseeni, sillä minun kumminkin täytyy nousta varhemmin ylös.»

John ja lääkäri näin keskustelivat, kun Alma tointui omalla vuoteellaan.

»Nyt, rouva Karell», sanoi lääkäri, huomattuaan että Alma aukaisi silmiään, »nyt ette saa moneen päivään nousta vuoteeltanne ollenkaan. Teidän täytyy nukkua ensin kaikki ne unet, jotka ovat jääneet säästöön viime aikoina. Rohtojen avulla, ellei muuten. Ja millä koetamme hankkia ruokahalua myöskin.»

Alma kuunteli; ei lausunut sanaakaan, ei myötä eikä vastaan. He saivat tehdä hänen kanssaan, mitä ikänä tahtoivat. Vuoteella hän oli päivän toisensa jälkeen. Ei puhunut, ei valittanut eikä toivonut mitään, mutta vastasi, kun häneltä jotain kysyttiin. Liikkumattomana hän enimmäkseen makasi; silloin tällöin nytkähteli ruumis, vaan sitä hän tuskin tiesi. Silmät olivat suuremmat kuin ennen, katse väsynyt.

Lääkäri kysyi vihdoinkin eräänä päivänä, eikö häntä haluttaisi nousta ylös. Hän vastasi: »ei». Mutta hän nousi kumminkin, kun lääkäri kehoitti.

Sitten hän istui sohvalle yhtä hiljaisena. John kävi hänen luonaan, milloin toimitaan joutui. Hän puhui siitä, että heillä vielä oli kolme lasta jäljellä, että ne olivat terveitä, vilkkaita ja herttaisia. Niissä heille oli lohdutusta. Ja täytyihän ylipäätään kestää semmoisia suruja ja murheita, joita elämä toi mukanaan itsekullekin, eikä antaa niiden murtaa itseään; ne eivät sillä kumminkaan olleet autetut, onnettomuus tulisi senkautta vaan yhä suuremmaksi.

Alma siihen ei vastannut mitään, eikä hänen hajamielisestä katseestaan huomannut, oliko hän kuunnellut puhetta vai ei. Ristissä olevia käsiään hän puristi kovemmin yhteen, mutta sitä ei John merkille pannut.

Selvästi kuitenkin näkyi, että hän mieluisemmin oleskeli yksikseen ja ikäänkuin vaivaantui niin pian kuin joku huoneeseen tuli. Sentähden koetti Miina pitää lapsiakin loitompana, vei niitä vaan silloin tällöin äitiä katsomaan.

Hän istui samalla paikallaan aina, sohvan toisessa kulmassa. Ei hievahtanut eikä päätään kääntänyt, jos lapset kamarissaan melusivat taikka kyökissä joku astia lyötiin rikki suurella kolinalla.

Mutta kerran kuului ääniä salista, jotka saivat hänet säpsähtämään ja syöksemään ylös. Kun John tuli sisään, seisoi hän molemmin käsin nojaantuneena pöytään ja tuijotti hätäntyneenä oveen.

»Etkö tule sisään? Nymark on siellä, hän kysyy sinua.»

»Minua? Mitä varten?»

Hän vapisi, ääni tukkeutui rintaan. Mutta hän jatkoi, kooten kaikki voimansa:

»Minä en jaksa. Täytyy ruveta kohta levolle. Olen niin heikko.»

»Sinä aivan vapiset. Pyörryttääkö? Anna minun auttaa sinua vuoteelle.»

»Ei, ei, kyllä pääsen itsekin. Mene sinne, ettei hän tule.»

»Tännekö? Sinun huoneesesi? Sitä hän tietysti ei tee.»

»Mene kumminkin, John.»

John nousi ja sulki oven jälkeensä. Mutta Almalle tuli toinen tuska. Hän pelkäsi että Nymark sen ilmoittaisi Johnille, kertoisi kaikki... Hän koetti kuunnella heidän puhettaan, vaan ei saanut mitään selvää, sillä hän värisi niin kovin, ajatukset hämmentyivät ja silmät mustenivat. Hän odotti joka hetki, että John uudelleen ilmestyisi ovelle, ankarasti vaatien häntä tilin tekoon.

Hän sanoi itselleen, ettei se ollut mahdollista; Nymark ei sitä tekisi, ei ainakaan tahallaan. Hullua oli semmoista pelätä.

Mutta yhtä kaikki hän pelkäsi. Jos ikuinen kadotus olisi äkkiä avannut hänen eteensä mustan nielunsa, ei hänen sielunsa olisi niin kauhistunut kuin nyt.

Vielä pyrki hämärä ajatus ottamaan sijaa hänen mielessään.

»Entä sitten, jos ilmoittaakin», se muistutti. »Pahempaa ei voi tulla, kuin tämä on. Antaa kaikki selvitä samalla. Silloin pääsee tuskasta vapaaksi. Parempi jos itse olisit kertonut heti. Avannut koko sydämesi.»

Mutta hän ei kallistanut korvaansa tälle äänelle. Eikä se kauvan puhunutkaan, ennenkuin voittamaton kauhu sen tukehdutti.

Salissa jatkettiin keskustelua tyynesti ja tasaisesti. Sanat kuuluivat selvään, mutta hän ei päässyt käsittämään niiden sisältöä. Pää oli pönkitty ja aivot tympistyneet. Hän odotti kaatuvansa, taikka että järjen viimeinen kipinä olisi sammunut. Mutta se ei sammunut; kaiken sekasorron takana se vielä kyti; eikä hän kaatunut liioin.

Viimein tuolit narahtivat, muutamia sanoja lausuttiin, sitten he poistuivat etehiseen. Ja askeleita kuului saliin takaisin, yhden hengen askeleita. Hän oli mennyt!

»Vielähän seisot siinä?» sanoi John palatessaan taas hänen luokseen.

Alma hymyili hourupäisen hymyä.

»Tule vuoteelle, tänne. Sinä et voi hyvin nyt», sanoi John.

Alma heittäytyi pitkäkseen, niinkuin hän tahtoi. John tarkasteli hänen kasvojaan levottomasti ja antoi hänelle noita rauhoittavia rohtoja.

»Kuinka minä uskallan lähteä valtiopäiville, ellet sinä parane?» huokasi John enemmän niinkuin itseksensä.

»Kyllä minä paranen, John, huomenna, saat nähdä, olen jo ihan terve. Milloinka sinä lähdet?»

»Kahden viikon päästä.»

»Aamulla rupean kohta katselemaan vaatteitasi kuntoon. Nytkin siihen jo pystyisin, ellet olisi antanut unirohtoja.»

»Eihän niillä kiirettä. Nuku vaan rauhassa, jos unta saat.»

Hän läksi pois ja Alma jäi rauhoittuneena vuoteelleen. Vielä ei John tiennyt mitään. Kahden viikon päästä hän lähtisi valtiopäiville, sillä välin ehkä Nymark unohtaisi, ja kaikki jäisi ijäksi salaan. Hän sovittaisi rikoksensa, tekisi työtä kuin orja, ei kävisi enää milloinkaan ulkona, ei näyttäytyisi missään, vaan eroisi maailmasta, palvelisi Johnia ja kotia, niin, hän olisi valmis kantamaan kuinka raskasta kuormaa hyvänsä tästä lähtein. Eikä hän nurkuisi, vaikka tallaisivat hänet jalkain alle, vaikka John olisi välinpitämätön ja kova häntä kohtaan, unohtaisi hänet eikä kirjoittaisi. Kaikkeen hän tyytyisi, kaikkea

hän kärsivällisesti kantaisi elämänsä loppuun saakka...

Lääkäri ihastui seuraavana päivänä, nähdessään hänet täydessä työssä ompelijattaren kanssa, koko kasa paitoja, sukkiä ja muita vaatteita ympärillään.

»Jumalan kiitos», hän sanoi, »että olette päässyt tuosta haluttomuudestanne. Nyt ei meillä enää ole hätää. John saa huolettomasti lähteä puoleksi vuodeksi Helsinkiin, me täällä sill'aikaa reipastumme ja keräämme voimia.»

Alma neuvoi niin uutterasti, että kädet vapisivat. Hän laitteli ylenpalttisen paljon Johnille vaatteita kuntoon matkaa varten. Mitä ei kotona ennättänyt, sen lähetti ulos tehtäväksi. Itse hän istui aamusta iltaan ja myöhään yöhön eikä huomannut, että hän kiihkeydellään rasitti sekä ompelijaa että Miinaa, joka myöskin sai käsityötä lastenkamariin. Välistä kun pimeitä ajatuksia sittenkin tahtoi tunkeutua mieleen, hän alkoi puhella ompelijan kanssa, mistä milloinkin sattui, joutavanpäiväisistä asioista useimmiten, joista hän ei oikeastaan välittänyt edes sen vertaa, että huoli ajatella mitä itse sanoi, tai kuunnella mitä toinen vastasi. Ompelija katsoi häneen kummastellen ja mietti itsekseen, ettei rouvan laita kuuna päivänä ollut oikea. Mutta hän ei virkkanut siitä mitään kenellekään, odotti vaan, milloin muut sen huomaisivat.

Toinenkin omituisuus pisti ompelijan silmiin. Joka kerta kun etehisen kelloa soitettiin, sävähti Alma kuin ukkosen lyömänä, pudotti työn käsistään ja kuunteli; jos sitten Miina tai hän yrittivät lähteä avaamaan, kielsi hän hätäntyneenä:

»Ei saa laskea, ei saa laskea, elkää, elkää avatko.»

»Mutta siellä ehkä joku kysyy rehtoria. Eikö pitäisi sanoa, ettei hän ole kotona.

»Niin, niin, ettei hän ole kotona, eikä tulekaan kotiin ja että minä olen kipeänä, vuoteen omana, enkä ota vastaan ketään.»

Kun John sattui kotosalle, meni hän tavallisesti itse avaamaan ja silloin juoksi Alma ovenraosta kurkistamaan, ken siellä oli. Palatessaan hän piti sydämestään kiinni ja kuiskasi: Jumalan kiitos, se oli vaan se tai se.

Vielä pani ompelija merkille, ettei hän milloinkaan surulla eikä kaipauksella puhunut miehensä lähdestä eikä liioin välittänyt siitä, että koko kevättalveksi jäisi yksikseen.

»Eikö rouvalle tule ikävä, kun niin pitkäksi aikaa täytyy erota rehtorista?» hän kerran kysyi.

»Ei ollenkaan», vastasi Alma. »Minusta jos riippuisi, tahtoisin ennemmin asua aivan yksinäni, kaukana korvessa, ettei kukaan koskaan löytäisi.»

»Mutta siellähän pedot teidät söisivät.»

»Entä sitten! Kunpa söisivät!»

»Toivoisiko rouva kuolevansa?»

»Toivoisin.»

»Hyvänen aika, ihanko totta? Vaikka tällä hetkellä?»

»Vaikka tällä hetkellä.»

»Ettekö pelkäisi vähääkään?»

»Mitä?»

»Niin, että mihinkä sitten joutuisitte.»

Alma katsoi häneen; ei vastannut mitään, mutta vaipui ajatuksiin.

Sitten John läksi. Viimeisinä päivinä oli hän yhtämittaa tarkastanut Almaa. Mutta tämä sen huomasi ja teeskenteli silloin aina iloa. Lääkärillekin hän vakuutti voivansa hyvin, eikä mitään vaivaa tuntevansa.

Mutta kun hän oli jäänyt yksin, kaikui hänelle usein korviin tuo ompelijan kysymys: »niin, että mihinkä sitten joutuisitte?»

Eräänä yönä hän näki kummallisen unen. Hän oli kuolleiden valtakunnassa; pimeätä ympärillä ja

kauhistusta; koko ilma oli täynnä huokauksia ja tuskaa ääretöntä, loppumatonta. Mitä kauvemaksi hän kulki, sitä suurempi oli henkien ahdistus. Vaikeroimiset kävivät yhä selvemmiksi, ne kuuluivat joka haaralta ja erinomattainkin siitä ahjosta, johon hänen oli mentävä.

Sinisiä liekkiä, käärmeitä ja sieluja, jotka kiemuroivat niiden keskellä.

»Avioliiton rikkojain ahjo.» Tulikirjaimilla nuo sanat olivat piirretyt.

Hän syöksyi sinne, kuuli parkuntaa ympärillään ja huusi itsekin. Huusi niin, että siihen heräsi. Valveillakin ollessaan hän vielä huusi hetken aikaa, ennenkuin selvisi ymmärtämään, ettei se ollut kuin unta vaan.

Kylmä hiki vuoti hänen otsaltaan ja kuitenkin häntä palelsi. Oli pimeää ja hiljaista. Uni kammoitti häntä vieläkin. Hän sieppasi peitteen ympärilleen ja meni kyökkiin.

Maijaliisa nukkui niin raskaasti, ettei tahtonut herätä, vaikka hän ravisteli. Viimein hän aukaisi silmänsä ja kavahti samassa istumaan.

»Jesus siunatkoon, mikä rouvaa vaivaa?»

»Näin paha unta, enkä hirviä olla enää yksin. Tulisitteko sinne sohvalle, Maijaliisa, loppuyöksi?»

»Kyllä.»

Hän otti tyydynsä ja peitteensä. Alma sytytti yölampun ja asetti sen nurkkapöydälle toisella puolen huonetta.

Sitten painui hän jälleen vuoteelle.

»Minkälaista unta rouva näki?» kysyi Maijaliisa sohvalta.

»En minä hirviä sitä kertoa.»

»Niinkö oli kamalaa? Rouva ei vissiinkään muistanut siunata maata ruvetessaan. Minulta kun vaan unehtuu, niin on varma, ettei sinä yönä ole oikeata unta.»

»Minulta se on jäänyt viime aikoina.»

»Hyvä Jumala, eikö rouva enää rukoile milloinkaan.»

»En.»

»Mutta sehän on paha.»

»Rukoilkaa te, Maijaliisa, minun puolestani.»

»Kyllä minä rukoilen.»

Molemmat olivat vähän aikaa äänettämiä. Maijaliisan hengitys muuttui raskaaksi ja tasaiseksi. Mutta Alman silmät olivat auki yhä.

»Maijaliisa, joko te nukutte?»

»Mitä rouva tahtoo?» kuului sohvalta sumea ääni.

»Minua vaan niin peloittaa.»

»Niin kun ette siunaa. Siitä se vaan tulee.»

»Enhän uskalla. Jumala minua vihaa.»

»Jumala ei vihaa ketään, vaan armahtaa kaikkia ja antaa synnit anteeksi, kun ihminen katuu.»

»Olen minä katunut, niin kauheasti katunut. Mutta ei se auta.»

Maijaliisa ei osannut sanoa siihen paljon mitään; hän oli aikonut rukoilla ja pannut kätensä rinnalle ristiin. Mutta uni vei vallan, ennenkuin hän pääsi keskiväliin »Isä meidän» rukousta ja silmät painuivat väkisen kiinni.

»Maijaliisa», kuului taaskin rouvan ääni sängystä, »ettekö jaksaa valvoa vähän aikaa».

»Kyllä»; hän nousi istumaan ja hieroi silmiään. »Ihmettä, kuinka pitää nukuttaa.»

»Minua kutsutaan tuomiolle.»

»Herra Jumala!»

»Tulkaa likemmäksi. Pitäkää minusta kiinni!»

»Rouva kulta. Mikä teitä vaivaa?»

»En minä tiennyt niin käyvän. Se tuli niin äkkiä. Heräsin vasta sitten, kun rikos oli tapahtunut.»

»Mikä rikos?»

»Ja silloin se oli myöhäistä. Jos verta olisin itkenyt, en mitään voinut muuttaa. Tehty on tehty.»

»Mistä rouva puhuu?»

»Syvyyden partaalla kun kävelee silmät ummessa, niin syöksee alas, ennenkuin aavistaakaan. Eikä pelasta kukaan. Eikä auta. Tehty on tehty.»

»Nyt ollaan hukassa. Hän hourii.»

Maijaliisa juoksi herättämään Miinaa.

»Anna rohtoja», sanoi Miina. »Niistä sille aina tulee lepoa.»

»En minä osaa, enkä tiedä. Tule sinä.»

Miina tuskitteli ja torui, mutta tuli kuitenkin.

»Tehty on tehty», valitteli Alma vieläkin väännellen ja voihaen sängyssään.

Hän taukosi vaan senverran, että otti rohtoja, joita Miina lusikalla kaatoi hänen suuhunsa.

»Enemmän, enemmän!» hän sanoi, vaikka Miina oli pannut lusikkaan tavallisen määrän.

»Tohtineeko näitä antaa muuta kuin mikä on sanottu.»

Hän katsoi Maijaliisaan.

»Enemmän, enemmän», inttäili Alma itsepäisesti.

»Anna pois, ei tuo niin vaarallista liene», kehoitti Maijaliisa.

Miina teki niin.

»Olkaa hiljaa, se on pidettävä salassa, ettei John saa tietää. Olkaa hiljaa.»

»Herra ihme. Oisko rehtori siitä vihainen?»

»Elä puhu niin kovasti. Sitä ei tiedä muut kuin metsä ja kanerva ja kivet.»

»Hän hourii», kuiskasi Maijaliisa.

»Maan päällä ei kukaan tiedä, mutta kuolemassa kaikki tulee ilmi.

Kaikki, kaikki.»

»Sillä varmaan on jotain tuntonsa päällä», sanoi Miina.

»Hyi; jää sinäkin tänne. Minä en hirviä enää olla yksin.»

Mutta Alma jo tyyntyi; lääkkeet tekivät vaikutuksensa. Hiljaa hän makasi, pää liikkumattomana valkoisella tyynyllä. Posket olivat kalpeat ja katse sumea.

Miina ja Maijaliisa odottivat, että hänen silmänsä menisivät umpeen. Mutta sitä ne eivät tehneet; tuijottivat vaan yhteen kohti selkiseljällään. Ja sitten ne äkkiä taas kirkastuivat. Samalla hän kavahti ylös ja vuovasi kädet harallaan sinnepäin, jonne katsekin oli jännitetty.

»Mihinkä rouva menee?» kysyi Maijaliisa, joka sattui olemaan lähempänä, ja sieppasi hänestä kiinni.

»Arvi, Arvi», mutisi hän ja katsoi yhä samaan paikkaan silmiään räpähtämättä.

Molemmat palvelijat painoivat häntä takaisin vuoteelle.

»Ei siellä ole mitään, hourukuvia vaan. Nukkukaa pois.»

Heidän täytyi pidellä häntä, muuten olisi hän vieläkin ryntäissyt ylös. Huulet kävivät, mutta sanoja eivät he enää voineet eroittaa. Silmät olivat yhä rävähtämättä samassa paikassa ja huulet lakkasivat liikkumasta vaan silloin, kun vetääntyivät kolkkoon hymyyn.

»Mitähän se näkee?» kysyi Majjaliisa Miinalta.

Tämä pudisti päätään.

Vasta aamupuoleen meni Alma uneen. Hän nukkui hiljaa ja rauhallisesti. Palvelijat kävelivät varpaillaan, kuuntelivat silloin tällöin oven takana ja veivät lapset kaukaisimpaan huoneeseen. Sielläkään eivät antaneet heidän telmiä eikä ääntä pitää.

Majjaliisa lakaisi kyyryssä selin kyökin lattiata aamulla, kun Alma äkkiarvaamatta tuli juoksujalassa huoneestaan. Hän oli yöasussa, ja hätääntyneen näköinen.

»Miksi jätitte minut yksin; vaikka tiesitte, että ne minua vainoovat?»

»Herra Jumala ketkä?»

Alma ei vastannut; hän alkoi selvitä.

»Vilustaa», sanoi hän viimein.

»Onko ihme, hyvä rouva, kun olette aivan märkänä hiestä. Lähtekää pian sänkyynne takaisin.»

»Ei sänkyyn; Arvin haudalle minä tahdon. Kuka tulee auttamaan päälleni?»

»Mutta jaksatteko te?»

»Jaksan minä, jaksan heti, kun vaan olisin vaatteissa.»

»Minä tulen teitä pukemaan. Ja sitten kai rouva ottaa meistä kumman hyvänsä mukaan? Emme uskalla laskea teitä menemään yksin, kun olitte niin kipeä yöllä.»

»Nyt olen ihan terve. Mutta tulkaa vaan.»

Miinan ehdotuksesta otettiin hevonen; Alma nousi rekeen, Majjaliisa istui penkille kuskin rinnalle. Ajaja sivalsi hevosta piiskalla, reki luisti eteenpäin, että lumi narisi jalaksien alla. Vanha akka väistyi tiepuoleen ja jäi katsomaan heidän jälkeensä.

Kovanlainen tuuli pieksi Alman kasvoja. Se virkisti häntä ja selvitti mielen yöllisestä kauhusta. Unta se vaan oli ollut, sairaan sielun tuottamaa kuvitusta. Helvettiä ei enään kukaan uskonut löytyvän eikä piruja; jos kuoleman jälkeen tuli tuomio ja rangaistus, täytyi niiden olla toisenlaisia. Ei helvettiä, eikä tulta... Kuoleman jälkeen? Mistä tiedettiin, että jotain elämää vielä silloin oli? Ehkä loppui kaikki siihen?

Ihmisiä kulki kadulla ristiin rastiin. Toisia he sivuuttivat, toisia tuli vastaan. Kaikki näyttivät terveiltä ja voimakkailta. Yksin nuo pienet ryysyiset kerjäläispojatkkin, jotka vetivät kelkkaa perässään ja puhaltelivat punaisia käsiään. Ja maanmieskin, joka toi puukuormaa kaupunkiin ja astui ohjaksia pidellen hevosensa rinnalla. Kuinka mielellään Alma olisi halunnut vaihtaa elämää ja olemusta heidän kanssaan!

Hevonen seisahtui hautausmaan portille, Alma ja Majjaliisa menivät sisään. Heidän täytyi kulkea ensin kappaleen matkaa suoraa tietä eteenpäin, sitten kääntyä oikealle, tullakseen Arvin haudalle. Lumi oli nuoskeata, Alman jalat ja helmat kostuivat. Hautaristiä oli tiheässä yltympäri. Hän pysähtyi vähän väliä katselemaan milloin yhtä, milloin toista. Luki nimen, syntymä- ja kuolinvuoden ja seisoi vielä hetken, ikäänkuin odottaen jotain tietoa myöskin elämästä, joka näiden molempien vuosien väliä oli kulkenut. Mutta siitä ei mitään ilmoitettu. Mykkinä seisoivat ristit lyhyine kirjoituksineen.

Ja kuinka niitä oli paljon! Jokaisen alla lepäsi vähintäänkin yksi, muutamien alla useampia rinnan. Nämä kaikki, ne olivat kerran syntyneet, kasvaneet, iloinneet, syntiä tehneet, kärsineet, kuolleet. Niin, syntiä ne kaikki olivat tehneet, aikuiset enemmän, lapset vähemmän. Mutta oliko niistä yksikään niin rikoksellinen ja niin syvälle langennut kuin hän?... Voisiko hänkin levätä täällä niin hiljaa ja rauhallisesti?... Eikö hänen hautaristinsa ilmoittaisi jälkeenjääneille, kuinka mitätön ja turha hänen elämänsä oli ollut, mikä kurjuus viimein lopuksi tuli. Eikö ilmoittaisi...

Ei, hän pakeni omia ajatuksiaan ja astui nopeasti Arvin haudalle, jossa vaipui istumaan alas lumelle.

»Elkää, hyvä rouva, te kylmetytte», sanoi Majjaliisa.

Alma ei sitä kuullut. Hän olisi tahtonut itkeä; ennen kyynelet antoivat niin suloista lohdutusta, niiden

mukana vuoti sydämeistä suru ja kaiho pois. Mutta kyynelitä ei hänellä enää ollut. Eikä ne olisi auttaneet. Ei mitkään kyynelvirrat tehtyä tekemättömäksi saaneet.

Ristit ottivat uhkaavan muodon. Ne olivat kuin kylmiä, kovia vihollisia, jotka vainosivat häntä edestä, takaa ja sivuilta joka paikasta. Mustat kirjaimet irvistivät hänelle ja sanoivat, että hän viimeiseen asti oli valhetellut ja pettänyt miestänsä, antanut hänen vielä jäähyväishetkelläkin syleillä itseään siinä luulossa että hän oli uskollinen, siveä ja puhdas vaimo. Ja ne sanoivat, että hänen aikansa oli tullut, ja että häntä tuomiolle vaadittiin. Jumalan armo oli palannut hänestä pois, kuolema tahtoi omakseen luut.

Ne ahdistelivat häntä, kaikki nuo ristit lähenivät, tunkivat kaukaakin hänen ympärilleen ja kallistuivat hänen päälleen. Ylhäältä uhattelivat häntä puiden paljaat oksat, jotka ilkeästi harrottivat ja pieksivät ilmaa... Jos hän laulaisi, ne ehkä sitä tottelisivat?

Ja hän lauloi:

»Kuolleet luut, kuolleet luut, Jumalan armo on palanut pois!»

Maijaliisa juoksi hakemaan ajajaa avukseen; hän vietiin rekeen ja Maijaliisa istui nyt rinnalle, pidellen molemmin käsin hänestä kiinni. Ajaja sivalsi hevosta piiskalla ja antoi sen juosta, niin paljon kuin jaksoi.

Ihmiset kadulla ja ikkunoissa ennättivät vaan vilahdukselta nähdä, kuinka reessä istuva rouva horjui, ja muutamat, jotka sattuiivat lähelle, kun he livahtivat ohitse, kuuluivat hänen myöskin pitävän ääntä. Mutta sanoista saivat ainoastaan Maijaliisa ja ajaja selkoa: »Kuolleet luut, kuolleet luut, Jumalan armo on palanut pois.»

»Aivopolte», sanoi lääkäri, joka kiireellisesti oli tuotu hänen luokseen.

Hän seisoi Alman vuoteen ääressä ja katseli kuinka toinen jalka ja käsi yhtämittaa nytkähtelivät.

»Tässä ei ole juuri mitään tehtävää. Mutta rehtorille meidän pitää lähettää sähkösanoma.»

Maijaliisa juoksi hätäisenä hakemaan rehtorin huoneesta paperia ja mustetta. Saatuaan ne käsiinsä, hän aikoi palata sänkykamariin, kun samassa etehisen kello soi. Eräs poika siellä oli, joka antoi hänelle pienen avonaisen kirjekuoren. Ajatuksissaan hän sieltä vetäisi esiin visiitkortin, jossa Nymark pyysi rouvaa huomispäivän rekiretkelle.

»Herra Jumala», sanoi Maijaliisa ja vei sen lääkärille.

Lääkäri kyhäsi kortin toiselle puolen:

»Käännä muihin. Rouva Karell huonona sairaana.»

Kortti pantiin samaan kuoreen takaisin ja annettiin pojalle.

Mutta Alma hyräili vieläkin:

»Kuolleet luut, kuolleet luut, Jumalan armo on palanut pois.»

Lääkäri toimitti hänelle jäitä pään päälle ja määräsi rohtoja. Kun palvelijat sanoivat pelkäävänsä, neuvoi hän heitä ottamaan avukseen erään kättilön, joka oli tottunut sairaita hoitamaan ja jonka hän nyt tiesi olevan saatavana.

Alma reuhasi lakkaamatta vuoteellaan. Hautaristit ja vinhat puut olivat kadonneet, mutta siihen sijaan piiritti suuri joukko pahoja henkiä hänen vuodettaan. Ne hätyyttivät häntä ja tahtoivat väkisen viedä häntä palavaan ahjoon, siihen jossa avioliiton rikkojat kiemuroitsivat liekkien keskellä. Hän hosui niitä pois sekä käsin että jaloin; mutta kun ne toiselta puolen pakenivat, ne toiselta taas ryntäsivät ilkkuen ja häijyesti nauraen esille. Hän reuhasi kaiken yötä ja koko seuraavan päivän; hiki valui virtana poskia ja ruumista pitkin, mutta päälleen sisään ne olivat saaneet pistetyksi tulen. Eikä sitä tulta jäät jäähdyttäneet, sillä se oli ikuisuuden ahjosta otettua.

Hän oli paljosta hohumisesta lävitse uupunut. Ei jaksanut enää kättä nostaa, vaan herkesi olemaan hiljaa. Riemulla ne nyt ryntäsivät kaikki esille. Pienimmät kapusivat yltymperi vuoteen laidoilta ja jalkopäästä, hyppivät ja tanssivat hänen peitteellään ja rähähtivät suureen nauruun.

Hän antoi heidän nauraa ja ummisti silmänsä...

»Nythän se viimeinkin taitaa nukkua», kuiskasi Maijaliisa vieraille hoitajalle.

Mutta vielä hän vähäisen raoitti silmäluomiaan, kun kadulta kuului tiukujen ja kulkusten helinää pitkässä jonossa.

»Tules katsomaan, Maijaliisa», sanoi Miina, joka oli vetäissyt ikkunaverhon syrjään. »Rekiretket!»

He lukivat kolmattakymmentä hevosta ja ehättivät ottamaan selkoa siitä, kenen kanssa itsekukin ajoi.

»Ja näepäs, tuossahan on maisteri Nymark. Kuka istui hänen rinnallaan?»

»En tuntenut, mutta kaunis se vaan oli.»

»Tiesitkös, että hän eilen olisi pyytänyt meidän rouvaa.»

»Niin kerroit. Olisi hän päässyt taas iloon ja humuun, kun olisi vaan tervennä ollut.»

»Eivätkö nuo ilot liene jo jääneet häneltä ikuisiksi ajoiksi.»

»Elkää puhuko niin kovaa», varoitti hoitaja sängyn luota.

He laskivat ikkunaverhon paikoilleen, vilkaisivat Almaan, joka nyt todella nukkui, ja menivät hiljaa varpailleen huoneesta pois.

* * * * *

Yhdeksäntenä päivänä sen jälkeen seisoivat taaskin joukko ihmisiä avonaisen haudan ympärillä. Pappi luki tavalliset luvut, heitti multaa alas ja luki sitten vielä. Kun hän oli lopettanut, pyrkivät nekin, jotka etempänä olivat seisoneet, lähemmäksi, nähdäkseen kirstun, joka kätki Alman sammuneen elämän. Säälien he sen ohessa heittivät pikaisen silmäyksen Johniin, jonka kasvoista ja koko olennosta ilmestyi syvä suru ja samalla miehekäs itsensä hillitsemisen voima. Maijaliisa ja Miina seisoivat rinnan haudan toisella puolen. He olivat itkeneet silmänsä turvoksiin ja itkivät yhä vieläkin. Lyyli, joka oli Maijaliisan käsivarrella, itki myös, kun kaikki muutkin itkivät, pappi ja Ella ja kaikki. Ja hän itki ääneen eikä herennyt, vaikka täti Leisten suuteli ja puhutteli häntä. Mutta Helmi ei ollut millänsäkään, katseli vaan kummastellen ympärilleen, kietoi sitten käsivartensa Miinan kaulan ympäri ja painoi päätänsä hänen päähänsä. Miina puristi häntä itseensä vasten ja nyyhkytti vielä kovemmin.

(1887.)

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KÖYHÄÄ KANSAA; SALAKARI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement,

you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™ .

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability,

costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.

